

Blauwe Klauwier

april 2025

Halsbandparkieten in Landschapspark Meerland in Eindhoven, 12 april 2021 (Rob Janssen)

Bijzondere activiteiten in verband met ons 50-jarig jubileum:

14 december 2024

22 februari 2025

19 april 2025

31 oktober t/m 2 november 2025

Feest voor leden en oud-leden.

Symposium voor leden en genodigden.

Zie dit nummer voor een impressie.

Excursie Marker Wadden.

Vogelweekend Lac du Der Chantecoq.

Impressie symposium <i>Toekomst voor vogels in de Kempen</i>	<u>4</u>
Verdwenen en verschenen in het jaar 2045	<u>8</u>
Slechtvalken in Eindhoven	<u>13</u>
Waterschap De Dommel over VWG De Kempen	<u>16</u>
Halsbandparkieten, slaapplaatstelling winter 2024/2025	<u>19</u>
Staatsbosbeheer over VWG De Kempen	<u>23</u>
BMP holladiejee!	<u>26</u>
Over het verdwijnen van de Bonte Kraai uit de Kempen	<u>29</u>
Jaarvergaderingen in vroegere tijden	<u>37</u>
Nachtzwaluwen in de Kempen in de periode 1978-2024	<u>42</u>
Wij spraken met ... Harold Bierens	<u>57</u>
Winnende foto's bij fotowedstrijden 2007 t/m 2024	<u>65</u>
Mark's uilenwijsheid	<u>69</u>
<i>Local Patch birding</i> in de Kempen	<u>73</u>
Zeldzame broedvogels in de Kempen in 2024	<u>82</u>
Brabants Landschap over VWG De Kempen	<u>115</u>
Blauwe Kiekendieven op slaapplaats Groote Heide in twee winters	<u>121</u>
En de winnaar is...	<u>130</u>
Waar zijn in de winter Vuurgoudhanen in de Kempen te vinden?	<u>131</u>

Colofon

Redactie: Paul van Pelt, Robbert van Hiele, Jules Andela & Tom Heijnen

Fotobijdragen: © bij de betreffende fotografen

Ontwerp logo's 50-jarig bestaan: Harold Bierens

Uitgave: Vogelwerkgroep de Kempen

© **Copyright.** Alle rechten zijn voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vervaelvoudigd en/of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie.

April 2025. Langzamerhand begint het vogel-lente-spektakel echt los te barsten. Natuurlijk, rond de huizen is het al langer aan de gang maar nu komen in bos en hei (en bij sommige tuinen) de Afrika-gangers er nog eens bij. Gisteren mijn eerste zingende Bonte Vliegenvanger en Boompieper en een niet zingende Gekraagde Roodstaart-vrouw. Soorten die rond ons huis niet zo makkelijk te horen of te zien zijn behalve als toevallige passant. Hoe zou het dit jaar verlopen?

Wat een editie deze keer. Weer prachtig maar wel enorm veel. Valt dit nog wel door te werken? Gelukkig dat velen van onze leden gepensioneerd zijn. Ik zelf heb het net razendsnel doorgescrold en als ik jullie was zou ik wel mijn best ervoor doen. Ons symposium, een enorm indrukwekkende foto van een boze vrouwtjes-Slechtvalk plus extra's, organisaties die iets van ons vinden, uilenwijsheid, nostalgie in de vorm van bonte avonden, nieuwe, oude en toekomstige broedvogels, slapende Blauwe Kiekendieven, schattige Vuurgoudhaantjes, fotowedstrijdwinnaars, een eerste BMP-telling, Nachtzwaluwwijsheid, een local patch met een indrukwekkende lijst vogels inclusief Roodpootvalk, een interview met Harold Bierens. Zoals ik al zei, niet te doen. En ik ben vast nog wel iets vergeten. Maar fantastisch om te zien dat onze vereniging springlevend is.

Jullie hebben het niet gemerkt maar de vorige alinea is even onderbroken omdat ik wat rare, opvallende geluiden hoorde. Snel naar het achterraam. Nog net een roofvogel in rechte lijn over het huis zien scheren. Smelleken? Dat zou wel heel bijzonder zijn en gelijk een nieuwe tuinsoort betekenen. In paniek rende ik naar een raam aan de voorkant. Nou, die Smelleken zou natuurlijk al lang foetsie zijn. Die zijn zo snel. Toch maar het raam open geschoven en omhoog gekeken. Aha, inderdaad een roofvogel. Geen Smelleken maar een Sperwer die nu aan het cirkelen was met een paar Putters die rond zijn kop vlogen. Zou die een Putter gevangen hebben en vlogen de Putters daarom met doodsverachting rond zijn kop of waren ze gewoon boos omdat de Sperwer bestond? Ik zag en wist het niet. Maar goed, dank eenieder weer voor alle inspanning en veel leesplezier!

Namens de redactie, Robbert.

Toekomst voor vogels in de Kempen

Verplicht en verantwoord naar vogels en hun leefgebieden

50 JAAR
De Kempen

Impressie symposium *Toekomst voor vogels in de Kempen*

Pieter Wouters

Een van de activiteiten die onze vogelwerkgroep vanwege het 50-jarig bestaan heeft georganiseerd, is een symposium. We waren op 22 februari te gast op landgoed Wellenseind in Voor Anker. Gezien de beperkte ruimte was er plaats voor iets meer dan 100 mensen om aan dit symposium deel te nemen.

Er was veel belangstelling voor het symposium (TH).

De titel van het symposium was 'Toekomst voor vogels in de Kempen', met als ondertitel 'terugkijken en vooruitblikken naar vogels en hun leefgebieden'.

Edwin van der Werf leidde ons door het programma heen.

Vanuit de vogelwerkgroep gaven Tom Heijnen en Henk Sierdsema een overzicht van soorten die zijn verdwenen of erg achteruit gaan. Daarnaast zijn er ook soorten die de laatste 50 jaar zijn verschenen of in aantal zijn toegenomen. Zij hebben laten zien dat de soortensamenstelling constant in beweging is.

Daarna waren er drie presentaties: door Leo Linnartz van Stichting Ark, Iris van der Laan van Waterschap De Dommel en Jochem Sloothaak van Brabants Landschap. Ieder liet in hun voordracht zien hoe de toekomst voor vogels en hun leefgebieden er uit kan gaan zien.

Als laatste kwamen Corné van Lindschoten en Shannon Tempels aanbod. Zij zijn de eigenaars van een biologische melkveehouderij, De Doortjeshoeve. Dit was een heel inspirerend verhaal. Zij hebben in hun presentatie laten zien dat boerenbedrijven zeker naar een biologisch bedrijf kunnen omschakelen en dat er ook nog een goede boterham mee is te verdienen.

Na de pauze legde Chris van Turnhout vragen uit de zaal voor aan de presentatoren. En tot slot kregen de presentatoren als dank een speld met daarop een Blauwe Klauwier (streeknaam voor Klapekster), gemaakt door Kees Hendriks.

Kees Hendriks pakt de speldjes (PW).

We kunnen terug kijken op een heel interessant symposium. De bezoekers hadden ook alleen maar lof over opzet en presentaties.

De presentaties zijn als bundel te downloaden op [Natuurtijdschriften.nl](https://natuurtijdschriften.nl). ■

foto's: Pieter Wouters en Tom Heijnen

*Jonge Ransuilen in de omgeving van
Hoogeloon, 12 mei 2014 (Rien Kelders)*

*Jonge Kraanvogel in het Elbedal bij Pevestorf,
Duitsland, 28 juli 2017 (Tom Heijnen)*

Verdwenen en verschenen in het jaar 2045

Tom Heijnen

Tijdens het drukbezochte VWG-symposium op 22 februari stelde gespreksleider Chris van Turnhout me de vraag: welke broedvogels verwacht je dat de komende 20 jaar uit de Kempen verdwijnen en in de Kempen verschijnen? Nadat ik de soorten had genoemd moest ik mijn A4-tje met aantekeningen bij hem inleveren. Hij zou het lijstje bewaren en over 20 jaar checken of ik uit m'n nek zat te kletsen of niet.

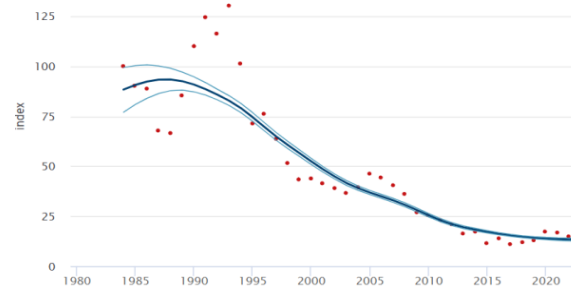
Gelukkig had Chris me de vraag van tevoren ingeseind zodat ik me erop had kunnen voorbereiden. Blij toe, want om dat ter plekke te bedenken lijkt me moeilijk. Thuis kon ik er tenminste rustig over nadenken en er wat literatuur op na slaan. Zo ging ik door het overzicht van zeldzame broedvogels dat ik ieder jaar maak, want daar zaten vast enkele verdwijncandidaten tussen. Ik sloeg de kaarten van de Europese broedvogel-atlassen eropna. Die zijn op [deze site](#) te raadplegen. Je kunt daar heel makkelijk per soort de broedverspreiding bekijken in de jaren '80 van de vorige eeuw (de eerste atlas) en de periode 2013-17 (de tweede). Op die manier is te zien welke soorten naar Nederland opschuiven, de potentiële

verschijners, en welke onze hoek van Europa aan het verlaten zijn, de mogelijke verdwijners. En ook raadpleegde ik de soortinformatie op de Sovon website.

Verdwenen in 2045

Mijn lijstje van soorten die de komende 20 jaar mogelijk verdwijnen is als volgt (op taxonomische volgorde overigens):

Patrijs. Ooit algemeen maar dramatisch afgenomen. Op Waarneming.nl worden meldingen tegenwoordig automatisch verborgen. Opvolger van het Korhoen? Hopelijk kan biologische landbouw het tij keren.

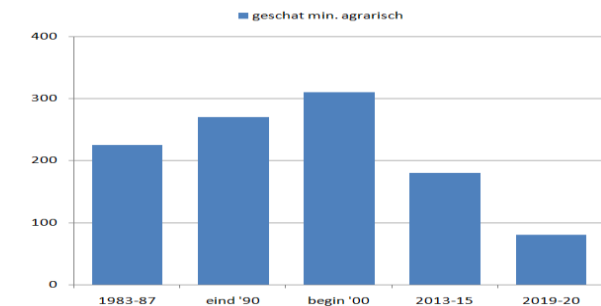

Aantalsontwikkeling (index) van de Patrijs als broedvogel in Nederland ([Sovon](#)).

Scholekster. Steeds minder in het buitengebied, maar wellicht resterend over

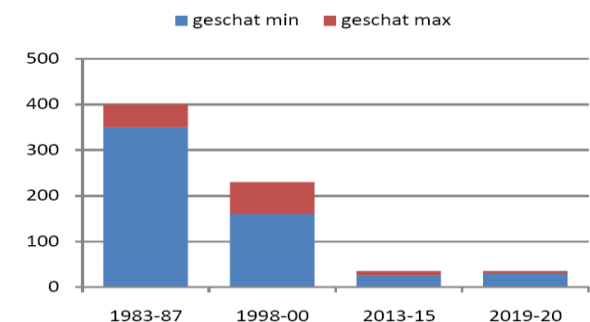
20 jaar nog enkele stadse dakbroeders.

Wulp. Al compleet verdwenen van de heidevelden en gaat ook in het agrarisch gebied gestaag achteruit.

Ontwikkeling van het aantal Wulpenterritoria in het agrarische gebied van de Kempen.

Grutto. Slechts één noemenswaardig broedgebied resteert, het Diessens Broek, maar de jongenproductie is er onvoldoende om de populatie in stand te houden.

Ontwikkeling van het aantal Gruttoterritoria in de Kempen.

Tureluur. Een incidenteel geval daargelaten was dit fraaie steltloperkje eigenlijk al uit de Kempen verdwenen. Ooit zaten er tientallen territoria in vochtige heide- en graslanden.

Watersnip. Afgelopen jaar was door de vele regenval relatief goed, maar verder ziet het er slecht uit voor deze soort die houdt van zompige graslanden, heiden en moerassen.

Zomertortel. Dramatisch afgenomen, niet alleen in de Kempen maar in heel West-Europa. Er resteren bij ons her en der wat territoria, maar het is kantje boord. Het Geel (een parasitaire aandoening) en jagers in mediterrane landen geven wellicht de genadeklap.

Ransuil bij Hoogeloon, 12 mei 2014 (Rien Kelders).

Ransuil. Ging van vrij algemene bosbewoner naar zeldzaamheid. Hoewel we er vast de nodige missen, zijn het er inmiddels echt heel weinig. De vele Nachtzwaluwtochten in Leenderbos en op Groote Heide leveren al jaren geen roepende jongen meer op.

Aantal Ransuilterritoria per atlasblok in 1998-2000 en 2013-15 (Sovon).

Bruine Kiekendief. Eigenlijk al verdwenen, met heel soms een incidenteel broedgeval zoals afgelopen jaar in het Diessens Broek. Was ooit een jaarlijkse broedvogel in enkele gebieden.

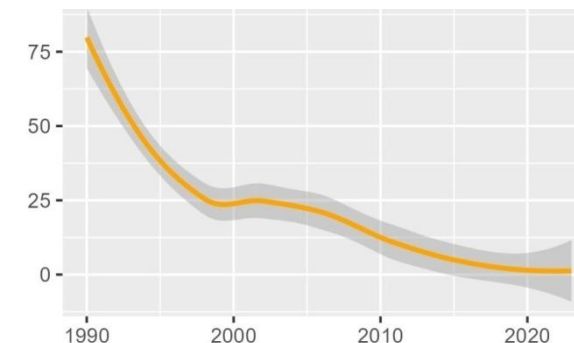
Grote Lijster. Gaat al lange tijd achteruit, een beetje stiekem omdat ie zo vroeg in het jaar zingt en in lage dichtheden voorkomt. Of ie zeldzaam genoeg wordt om te verdwijnen weet ik niet; laten we hopen van niet.

Paapje. Kwam altijd al hooguit incidenteel als broedvogel voor, en wie weet waren dat allemaal doortrekkers. Ging in Nederland in de vorige eeuw dramatisch achteruit en sukelt nu op laag niveau door.

Ringmus bij Veldhoven, 18 januari 2024 (TH).

Ringmus. Ooit een algemene bewoner van agrarische landschappen. Gaat al minstens 30 jaar achteruit en zit nu bijna op het nulpunt, zonder enige opleving die hoop op herstel biedt.

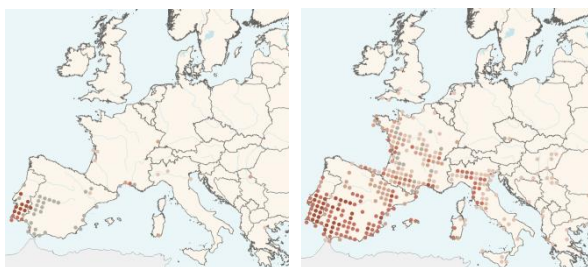
Aantalsontwikkeling (index) van Ringmus als broedvogel op de hoge zandgronden in Zuid-Nederland (Sovon).

Verschenen in 2045

Tegenover het deprimerende verdwijnlijstje staat een lijstje met soorten die wie-weet als broedvogel verschijnen, waaronder een aantal hele fraaie:

Roodhalsfuut. Vorig jaar verbleef voor het eerst gedurende langere tijd in de zomer een vogel in de Kempen. Voorbode van broeden in de toekomst? De soort neemt vanuit Oost-Europa langzaam westwaarts toe en broedt al jaren in Drenthe.

Koereiger. Is spectaculair vanuit Zuid-Europa naar het noorden opgeschoven en sinds kort vaste broedvogel in Nederland. We zien ze ook steeds vaker in de Kempen. Wie weet? Koeien genoeg!

Verspreiding van Koereiger als broedvogel in de jaren '80 en in 2013-2017 ([European Breeding Bird Atlas](#)).

Grote Zilverreiger. Al jarenlang algemeen bij ons, maar nog niet met zekerheid broedend vastgesteld. Ze kunnen de Nederlandse zandgronden nog niet als broedgebied waarden, maar wie weet komt dat nog?

Kleine Zilverreiger. Neemt in Nederland al jaren toe en broedt ook, maar nog niet in het oosten van ons land. Verschijnt de laatste jaren steeds vaker in de Kempen en wie weet over 10 jaar ook als broedvogel?

Kraanvogel. Ooit een sensatie en nu een 'gewone' jaarlijkse broedvogel in ons land, in uitgestrekte heide- en hoogveengebieden. Neemt nog steeds toe maar kan in de Kempen alleen verwacht worden als grote lappen heide en aangrenzende natuurlijke graslanden en moerassen in de Kraanse broedtijd zijn afgegrensd voor publiek.

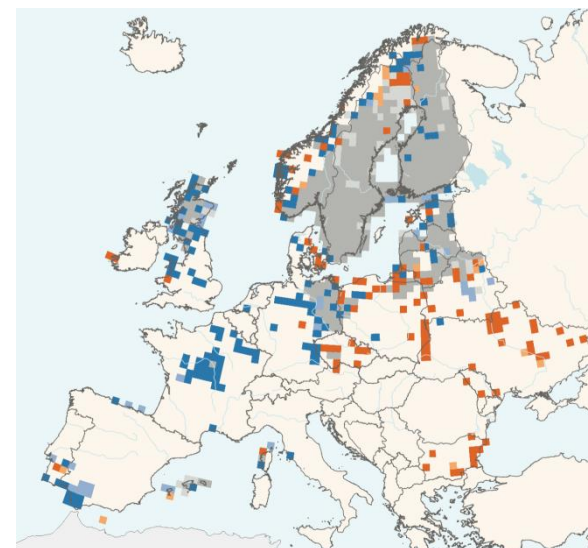

Toekomstbeeld in de Kempen? Kraanvogelfamilie in het Elbedal bij Pevestorf, Duitsland, 28 juli 2017 (TH).

Zwarte Ooievaar. Deze spectaculaire soort neemt toe en broedt niet ver over de landsgrens in België en Duitsland. Heeft uitgestrekte, rustige en open bossen met moerassen of stroompjes nodig en valt daarom alleen als broedvogel te verwachten als grote stukken worden gesloten voor

publiek. Wie weet dan een toekomstige broedvogel in Leenderbos-Valkenhorst? Of net over de grens van ons werkgebied in het Weerterbos of het Kempen-Broek?

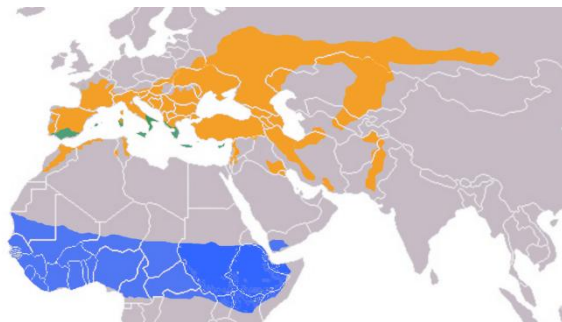
Visarend. Broedt sinds 2016 in ons land (in de Biesbosch en recent op de Veluwe) wat in lijn is met de uitbreiding in westelijk Europa.

Veranderingen in de verspreiding van de Visarend als broedvogel in 2013-2017 t.o.v. de jaren '80. Blauw = verschenen, oranje = verdwenen ([European Breeding Bird Atlas](#)).

De voormalige visvijvers bij Valkenswaard lijken als broedgebied zeer geschikt door de combinatie van voedselbeschikbaarheid en rust. Brabants Landschap heeft hier enkele jaren geleden al op geanticipeerd door in het Greveschutven een nestplatform te plaatsen.

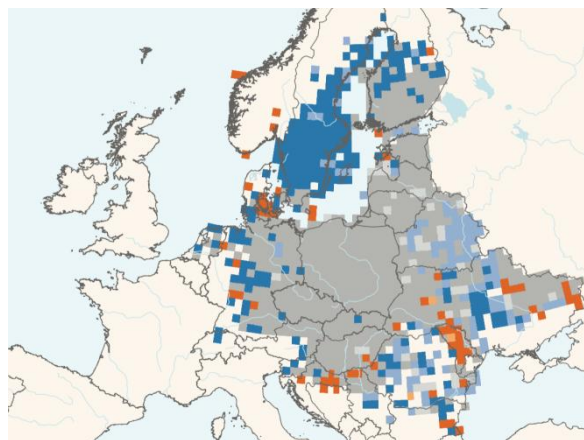
Dwergooruil. Een zuidelijke soort die door klimaatverandering wellicht naar het noorden opschuift. De vogels zijn lange-afstandstrekkeners dus een flinke afstand overbruggen hoeft geen probleem te zijn. Werde in de Kempen één keer gehoord, in mei 2021.

Verspreiding van Dwergooruil. Oranje= broeden, groen = broeden en overwinteren, blauw = overwinteren (iNaturalist).

Bijeneter. Schuift in Europa noordelijk op, maar heeft wel steile wanden (zoals in zandafgravingen) nodig om er te broeden, gewoonlijk koloniaal. Broedt al jaren in ons land, maar wel in heel kleine aantallen.

Krekelzanger. Komt in grote delen van oostelijk Europa voor en breidt zich uit naar het noorden en, in mindere mate, het westen. Hoewel nog steeds zeldzaam in Nederland en nog maar twee keer in de Kempen gehoord, is het een verschijnkandidaat voor de langere termijn.

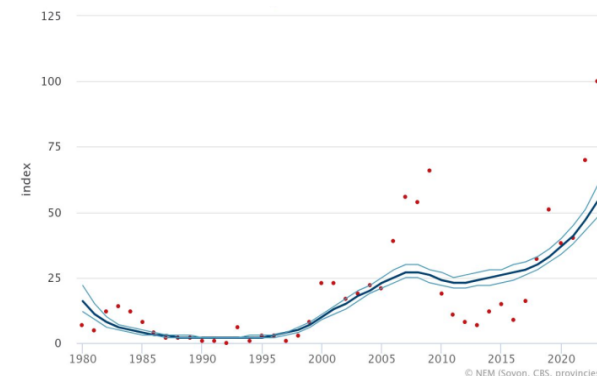
Veranderingen in de verspreiding van de Krekelzanger als broedvogel in 2013-2017 t.o.v. de jaren '80. Voor verklaring en bron zie kaart bij Visarend.

Orpheusspotvogel. De grens van deze zuidelijke soort schuift langzaam in noordoostelijke richting op, maar ze komen buiten Zuid-Limburg nog steeds weinig voor. Sinds 2000 zijn er wat waarnemingen in de Kempen. Een kandidaat-regelmatige-broedvogel voor de langere termijn.

Orpheusspotvogel bij Valkenswaard, 23 mei 2021 (Peter Simon).

Graszanger. Nam de afgelopen decennia vanuit mediterraan Europa in noordelijke richting toe. In Nederland vrijwel beperkt tot Zeeland maar wie weet duikt ie ook bij ons meer op, nadat er al een territorium was in 2023 en 2024.

Aantalsontwikkeling (index) van de Graszanger als broedvogel in Nederland (Sovon).

Strengere winters kunnen deze standvogel echter de kop kosten, zoals in het verleden al meermalen gebeurde.

Tot zover mijn bespiegelingen. Over 20 jaar (als ik zelf wellicht verdwenen ben) zal Chris de balans kunnen opmaken, maar ongetwijfeld krijgen we voor die tijd al meer gevoel van welke kant het opgaat. De afgelopen decennia hebben laten zien dat de dynamiek in de Nederlandse vogelbevolking enorm is, en vaak niet of moeilijk voorspelbaar. Dat maakt het volgen van de ontwikkelingen ook zo interessant! ■

*Vrouw Slechtvalk in het TD-gebouw in Eindhoven,
6 mei 2022 (Frans Hijnen)*

Slechtvalken in Eindhoven

Frans Hijnen

Sinds 2008/2009 ben ik in Eindhoven de Slechtvalken gaan volgen. Kennelijk zijn er in eerdere jaren ook al eens Slechtvalken gezien maar dat heeft nooit geleid tot een broedkoppel. In de jaren ervoor is bijvoorbeeld op Strijp S een kast geplaatst op een van de gebouwen met behulp van mensen van onze Vogelwerkgroep.

In 2008 en 2009 verbleven er met enige regelmaat Slechtvalken op de pas gebouwde Vestedatoren aan de Vestedijk in Eindhoven. Het was prachtig om te zien hoe ze daar gebruikt maakten van de thermiek rond het gebouw en dat smaakte naar meer, al wilde de architect van het gebouw in geen geval een slechtvalkkast op het dak. De Slechtvalken bleken een koppel, en na de Vestedatoren werd het oude TD-gebouw aan het Frederik van Eedenplein bezocht en dat gaf mogelijkheden. Het gebouw was een gemeentelijk pand en kwam net gedeeltelijk leeg te staan.

Het mannetje van het koppel werd al vlug herkend aan de kleurring. Hij was geboren in 2008 op de televisietoren in de Mortelen. Kennelijk was hij rechtstreeks naar

Eindhoven gevlogen en daar blijven hangen. Zijn partner was een moeilijker verhaal. Het was een links geringde vogel met alleen een zilverkleurige ring van het vogeltrekstation, en die ringen zijn niet makkelijk af te lezen.

De jaren erna bleef het koppel mooi bij elkaar maar werd de vraag naar de herkomst van het vrouwtje steeds groter. Onze ringer van de Landelijke Werkgroep Roofvogels opperde om haar te vangen terwijl ze op het nest zat, maar onze angst op verstoring en mogelijk vertrek hierna van de vogel hield ons hiervan af.

Vervolgens werd geopperd dat het mogelijk een Belgische vogel was omdat daar vaker links geringd werd met alleen een zilverkleurige ring. In Nederland werd altijd geringd in combinatie met een kleurring aan de rechterpoot. Ook werden er wat cijfers en tekst zichtbaar die wezen op een Belgische afkomst. Het hele nummer bleef echter onbekend en onze Belgische vrienden konden ons niet helpen met onze beperkte info.

Wel was duidelijk dat we ieder jaar met dezelfde vogel te maken hadden. Met het ouder worden van de vogel werd ze echter

ook brutaler bij het ringen van de jongen. Meestal verdwijnen de vogels dan, luid protesterend, maar zij bleef op het rooster voor de kast zitten (zie foto's).

Slechtvalkvrouw met Belgische ring nummer H135323 in het TD-gebouw in Eindhoven, 10 mei 2021 (FH).

Dat leverde steeds betere plaatjes op van de ring en in mei 2022 hadden we het ringnummer compleet. De vogel bleek in 2008 geboren en geringd in Bruxelles.

Het mannetje dat lang aan haar zijde is gebleven, is in 2020 naar de buurvrouw op het Evoluon overgestapt en daar na enkele jaren verjaagd en verdwenen van de radar. Je ziet maar weer wat ontrouw doet, haha.

Het vrouwtje echter is er nu nog steeds en begonnen aan een nieuw broedseizoen 2025. Ze was de oudste actieve vogel in 2024 in het werkgebied van onze ringer. Hij schrijft hierover:

*Gevolgd door die in Hilvarenbeek met 15 kj.
De gemiddelde leeftijd van territoriale vrouwtjes was in 2024 8 kj (n=9).
Het oudste mannetje was 15 kj (Zwolle),
gevolgd door de man in Liempde met 12 kj.
De mannen waren gemiddeld ook 8 kj (n=11).*

Een Slechtvalk kan wel 20 jaar worden maar dan moet alles meezitten. Er zijn veel bedreigingen in het leven, zoals onderlinge ruzies met dodelijke afloop en de laatste jaren de vogelgriep die behoorlijk heeft huisgehouden onder de Slechtvalken. Hopelijk houdt ze het vol tot aan de twintig jaar en kunnen we haar blijven volgen. ■

Slechtvalkvrouw in het TD-gebouw in Eindhoven, 6 mei 2022 (FH).

Tom Heijnen

Voor deze aflevering spraken we met Mark Scheepens, adviseur watersysteem van Waterschap De Dommel. Mark en Tom kennen elkaar al langer als voormalige collega's van het waterschap.

Hoe kijkt Waterschap De Dommel naar de VWG?

De waterschappers die werkzaam zijn bij projecten, beheer en onderhoud kennen de Vogelwerkgroep meestal wel, andere Dommelmedewerkers niet. Door de in- en uitstroom van medewerkers wordt door het Waterschap niet altijd gedacht aan de VWG, maar dat is wél de bedoeling, zegt Mark. Hij ervaart de mensen van de VWG als zeer enthousiast en met ongelooflijk veel kennis.

Wat zijn je ervaringen met de VWG?

De Vogelwerkgroep draagt bij aan de monitoring van gebieden, waardoor rekening gehouden kan worden met de vogelbevolking. De inventarisaties en rapporten van de Vwg hebben door hun context en degelijkheid veel meer waarde dan losse NDFF-waarnemingen (NDFF = Nationale Databank Flora en Fauna). Mark

vertelt dat de rapporten ook nuttig zijn voor het algemeen bestuur en dagelijks bestuur van het Waterschap om de effecten te tonen van projecten op de natuur.

Broedvogelrapport voor Waterschap De Dommel.

Een degelijk rapport maakt vaak meer indruk dan een advies van één deskundige. De informatie uit de rapporten is ook direct van

belang voor de evaluatie van projecten en landschappelijke ingrepen die het Waterschap heeft uitgevoerd in het kader van beekherstel en herstel van watersystemen.

Wat heeft de VWG voor je betekend?

Mark legt uit dat het heel belangrijk is dat er organisaties zijn, zoals de VWG, die opkomen voor de rechten van de natuur. De economische belangen zijn altijd goed vertegenwoordigd in gebiedsprocessen, maar voor natuurbelangen is dat niet zomaar het geval. Daarom zijn de Vwg en andere lokale organisaties zo belangrijk. Mark ziet de VWG als een sterke club met een goede basis om op niveau te werken en te denken. Het grote voordeel van de Vwg is dat ze een groot gebied bestrijkt en daardoor vaak beter de grotere patronen ziet dan een heel lokale werkgroep.

Wat heeft het Waterschap gedaan met de inspanningen van de VWG?

We gebruiken de data en de VWG - rapporten met bevindingen en adviezen, zegt Mark. We dragen die naar het bestuur en de interne medewerkers van het Waterschap uit.

Brug over de Dommel in de Elshouters, 31 december 2019 (TH).

Hoe zie je de samenwerking met de VWG in de komende jaren?

De Vogelwerkgroep zou de stem van de Kempische vogels en natuur kunnen laten horen door aan te sluiten bij gebiedsprocessen en zich te laten zien en horen bij de verschillende projectbijeenkomsten die het Waterschap in de Kempen organiseert. Daarnaast mag de VWG gevraagd en ongevraagd adviseren over de inrichting en

het beheer en onderhoud van onze sloten en beken. Het Waterschap is daarnaast zeer geïnteresseerd of er effecten op vogelpopulaties in de Kempen zijn die te relateren zijn aan de diverse landschappelijke en hydrologische inrichtingsprojecten die het Waterschap de afgelopen decennia heeft uitgevoerd. Een mooi begin zou zijn om een presentatie te verzorgen voor het Waterschap. In deze presentatie zou de

Vogelwerkgroep naast inhoudelijk op vogels in te gaan ook de doelstelling en activiteiten van de organisatie bij het Waterschap kenbaar maken. Dat zal volgens Mark positieve energie geven en de aandacht en kennis van vogels en de Vogelwerkgroep vergroten. Dat kan de vogelstand alleen maar positief beïnvloeden. Mark zal hiervoor namens het Waterschap het initiatief nemen. ■

*Copulerende Halsbandparkieten in Meerhoven,
30 maart 2025 (Wim Deeben)*

Halsbandparkieten, slaapplaatstelling winter 2024/2025

Frans Hijnen & Mark Sloendregt

De Nederlandse populatie van de Halsbandparkiet kent twee ontstaanskernen: Den Haag, eerste broedgeval 1968 in park Ockenburg en Amsterdam, eerste broedgeval 1977 in het Vondelpark (Kooijmans 2006). De Nederlandse populatie telt momenteel 27.500-28.000 individuen en 72 slaapplaatsen op basis van de laatste simultaantelling in winter 2024/25. Sinds 2004 worden er al landelijke tellingen georganiseerd, aanvankelijk in de grote Randstedelijke gemeenten met een totaal van 4500 Halsbandparkieten ([Sovon](#)).

Halsbandparkieten in de Kempen

Ook in het werkgebied van Vogelwerkgroep de Kempen komen al jaren Halsbandparkieten voor.

Eindhoven

In Eindhoven worden er al zeker zo'n 10 à 15 jaar Halsbandparkieten gezien, in kleine groepen van vier tot zes individuen. Hotspots zijn het Genderpark en Severijnpark en soms ook het Stadswandelpark bij het Van Maerlantlyceum.

Halsbandparkieten leken in de Kempen te zitten in een strook van Eindhoven richting wijk Meerhoven (Landschapspark Meerland) en Veldhoven, maar dat blijkt anno 2025 niet meer zo. Ook in Woensel-Noord en bij Nederwetten (Bokt) worden ze nu gezien ([waarneming.nl](#)). Op 28 november 2024 werden tijdens een voorverkenning van de landelijke slaapplaatstelling zelfs 14 vogels geteld in het Amandelpark (Sovon, med. Jip Louwe Kooijmans).

Halsbandparkieten in Landschapspark Meerland, 12 april 2021 (Rob Jansen).

In het Genderpark staan wat grote, oude populieren met verschillende spechtengaten waarbij ze vaak te vinden zijn in het voorjaar en zomer. Waar ze broeden werd nog niet vastgesteld. Ook in wijk Meerhoven maken

ze gebruik van holtes in oude bomen, vaak spechtengaten in Canadese populieren.

Halsbandparkiet in het Genderpark, 26 januari 2021 (FH).

Halsbandparkiet tegen de muur van een school in het Genderpark, 25 augustus 2024 (FH).

Veldhoven

In Veldhoven worden ook al jaren Halsbandparkieten waargenomen, voornamelijk in de wijken Berkt, Heikant, Look, Oerle en Zeelst. Ze worden in het broedseizoen dagelijks gezien en gehoord in parken en in de groene zones van de woonwijken.

Een eerste zekere broedgeval in Veldhoven werd in 2016 genoteerd in een holte van een populier bij kinderboerderij de Hazewinkel (waarneming.nl). In de database van Sovon is dit tevens het eerste broedgeval van Noord-Brabant. De populatie in Eindhoven-Veldhoven was toen al 13 exemplaren groot (van Kleunen 2017).

In Veldhoven Zoo bevinden zich momenteel ongeveer 100 Halsbandparkieten in kooien (mededeling Richard Loomans, Veldhoven Zoo) en dat trekt weer wilde Halsbandparkieten aan. Inwoners van Veldhoven denken bij het zien van Halsbandparkieten dan ook vaak aan ontsnapte exemplaren uit de dierentuin (voorheen Papegaaienpark). Bij de gemeente Veldhoven kwamen om die reden vaak meldingen binnen van Halsbandparkieten in tuinen op voedersilo's. Het betrof dan lokale broedvogels die vaak ook gezamenlijk sliepen in woonwijk De Berkt. Zo werden in De Berkt grotere groepen gezien op 11 augustus 2024 (30 ex, waarneming.nl), 13 augustus (35 ex, waarneming.nl) en 6 september 2024 (25 ex, waarneming.nl).

Grote groep Halsbandparkieten in woonwijk De Berkt in Veldhoven, 13 augustus 2014 (TH).

Ook tijdens de MUS- tellingen ([Meetnet Urbane Soorten](http://MeetnetUrbaneSoorten)) van Sovon werden vaak Halsbandparkieten in de betreffende postcodegebieden waargenomen, maar tijdens de laatste slaapplaatsstelling in 2025 werden nauwelijks Halsbandparkieten op de slaapplaatsen aangetroffen. De waargenomen exemplaren vertrokken laat in de avondschemering vrijwel allemaal naar een nog onbekende plek om te gaan slapen.

Slaapplaatsen

In de Kempen zijn bij de Sovon de volgende slaapplaatsen bekend:

- Veldhoven: de Kelen/Rundgraaf (wijk Heikant)
- Veldhoven: Heikant (wijk Heikant)
- Veldhoven: Hondenberg (wijk Heikant)
- Veldhoven: Hulst (wijk Berkt)
- Veldhoven: Severinus (wijk Berkt)
- Eindhoven: Genderpark (wijk Gestel)
- Eindhoven: Severijnpark (wijk Gestel)
- Eindhoven: Amandelpark en Bokt (wijk Vaartbroek, Woensel-Noord)

Slaapplaatsstellingen van 2021 tot 2024

De eerste slaapplaatsstelling in 2021 in Veldhoven leverde 4 slapers op locatie de Hulst. Een jaar later, in 2022, konden er in woonwijk de Heikant 13 slapers worden genoteerd. In Eindhoven zijn de Halsbandparkieten in het Genderpark de afgelopen jaren gemonitord door Frans Hijnen. Hij meldde toen het volgende over de waargenomen Halsbandparkieten:

In het najaar 2021 zijn - op verzoek van Sovon - de Halsbandparkieten die vaak verbleven in het Genderpark, wat extra gevolgd. Mooi werk toen in coronatijd. Op 13 december 2021 werden in het Genderpark 8 slapers in enkele Hulstbomen ontdekt. Echter in de weken erna nam het aantal geleidelijk af tot - op de eerste officiële teldag - er nog maar twee exemplaren aanwezig waren. Op 7 en 9 januari 2022 werden helemaal geen Halsbandparkieten meer waargenomen. Op 15 januari 2022, weer een officiële teldag, werd er wederom niets gehoord of gezien. In het najaar van 2024 ben ik weer eens gaan kijken in het Genderpark en warempel, er was activiteit in hetzelfde hulstbosje als enkele jaren terug.

Deze hulstbomen bieden een perfecte plaats want de hele groep verdwijnt er letterlijk helemaal in. Voorbijgangers lopen voorbij zonder iets op te merken, want de vogels

houden ook kort na het invliegen de snavel. Landelijk blijken ook de grote winterslaapplaatsen van enkele duizenden slapers kleiner te worden en er meer kleinere groepjes ontstaan. Dit lijkt op een verandering van strategie door de vogels.

Slaapplaattelling winter 2024/2025

De slaapplaattellingen in de winter van 2024/2025 hebben plaatsgevonden op zaterdag 21 december 2024 en 11 januari 2025 volgens de richtlijnen van het Sovon. De tellingen werden uitgevoerd door een aantal VWG-leden in Veldhoven en Eindhoven.

De groep Halsbandparkieten die slaapt in het Genderpark was op de eerste teldag 28 stuks groot, op de tweede teldag zelfs 37 stuks.

Op de twee teldagen heeft Jack Bos in het Severijnpark geobserveerd. In het begin waren er enkele exemplaren maar tegen de slaaptijd vlogen die toch weg richting het Genderpark.

Door Fred Blom zijn in het Amandelpark op de eerste teldag twee slapende Halsbandparkieten gezien. Op de tweede teldatum is hij naar het Bokt gegaan en trof ook daar twee slapende Halsbandparkieten.

Door Wim Deebe werd op de teldagen in de Eindhovense wijk Meerhoven geobserveerd, waar het een komen en gaan was van Halsbandparkieten. Uiteindelijk vlogen er tijdens de tweede teldag vijf van de zes Halsbandparkieten zuidoostelijk, waarschijnlijk richting het Genderpark. Eén Halsbandparkiet ging wel slapen in een boomholte aan de straat Bosviool. Deze slaper werd door Simone Valkonet ook al op 25 december 2024 waargenomen. Volgens Wim gaat het hier waarschijnlijk om een voorverzamelplaats en een nestboom.

In Veldhoven werden Halsbandparkieten op slaapplaatsen geteld door Simone Valkonet (Hondsberg), Gerben Helmes en Mark Sloendregt (Berkt en Heikant). Er werden hier geen slapende Halsbandparkieten gevonden.

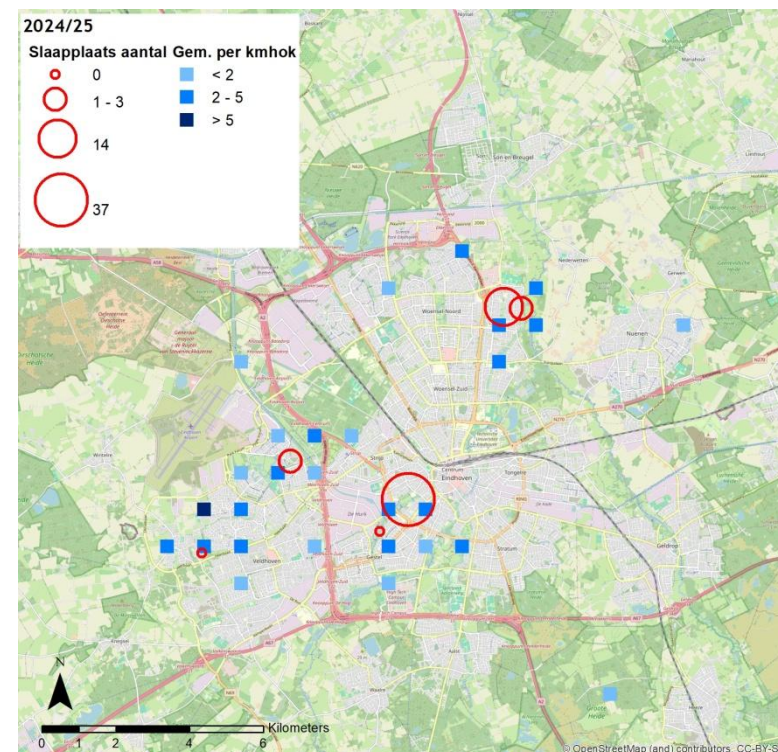
Samengevat telde de populatie in Eindhoven en Veldhoven in de winter 2024/2025 tenminste 41 individuen:

- Genderpark: 37 Halsbandparkieten
- Meerhoven: 1 Halsbandparkiet
- Woensel-Noord: 3 Halsbandparkieten

Literatuur

[Kleunen, A. van 2017](#). Breidt de halsbandparkiet zich uit buiten de Randstad? Kijk op exoten april 2017: 4-5.

[Kooijmans, J.L. 2006](#). De Halsbandparkiet in de kijker. Biologie, historie en de eerste landelijke parkietentelling. Natura 103(2): 37-39.

Ligging en omvang van slaapplaatsen van de Halsbandparkiet in Eindhoven in de winter van 2024/25. Blauw geeft een indicatie van de verspreiding en talrijkheid aan overdag per kilometerhok, op basis van Sovon-meetnetten (PTT, LiveAtlas, Jaarrond Tuintelling, MUS) en Waarneming.nl in telseizoen 2024/25 (bron: Sovon, med. Jip Louwe Kooijmans).

*Geoorde Fuut op de Cartierheide, Boswachterij
De Kempen, 19 april 2023 (Bjorn Alards)*

Chris Sandkuijl

In deze aflevering zijn we in gesprek met een medewerker van Staatsbosbeheer: Bjorn Alards. Bjorn is al sinds zijn 6^e levensjaar geïnteresseerd in vogels en heeft als ecooloog van Staatsbosbeheer van zijn hobby (deels) zijn beroep kunnen maken. Hoe mooi is dat!

Hoe kijkt Staatsbosbeheer naar de VWG?

Bjorn geeft aan dat de gegevens van de Vogelwerkgroep zeer belangrijk zijn voor de verantwoording die Staatsbosbeheer moet doen voor een bepaalde subsidieregeling (SNL). De VWG is betrokken bij drie gebieden. Op de Strabrechtse Heide met de jaarlijkse Klapekstertelling, in het Leenderbos met het onderzoek naar de Nachtzwaluw en op de Cartierheide met de slaapplaatstelling van de Blauwe Kiekendief. En denk ook aan de bijdragen voor het in beeld brengen van Oehoe en Grauwe Klauwier. Deze inzet wordt enorm gewaardeerd.

Wat zijn je ervaringen met de VWG?

Wat Bjorn betreft zijn die goed. Hij beschouwt onze Vogelwerkgroep als een actieve vereniging. Als er een coördinator is

aangewezen voor activiteiten dan is doorgaans alles goed georganiseerd en duidelijk wie wat doet. Soms is het wat minder helder en dan is het voor Bjorn wat meer zoeken. Maar met een extra belronde komt ook dat meestal goed.

Bjorn zit samen met zijn collega-ecologen op Instagram. Daar delen zij leuke berichten. Laatst wilde hij een door hem geplaatst bericht taggen (zo heet dat nou eenmaal) met onze Vogelwerkgroep. Tot zijn verrassing lukte dat toen niet, maar hij zag dat dit inmiddels wel kan. Hij beschouwt het als positief dat onze VWG nu ook deelneemt aan Instagram en hoopt dat onze berichtgeving ook jongeren zal aanspreken. Trouwens, de VWG mag natuurlijk ook Staatsbosbeheer taggen 😊.

Laatst was Bjorn gastspreker bij een symposium op het Provinciehuis. Hij vertelde toen een verhaal over broedgevallen van de Hop in De Groote Heide. Daar trof hij collega-gastsprekers van de VWG, te weten Henk Sierdsema (lezing over windmolens in relatie tot vogels) en Tom Heijnen (lezing over de Grauwe Klauwier). Dit levert dan weer een mooi contact op, aldus Bjorn.

Bjorn Alards op het symposium over biodiversiteit en leefgebieden, 4 december 2024 (TH).

Wat heeft de VWG voor je betekend?

Bjorn werkt nu 4 jaar bij Staatsbosbeheer en gebruikt veelvuldig gegevens van onze Vogelwerkgroep. Onze gegevens vormen uitstekend vergelijkingsmateriaal, om op die manier de huidige vogelstand te vergelijken met die van vroeger.

Bjorn onderhoudt ook contact met enkele leden van onze VWG. Met hen staat hij regelmatig op de trektelpost in de omgeving van Wittem (Zuid-Limburg). Bij de jaarlijkse Klapekstertelling was Bjorn ook van de partij en graag komt hij kijken naar het Nachtzwaluwonderzoek.

Wat heeft Staatsbosbeheer gedaan met de inspanningen van de VWG?

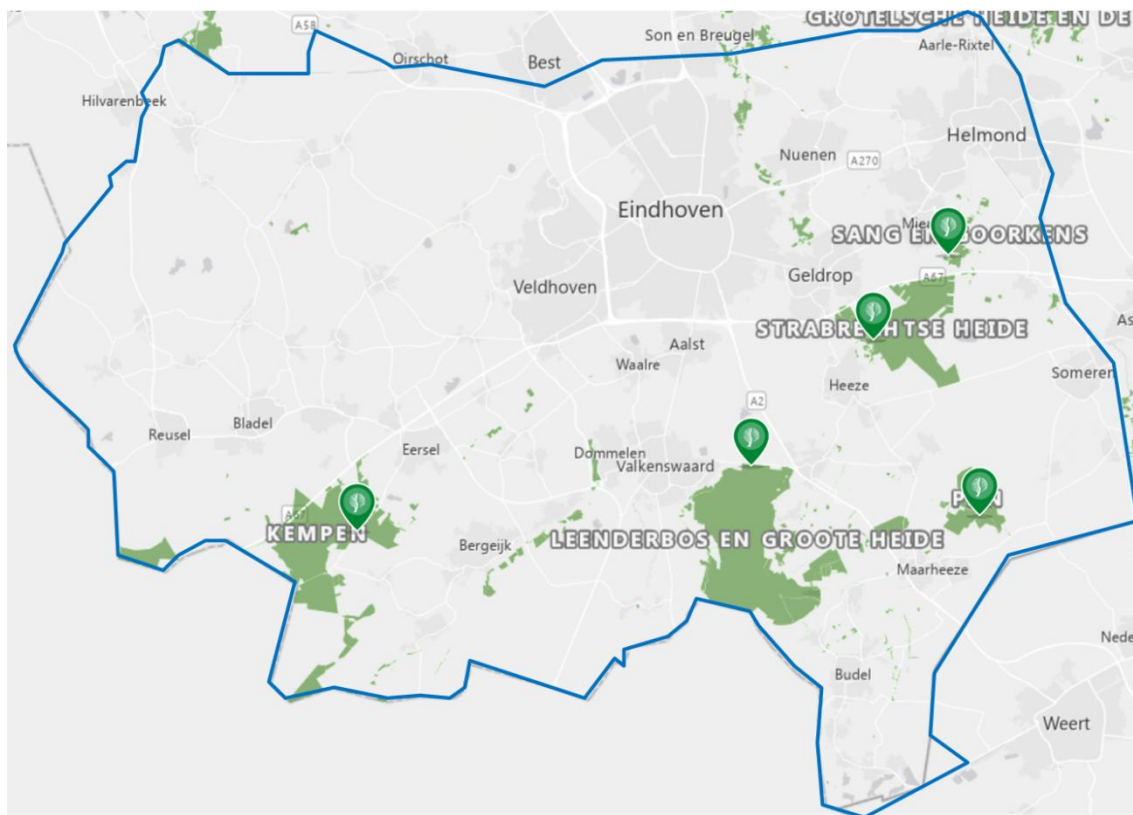
De Vogelwerkgroep brengt trends goed in beeld en dat is zeer waardevol. Hij denkt bijvoorbeeld aan de Tapuiten op het stuifzand op De Groote Heide. Op basis van adviezen van o.a. onze VWG zijn daar nestkastjes ingegraven (vanwege gebrek aan konijnenholen) en zijn gebiedjes opener gemaakt. Subtile verbeteringen. De effecten voor de vogelstand worden vervolgens weer in beeld gebracht. En de resultaten worden aangeleverd voor de SNL-monitoring.

Hoe zie je de samenwerking met de VWG in de komende jaren?

Bjorn hoopt dat de samenwerking op het vlak van monitoring van beide zijden in stand zal blijven. Ook zijn vraagstelling richting onze VWG kan misschien uitbreiden. Hij denk bijvoorbeeld aan slaapplaatstelling van Blauwe Kiekendief op De Groote Heide. Maar andersom kan natuurlijk ook, dat de VWG vragen aan hem stelt. Waar mogelijk wil hij de VWG ondersteunen. Ook hoopt Bjorn dat het onderzoek naar Wespendif een vervolg blijft houden.

Het is Bjorn opgevallen dat op de Strabrechtse Heide zowel door onze VWG als door de vogelwerkgroep van het IVN Asten-Someren Klapeksters worden geteld. De VWG in januari en het IVN in februari en november. Hij vraagt zich af of hier samenwerking mogelijk is. Maar als de gegevens netjes worden aangeleverd bij Sovon zal het ook vast goedkomen.

Bjorn hecht aan samenwerking en contact met (oude) leden van onze VWG. Verhalen over vroeger kunnen hem en zijn jonge collega's enorm helpen bij het dagelijkse werk. Kortom: tot ziens en tot hoor 'ns. ■

Terreinen die door Staatsbosbeheer worden beheerd (bron: [website Staatsbosbeheer](https://www.staatsbosbeheer.nl)).

BMP-plot Patersgronden, 7 mei 2021 (Tom Heijnen)

BMP holladiejee!

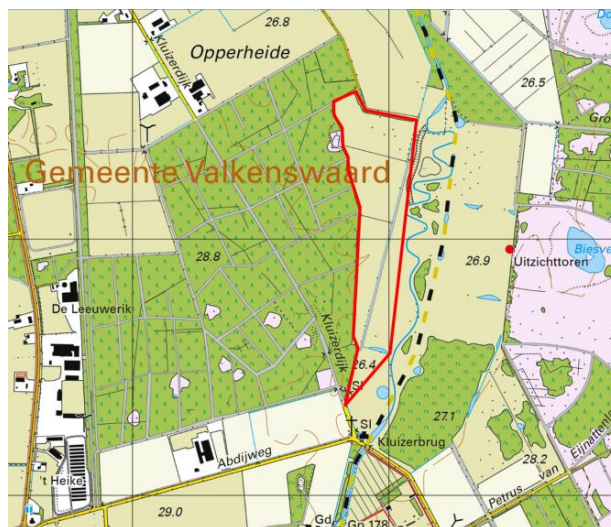
Esther van Daal

Zaterdag 8 maart 2025 is aangebroken. Een datum die al een hele tijd met grote letters in mijn agenda staat geblokt als BMP TELLING 1! Al sinds ik afgelopen najaar voor het eerst een eigen telgebied heb geclaimd en een bezoekschema heb gemaakt leef ik hier naartoe, bevreesd en enthousiast tegelijkertijd, haha.

Ik heb de afgelopen jaren al heel wat 'normale' rondjes gevogeld en ik ben ook wel een paar keer door ervaren inventariseerders op sleeptouw genomen, maar ik vond dat ik het onderhand eens zelf moest gaan doen. Nou heb ik dat de laatste jaren vaker gedacht maar toch steeds niet durven doorzetten, ik vond het te spannend en was bang dat ik het niet zou kunnen. Maar ja, als je dat maar blijft denken en nooit eens de stoute schoenen aan durft te trekken dan ga je het nooit leren natuurlijk.

En dus heb ik in het najaar bij Sovon gecheckt op vacante gebieden wat uiteindelijk heeft geresulteerd in een klein stukje van mijn favoriete gebiedje wat bekend staat als Tongelreep Zuid of de Patersgronden. Het was oorspronkelijk best een groot gebied maar omdat ik dat

waarschijnlijk niet ga redden qua fysieke gesteldheid heb ik zelf de gebiedsgrenzen aangepast naar een voor mij behapbaar stuk (17 ha.) én (half)open landschap omdat me dat een veilig gevoel geeft. Diverse mensen die van mijn plan hoorden hebben aangeboden om mee te gaan om me te helpen maar eigenwijs als ik ben wilde ik het graag alleen doen 😊.

De begrenzing van het BMP-plot (rode lijn).

Het is een gebied wat ik inmiddels behoorlijk goed ken omdat ik er al jaren wekelijks kom en dus ook wel weet wat ik er zo'n beetje kan verwachten. Ik ben nog steeds 'in opleiding' en ik merk dat het steeds beter

gaat; dat ik steeds meer soorten herken, ook op geluid, wat heel handig en fijn is. Dat ik hoor dat er ergens een Torenvalk aan komt kekken of dat er een groepje Staartmezen moet zitten, heel fijn als je ze daarna dan ziet en het blijken ook echt Staartmezen te zijn.

Afijn, 8 maart ging ik op pad, er was stralend weer voorspeld dus dat was ook nog eens heel fijn. Om 8.30u was ik in het veld (wat sommigen dan misschien weer veel te laat vinden maar ik vond het een prima tijd), deze eerste ronde hoeft volgens mij niet vóór of bij zonsopkomst te zijn. De vogels waren al goed wakker en ik zelf ook gelukkig, hoewel, misschien ook niet helemaal maar daarover later meer. Omdat ik het nog altijd moeilijk vind om op mezelf te vertrouwen heb ik ook stiekem de Merlin app aangezet om me te helpen bij twijfel of in geval van geen idee, wat achteraf mijn redding bleek te zijn.

In totaal heb ik 40 soorten genoteerd, wat voor sommigen weinig zal zijn maar ik doe het liever goed en zeker dan dat ik zomaar wat ga gokken. En ik zal eerlijk zijn, ik zie dit eerste eigen inventarisatiejaar als een soort oefening, zodat ik hopelijk volgend jaar wéér

een stukje beter ben. Ik denk dat alle vogelaars het op deze manier zullen hebben opgebouwd, je kunt nooit in één keer een perfecte inventarisatie doen lijkt me.

Roodborst, 23 oktober 2017 (Wil de Veer).

Wat me opviel was dat er heel veel territoria van Vink en Roodborst waren. Verder hoorde ik ergens verderop een Scholekster overkomen, een IJsvogel richting Tongelreep en zelfs een roepende Waterral op afstand, die heb ik alle drie toch maar meegenomen als broedcode 0 want ergens nét buiten de grenzen. Twee soorten die me opvielen binnen de gebiedsgrens: ten eerste een zingende Keep (met dank aan Merlin maar ik heb hem daarna ook echt gezien door mijn kijker) en ten tweede twee dode Graspiepers. Deze lagen beide midden op het pad in het gras en zagen er allebei nog redelijk vers en redelijk gaaf uit, heel bijzonder. Ongeveer een meter of 30 zat ertussen gok ik, en langs het pad in een boom zat ook een hele groep Graspiepers.

Vogelgriep? Geen idee, ik heb ze maar niet aangeraakt want je weet maar nooit. Wel jammer van die mooie beestjes maar ja ook dat is natuur.

Toen ik mijn rondje vol had gemaakt kwam ik weer bij mijn auto aan en was ik eigenlijk best tevreden over mezelf, ik was een beetje bang dat het me alleen niet zou lukken en dat is me toch heel erg meegevallen. Dus hoppa uploaden maar naar Sovon die gegevens. Dacht ik. Op dat moment werd ik aangesproken door een man die ook rondliep om natuurfoto's te maken en een praatje wilde maken. Helemaal prima maar daardoor werd ik afgeleid en heb ik op één

Dode Graspiepers op de Patersgronden, 8 maart 2025 (EvD).

of andere manier iets niet goed gedaan en waren ineens al mijn ingevoerde vogels foetsie. Kak!

Wat een ellende, wat nu? Nog een keer lopen was geen optie, dus dan thuis maar graven in mijn hoofd... en ik bedacht me ineens dat ik Merlin had gebruikt en dat dat dus nu mijn redding was. Niet dat ik daar alles uit kon halen maar gelukkig toch wel veel en dus heb ik die gegevens gebruikt om achteraf handmatig via het Sovon portaal alles in te voeren. Niet helemaal compleet vrees ik maar een goede les voor de tweede ronde, waar ik nú al zin in heb! ■

*Bonte Kraai in de Danube Delta, Roemenië,
22 april 2017 (Tom Heijnen)*

Over het verdwijnen van de Bonte Kraai uit de Kempen

Tom Heijnen

Toen de vogelwerkgroep werd opgericht, begin jaren '70 van de vorige eeuw, was de Bonte Kraai een normale wintergast waar vogelaars ieder najaar met plezier naar uitkeken. Rond heidevelden waren vaak groepen van tientallen vogels te zien, een prachtige aanblik. Helaas is dat verleden tijd: er overwinteren geen Bonte Kraaien meer in ons gebied. In dit artikeltje zet ik het voorkomen en verdwijnen in de Kempen op een rijtje.

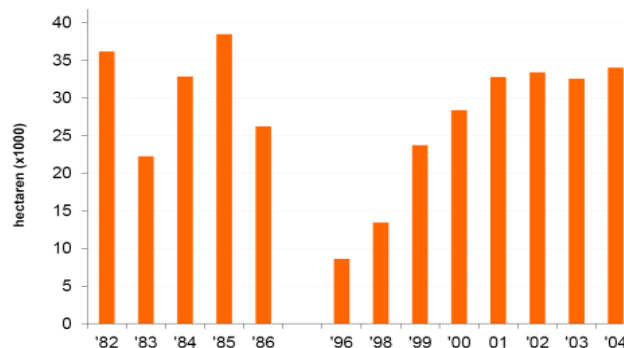
Materiaal en methode

De belangrijkste bronnen waren Ornis voor de periode t/m 1981 en de midwintervogeltellingen voor de jaren daarna. Aanvullingen waren in Waarneming.nl te vinden.

Ornis is het digitale archief van de VWG dat voor de komst van Waarneming.nl gebruik werd om waarnemingen in op te slaan. Het bevat 420 losse waarnemingen van Bonte Kraaien uit de periode 1945-1981 waarvan de meeste (341 waarnemingen) uit de periode 1973-1981. Uit die losse waarnemingen zijn de maxima per gebied

per midwinter (december-januari) gebruikt om tot totaalramingen te komen. Die raming is niet meer dan een indicatie omdat aantalsfluctuaties in de loop van die twee maanden en eventuele verplaatsingen tussen gebieden kunnen leiden tot een te optimistische raming van het aantal dat gewoonlijk op één moment in de Kempen aanwezig was.

De midwintervogeltellingen werden voor het eerst gehouden in januari 1982. Er waren geen tellingen in januari 1987 t/m 1995 maar daarna werden de tellingen hervat. De getelde oppervlakte varieerde maar lag gewoonlijk tussen 200 en 350 km² (figuur 1).

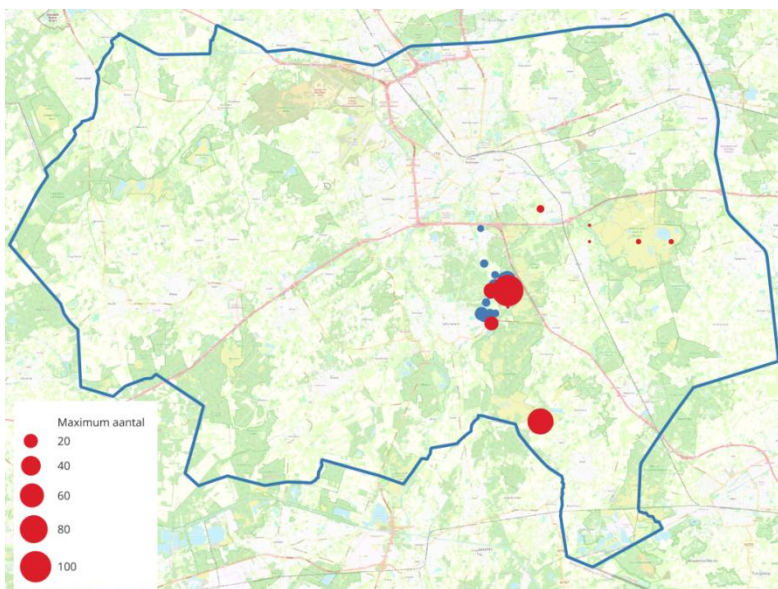
Figuur 1. Getelde oppervlakte tijdens de midwintervogeltellingen in 1982-2004 (uit: Wouters 2015).

Na 2004 liepen de tellingen gewoon door (en lopen nog steeds) maar sindsdien werden geen Bonte Kraaien meer gezien. Die wintertellingen worden daarom verder buiten beschouwing gelaten.

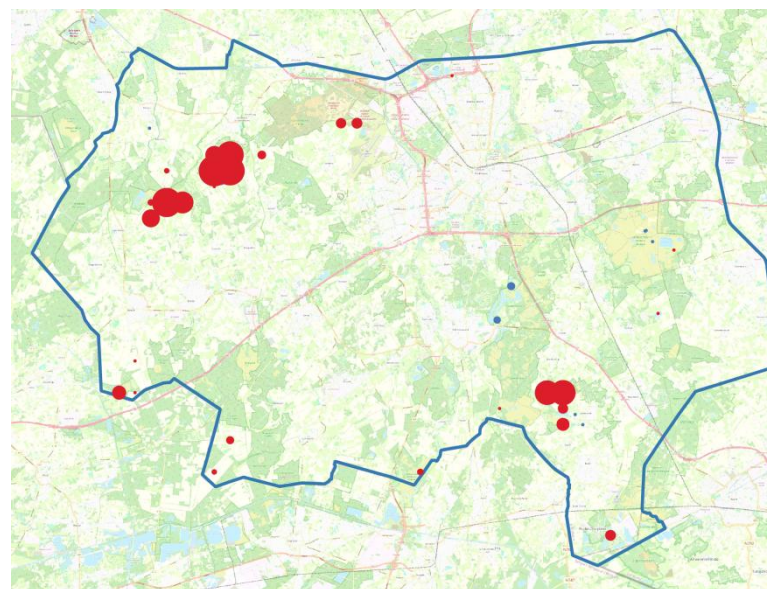
Met behulp van het programma [QGIS](#) zijn verspreidingskaarten gemaakt van de pleisterende vogels, ongeacht de periode van het jaar. De locatie van de stippen is als volgt tot stand gekomen:

- Meldingen in Waarneming.nl hebben een precieze locatie (al is dat afhankelijk van de precisie van de 'invoerder');
- Meldingen in Ornis waarbij een atlasblok en kilometerhok werd ingevoerd, zijn met behulp van het middelpunt van het kilometerhok op kaart gezet;
- Meldingen in Ornis waarbij alleen een (tel)gebied werd ingevoerd, zoals bij de midwintertellingen, zijn met behulp van het middelpunt van het kilometerhok dat in het midden van het telgebied ligt op kaart gezet.

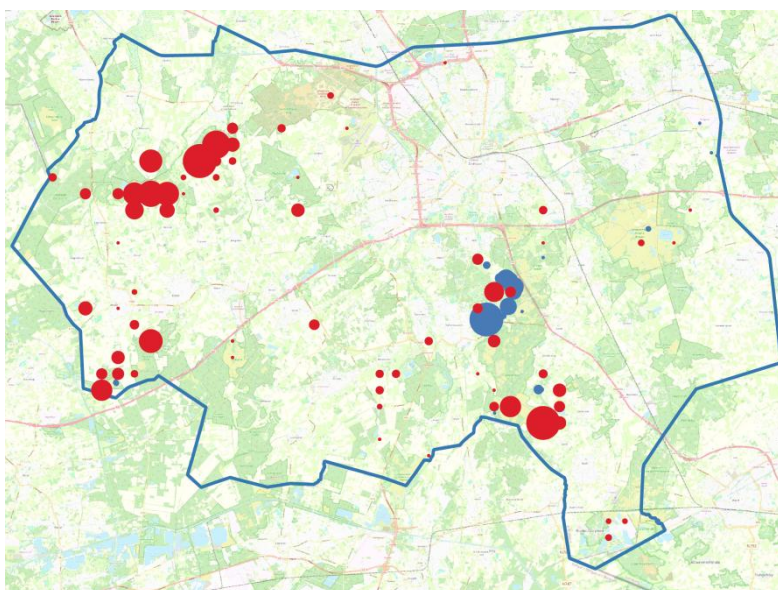
Locaties zijn derhalve vaak bij benadering en kunnen tot maximaal zo'n 2-3 km afwijken.

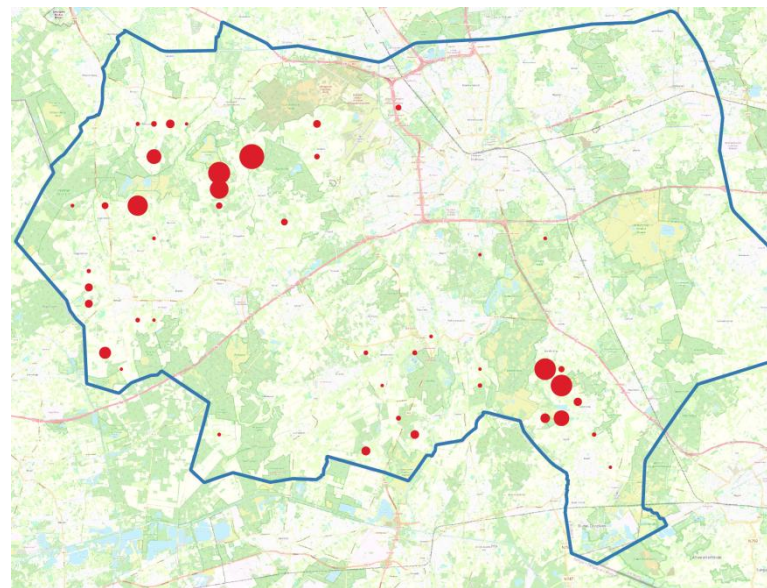
Figuur 2. Maximum aantal Bonte Kraaien per locatie in de periode 1945 t/m 1972. Rood = uit Ornis, blauw = uit waarneming.nl.

Figuur 4. Maximum aantal Bonte Kraaien per locatie in de periode medio 1981 t/m 1986 exclusief wintertellingen. Legenda & kleuren: zie figuur 2.

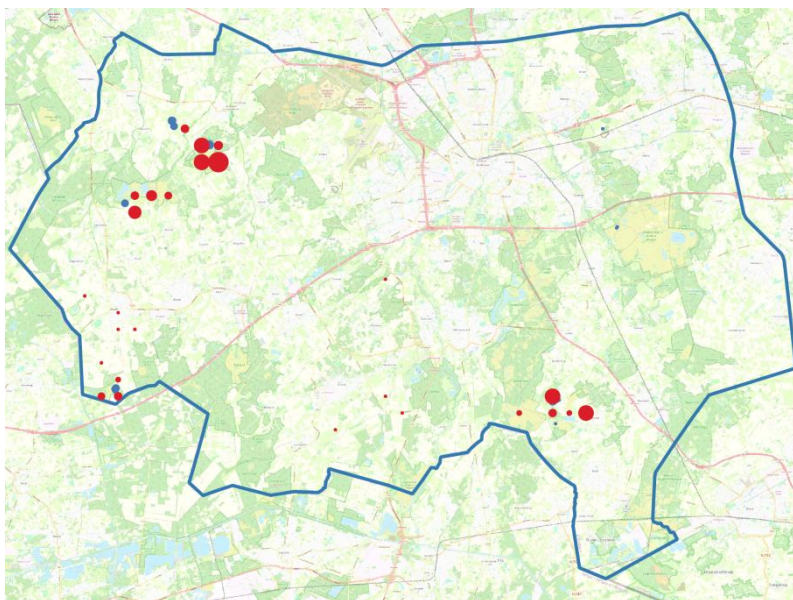

Figuur 3. Maximum aantal Bonte Kraaien per locatie in de periode 1973 t/m medio 1981. Voor legenda en betekenis kleuren zie figuur 2.

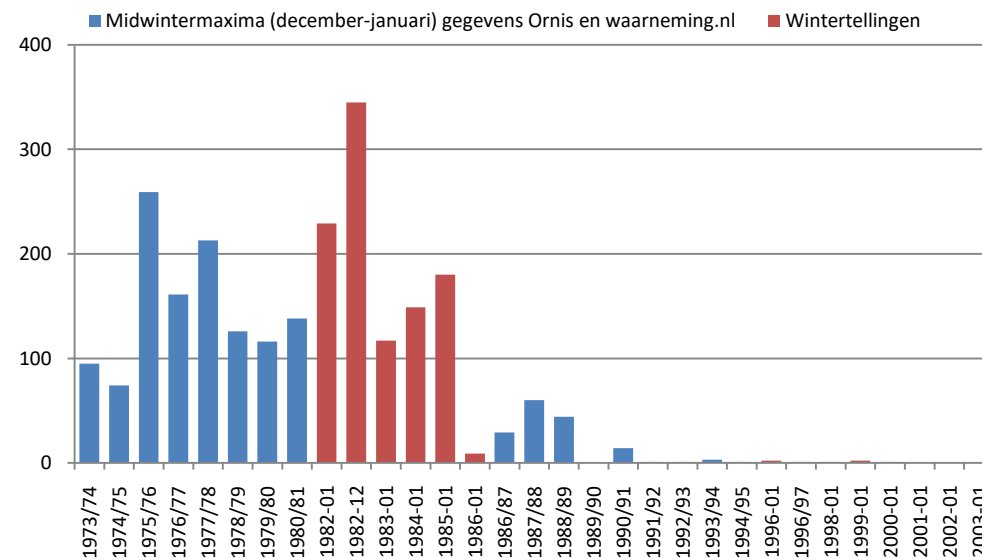

Figuur 5. Maximum aantal Bonte Kraaien per telgebied tijdens de midwintertellingen in de winters 1981/82 t/m 1985/86. Legenda & kleuren: zie figuur 2.

Figuur 6. Maximum aantal Bonte Kraaien per locatie in de periode 1987 t/m 2000. Legenda & kleuren: zie figuur 2.

Figuur 7. Aantal Bonte Kraaien in de midwinters van 1974/75 t/m 2002/2003, samengesteld aan de hand van losse waarnemingen (sommatie van maxima per gebied in december-januari, blauw) en resultaten van midwintertellingen in januari (rood).

Resultaten

Periode 1945-1972/73 (figuur 2)

Lange tijd was het dagboek van G. Siteur de enige bron van informatie. Zijn eerste melding kwam van 7 januari 1945 te Stratum, Eindhoven. Daarna volgden meer meldingen, helaas bijna allemaal zonder aantalsopgave met uitzondering van 100 ex op 27 februari 1945 en 20 ex op 28 maart 1954, beide Greveschutven.

Uit de jaren '60 en begin '70 waren nog steeds weinig waarnemingen beschikbaar, mede dankzij waarnemingen van P. Evers op

Waarneming.nl vooral van de Visvijvers Valkenswaard en Greveschutven met directe omgeving. Groepen van 10 ex of meer in dit gebied: november 1963 tot 20 ex, 24-12-1963 10 ex, 3-11-1965 15 ex, 22-2-1966 25 ex, 25-10-1966 12 ex, 22-2-1967 17 ex, 27-12-1967 11 ex, 27-2-1969 18 ex, 28-2-1969 12 ex, 26-12-1969 20 ex, 2-1-1970 10 ex, 19-1-1970 25 ex, 12-12-1970 30 ex, 18-12-1971 18 ex en 24-3-1972 25 ex.

Elders in de Kempen werden maar weinig Bonte Kraaien gemeld: 12-11-1969 70 ex Soerendonks Goor, november 1970 10 ex

Strabrechtse Heide, 1-12-1970 25 ex omgeving Soerendonk, 2-12-1970 10 ex bij Aarle-Rixtel en kleinere aantallen op diverse data en plekken elders.

In de Avifauna van Noord-Brabant uit 1967 staat dat de soort als doortrekker en wintergast op talloze plaatsen aanwezig was, verspreid over de provincie, echter nooit in groot aantal bijeen: meestal enkele ex of in groepjes tot een tiental vogels. De meeste vogels vertoefden in gezelschap van Kauwen en Roeken op akkers, weilanden en vuilnisbelten.

Het schaarse en lokale voorkomen, met noemenswaardige aantallen in slechts twee gebieden (omg. Visvijvers Valkenswaard en Soerendonk), is opvallend. Een aantal heideterreinen werd ook in die tijd redelijk vaak door vogelaars en/of terreinbeheerders bezocht, maar dit leverde zelden meldingen van Bonte Kraaien op.

Periode 1973/74-1980/81 (figuren 3 en 7)

Bonte Kraaien kwamen algemeen voor in ontginningsgebieden rond een aantal heideterreinen: Mispeleindse en Neterselse Heide, Landschotse Heide, Reuselse Moeren en Peelsche Heide, en Groote Heide met omgeving westelijk van Soerendonk. Ook de Visvijvers Valkenswaard en omgeving waren favoriet.

Het totaal aantal Bonte Kraaien in de maanden december-januari varieerde per winter, van gewoonlijk rond 100 ex met uitschieters van meer dan 200 ex in de winters van 1975/77 en 1977/78. Aan de variaties in aantallen kan echter niet veel waarde gehecht worden omdat ze gebaseerd zijn op losse waarnemingen.

Groepen van ca 50 ex en meer werden steeds vaker gezien. Het begon in 1973 al meteen goed met 130 ex op 11 maart, foeragerend op een 'vuilnishoop' op de Visvijvers Valkenswaard. Dit is de grootste groep ooit in de Kempen gemeld. Daarna

werden geen grote groepen meer in dit gebied gezien, maar wel elders (op volgorde van aantal meldingen van grote groepen):

Landschotse Heide en omgeving: 22-2-1976 100 ex, 15-3-1976 50 ex, 8-1-1977 75 ex, 14 en 22-1-1977 50 ex, 31-1-1977 60 ex, 4-2-1977 50 ex, 18-2-1977 100 ex, 26-2-1977 75 ex, 24-12-1977 80 ex, 14-2-1978 75 ex, 9-12-1978 60 ex, 27-10-1979 82 ex, 23-11-1979 70 ex en 8-12-1979 40-50 ex.

Mispeleindse en Neterselse Heide en omgeving: 31-10-1976 61 ex, 12-11-1978 46 ex, 7-1-1980 47 ex, 30-11-1980 57 ex en 13-1-1981 50 ex.

Groote Heide en omgeving: 20-1-1974 50 ex, 13-12-1975 70 ex, 30-1-1976 100-125 ex.

Kroonvensche Heide: 21-3-1976 50 ex.

Reuselse Moeren: december 1980 50 ex.

Periode 1981/82-1985/86 (figuren 4, 5 en 7)

De lossen waarnemingen en midwintertellingen bevestigden in grote lijnen de verspreiding die al bekend was. De vogels kwamen op en rond dezelfde heideterreinen voor als in de vorige periode, al waren de aantallen rond Reuselse Moeren en Peelsche Heide een stuk geringer. Op en rond de Visvijvers Valkenswaard werd vrijwel geen enkele Bonte Kraai gezien.

Tijdens de midwintertellingen trad eerst een opvallende toename op tot 345 ex in januari 1982, waarna het aantal de winters daarop een stuk lager lagen. In januari 1985 werden 180 ex geteld en in januari 1986 slechts 9,

een abrupt einde dus aan de winterpopulatie.

Groepen van ca 50 ex en meer werden gezien in de volgende gebieden:

Landschotse Heide en omgeving: 8-11-1981 80 ex, 29-11-1981 90 ex, 30-10-1982 70 ex, 30-11-1982 62 ex, 10-12-1983 60 ex en 29-1-1985 71 ex.

Groote Heide en omgeving: 29-11-1981 60 ex, 17-12-1981 57 ex, 6-1-1982 47 ex, 13-11-1982 60 ex, 26-11-1982 50 ex en 15-1-1983 60 ex.

Mispeleindse en Neterselse Heide en omgeving: 30-12-1981 45 ex, 11-1-1982 50 ex, 2-12-1982 56 ex en 27-2-1983 80 ex.

Periode 1986/87-2000/01 (figuren 6 en 7)

Hoewel de gegevens uit de winter 1985/86 erop leken te wijzen dat het afgelopen was met Bonte Kraaien, werden in de drie winters daarna toch nog kleine aantallen gemeld, met als midwintermaximum 60 ex in de winter van 1987/88.

Groepen van ca 50 ex of meer werden niet meer gezien: het maximum was 33 ex op 22-1-1989 bij de Landschotse Heide. Vanaf de winter 1989/90 werden überhaupt bijna geen Bonte Kraaien meer gezien. Een uitschieter was 14 ex op 27-1-1991 bij de Landschotse Heide maar nadien kwamen gebiedsmaxima niet meer boven 5 ex uit. In de winter van 2000/01 resteerden 3 ex op de Paardse Heide ten oosten van Baarschot.

Periode 2001/02-heden

Vanaf de winter 2001/02 is de Bonte Kraai ronduit zeldzaam. Er werden alleen solitaire vogels gezien. Aannemelijke en zekere gevallen waren:

- 15-12-2001 t/m 2-2-2002 ex Paardse Heide
- 24-11-2002 t/m 16-2-2003 1 ex tussen Bergeijk en Borkel
- 1-1-2004 1 ex Paardse Heide
- 20-10-2005 1 ex overvliegend Strabrechtse Heide
- 16-10-2010 1 ex Breugelse Beemden
- 6 en 13-1-2013 1 ex Stad van Gerwen
- 1-2-2016 1 ex Nederwetten
- 5 t/m 13-2-2016 1 ex Stad van Gerwen

Die laatste vogel werd ook ten noorden van het Wilhelminakanaal (net buiten de Kempen) gezien en wel van 25-1 t/m 23-2-2016.

Bonte Kraai bij Stad van Gerwen, 5 februari 2016
(Frank Neijts).

De weinige waarnemingen vanaf 2001/02 benadrukken eens te meer hoe definitief het einde van overwinterende Bonte Kraaien in de Kempen was.

Jaarpatroon

De eerste Bonte Kraaien werden gewoonlijk vanaf eind oktober gezien, met als vroegste drie data 5, 9 en 10 oktober. Piekaantallen waren er van november t/m februari, maar door het gebrek aan systematische tellingen door het jaar heen valt hier verder weinig over te zeggen.

In maart waren de aantallen gewoonlijk alweer een stuk lager. De meeste vogels verlieten de Kempen uiterlijk eind maart en begin april werden hooguit enkelingen gezien. De laatste drie data waren 13, 16 en 18 april.

Habitatkeuze

Jonge heideontginningen rond bestaande heideterreinen waren favoriet. De vogels foerageerden er op graslanden en akkers. Uit de gegevens komt geen verband naar voren tussen Bonte Kraaien en (aaseten op) vuilnisbelten.

Slaapplaatsen

Door een gebrek aan telwerk werd maar één waarneming van een slaapplaats van Bonte Kraaien bekend: 31-3-1975 35 ex bij de Kraanvennen op de Groote Heide.

Discussie

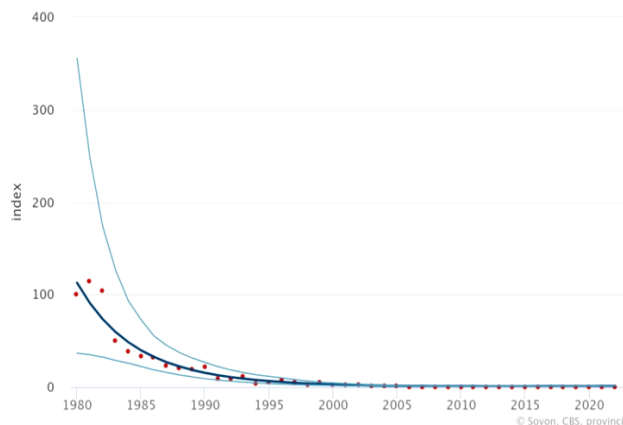
Ontwikkeling in de tijd

De weinige gegevens lijken erop te wijzen dat het aantal winterse Bonte Kraaien in de jaren '60 en eerste helft '70 van de vorige eeuw fors toenam. In de jaren '70 ging het gewoonlijk om midwinteraantallen van 100 ex of meer, al was er ook midwinterpiek van ca 250 ex in 1975/76. Door de oogharen bekeken was het aantal tot medio jaren '80 redelijk constant, met overigens een midwinterpiek van bijna 350 ex in december 1982. Vanaf de winter 1985/86 waren de aantallen zeer klein en na 1990/91 nihil.

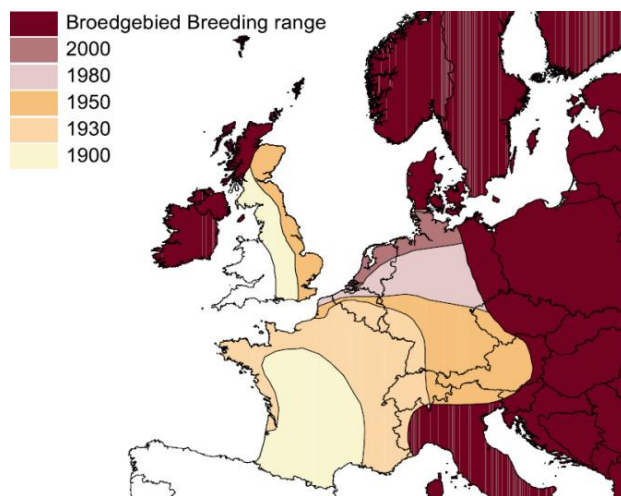
Toename en verdwijnen in breder perspectief

De vermoedelijke toename in de Kempen in de jaren '60 en '70 past niet bij het landelijke beeld. In Nederland nam de Bonte Kraai als wintergast in de tweede helft van de 20^e eeuw namelijk sterk af, al beginnend in de jaren '50 (Bijlsma et al. 2001). Kon de vermoedelijke toename in de Kempen te maken hebben met een (sterk?) gestegen voedselaanbod op graslanden en akkers in de Kempen, waardoor de algemene trend van afname werd 'gecompenseerd'? Bonte Kraaien zijn alleseters met een voorkeur voor ongewervelden (o.a. regenwormen en insecten), maar eten ook kleine zoogdieren, kikkers, vogeleieren en -jongen, aas, graan en onkruidzaden (Madge 2020).

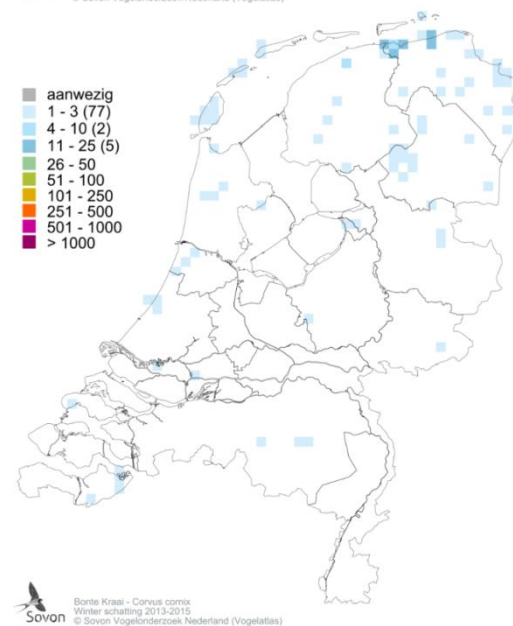
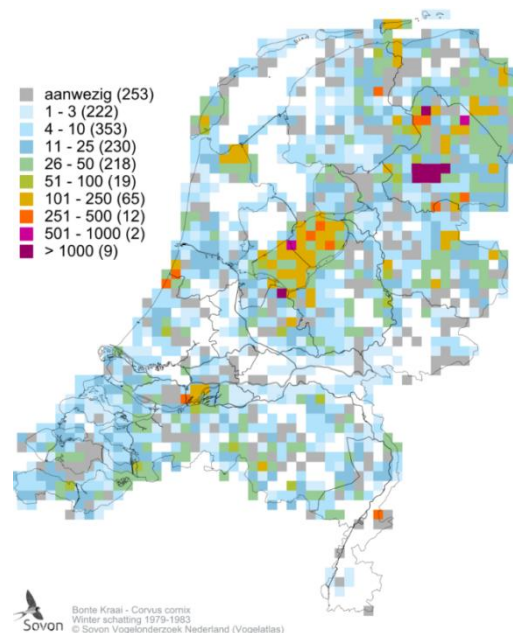
De vervolgens optredende afname en verdwijnen van de Bonte Kraai in de Kempen is in lijn met wat er in heel Nederland gebeurde (figuur 8).

Figuur 8. Niet-broedvogeltrend van de Bonte Kraai in Nederland in de periode 1980-2022, gebaseerd op PTT-tellingen in december (bron: [Sovon](#)).

Figuur 9. Gereconstrueerd winterareaal in West-Europa in de 20^e eeuw (uit: van Manen 2017).

Figuur 10. Geschat aantal Bonte Kraaien per atlasblok in de winter (december-februari) in de periode 1979-1983 (boven) en 2013-2015 (bron: [Sovon vogelatlas](#)).

Eind jaren '70 en begin '80 overwinterden Bonte Kraaien in grote delen van ons land en betrof het wellicht zo'n 26.000 ex (van Manen 2018), maar medio jaren 2010 was daar weinig van over, met de grootste aantallen in het noorden van het land (figuur 10). Deze afname is onderdeel van een omvangrijke krimp van het winterareaal in West-Europa (figuur 9).

Oorzaken van afname en verdwijnen

Uit een studie van Van Manen (2017) bleek dat de omvang van de broedpopulaties in de herkomstgebieden van onze overwinteraars (Scandinavië, NW Rusland en Baltische landen) niet gewijzigd was. De arealkrimp en afname van overwinterende vogels kwam vermoedelijk door gunstiger overwinteringsomstandigheden in en dichterbij de broedgebieden, waardoor het niet meer loont om naar zuidelijke regionen af te zakken om er te overwinteren. Die gunstiger omstandigheden bestaan dan met name uit een grotere beschikbaarheid van voedsel door de toename van afval, intensievere landbouw en mildere winters. Wellicht speelde de toegenomen concurrentie met Zwarte Kraaien in de oude overwinteringsgebieden (van Manen 2017, 2018) ook een rol in de afweging die Bonte Kraaien maakten om al dan niet zuidelijk de winter door te brengen. ■

Literatuur

- Bijlsma, R.G. et al. 2001. Algemene en schaarse vogels van Nederland. GMB & KNNV.
- Erve, F.J.H. van et al. 1967. Avifauna van Noord-Brabant. Van Gorcum.
- Madge, S. 2020. Hooded Crow (*Corvus cornix*) versie 1.0. In: Billerman, S.M. et al. Birds of the World. Cornell Lab of Ornithology.
- [Manen, W. van 2017](#). Verdwijning van de Bonte Kraai van het West-Europese wintertoneel. Limosa 90: 145-154.
- Manen, W. van 2018. Bonte Kraai. In: F. Hustings & K. Koffijberg (red.). Vogelatlas van Nederland. Sovon & Kosmos Uitgevers.
- [Wouters, P. 2015](#). Wintervogeltelling 1982-2014: Wintervogels in een sterk veranderde wereld. Lezing symposium VWG De Kempen.
- [Wouters, P. 2000](#). Wintertellingen in de Kempen vanaf 1982: resultaten van Stormmeeuw, Smelleken, Roek, Bonte Kraai en Ekster. Blauwe Klauwier 26(3): 45-53.
- [Zijlstra, M. 2003](#). Flevoland het laatste bolwerk van de Bonte Kraai *Corvus cornix* in Nederland. Limosa 76: 49-58.

Bonte Kraaien aan de lunch in een duikresort aan de Rode Zee, Egypte, 7 december 2023 (TH).

*Danseressen Marco, Geert en Pieter op
een bonte avond (fotoarchief VWG)*

Edwin van der Werf

Terugkijkend op 50 jaar VWG de Kempen komen bij mij levendige herinneringen boven aan de jaarvergaderingen van lang geleden. Destijds, in mijn herinnering ongeveer tot het 25-jarig jubileum, was de Jaarvergadering een hele happening. De vergadering zelf niet eens zozeer, die duurde net als tegenwoordig redelijk kort, maar er werd een heel weekend in een groepsaccommodatie van gemaakt.

Het begon op vrijdagavond met de formele vergadering en aansluitend een goede lezing van een externe expert. Zaterdag overdag een actief programma en dan zaterdagavond de 'Bonte Avond'. Op zondag de wonden likken met een gebakken ei, de boel schoonmaken en met lichte koppijn (het bier vloeide rijkelijk, afgeblust met Jägermeister) weer op huis aan.

De bonte avonden waren de hoogtepunten. Vele leden staken veel tijd in het voorbereiden van de stukjes en er waren uren nodig om iedereen aan bod te laten komen met hun veelal prachtige creaties.

De eerste jaren

De eerste keer dat ik een bonte avond meemaakte was 'aan het handje van mijn ouders'. Mijn pa was lid van de VWG en ik was sinds kort lid van de Jeugdbond, waar een groot aantal VWG-leden eveneens lid van was. Mijn vader en moeder zagen altijd uit naar de bonte avond en ik mocht dus een keertje mee. Zat ik daar tussen mijn 'vogelaarshelden' die lekker aan het bier zaten. Gedetailleerd zijn mijn herinneringen zeker niet meer. Ik weet eerlijk gezegd niet eens meer waar het allemaal plaatsvond, maar niet in het Polvokamp in ieder geval. Het was gezellig en er werd veel gelachen om de diverse stukjes die werden opgevoerd. Foto's zeggen meer dan woorden, dus daarom de nodige platen uit de oude (zwart-wit) doos (volgende pagina).

De jaren in het Polvokamp

De jaren die ik me echt goed kan herinneren en waarbij ik 'legaal' deelnam speelden zich af in het Polvokamp in Riethoven. Jan Kolsters kan er altijd nog een mooi verhaal over vertellen, omdat hij bij de eerste kennismaking met de VWG per ongeluk in de verkeerde blokhut terecht kwam op een familiefeestje. Daar was het blijkbaar niet

gezellig genoeg, want hij kwam alsnog goed terecht bij de VWG.

De eerste keer dat ik samen met een paar jeugdbonders deelnam was het 10-jarig jubileum. We werden uitgenodigd om mee te doen met een soort spelletjesmiddag op zaterdag. Er lag sneeuw en één van de uitdagingen was zo snel mogelijk een rondje op ski's afleggen. Dat weekend ben ik lid van de VWG geworden, nu dus 40 jaar geleden.

Skiwedstrijd (fotoarchief VWG).

In latere edities van de Polvoweekenden hebben we eens een survivaltocht in de omgeving gemaakt, o.a. een boottochtje over de Run met een glaasje Jägermeister (ik weet niet meer of het nou de kunst was om

(fotoarchief VWG)

geen druppel te verliezen, of dat je met een borrel op droog over moest zien te komen...) en een soortenjaagdag met de auto.

Pieter tijdens de boottocht over de Run (fotoarchief VWG).

Bij die laatste kan ik me herinneren dat we de grootste moeite hadden om de Turkse Tortel op de lijst te krijgen. Daarnaast zijn we een keer naar de Kil van Hurwenen gereden om ganzen en eenden te kijken. Jos Smit op de motor en de rest met auto's op pad.

1^e generatie telescoop (fotoarchief VWG).

Van de bonte avonden herinner ik me nog een geniale act van Jos Smit; iets met een Koekoeksjong.

Jos met koekoeksjongact (fotoarchief VWG).

Samen met Harold, Chris en Joris maakten we Life of Nico, Keek op de VWG, VWG-2000, een video (met nog de ouderwetse videocamera's) en Ja Natuurlijk.

Life of Nico met Edwin en Joris (fotoarchief VWG).

Die laatste was ingewikkeld, want Harold zat destijds in de Sinai en we moesten dus

werken met videobeelden die we ver van tevoren hadden opgenomen. Een live-kandidaat tussen twee kandidaten die op TV's zichtbaar waren. Een hels karwei met Joris als (T)Eefje. Zoiets zouden we tegenwoordig met een live-stream veel eenvoudiger kunnen produceren.

Keek op de VWG met Edwin (fotoarchief VWG).

En dan na de bonte avond aan het bier. Van een paar weekenden kan ik me herinneren dat we extreem laat doorgingen en eigenlijk veel te veel herrie maakten voor degenen die gewoon netjes op tijd naar bed waren gegaan.

Jos werd de dag erna wakker met een enorme brandblaar op zijn arm. Hij was in slaap gevallen met zijn blote arm op de verwarming en blijkbaar dermate verdoofd dat de pijn niet tot hem doordrong.

Een drankje hoorde er bij (fotoarchief VWG).

Na het 25-jarig jubileum zijn we gestopt met de jaarweekenden. We kregen allemaal kinderen en hadden het te druk om uitgebreide voorbereidingen te treffen. Althans, zo vermoed ik dat het gegaan is. De weekenden weg die we nu nog organiseren zijn losgekoppeld van de jaarvergadering en ik schreef er in de vorige Blauwe Klauwier over. Misschien moeten we er weer eens een bonte avond tegenaan gooien op zo'n weekend... ■

Ik wil een bonte avond!!! (fotoarchief VWG).

Nachtzwaluwhabitat op het Kranenveld bij Soerendonk, 5 september 2020 (Tom Heijnen)

Nachtzwaluwen in de Kempen in de periode 1978-2024

Tom Heijnen

In de vorige Blauwe Klauwier hebben Henk Sierdsema en ik de verspreiding en aantalsontwikkeling beschreven van de Nachtzwaluw in het Leenderbos en op de Groote en Gastelse Heide. Hoe past dat binnen de ontwikkeling van de soort in de hele Kempen? Welke patronen zijn te zien? Ik heb de beschikbare gegevens hieronder op een rijtje gezet.

Gebied

Voor ligging en begrenzing van de Kempen zie de topografische kaart (figuur 1). Daarop zijn de namen van een aantal belangrijke Nachtzwaluwgebieden (bossen en heiden) vermeld. De meeste Nachtzwaluwgebieden zijn te vinden op wat in de geomorfologie landduinen, dekzandwellingen en terras-afzettingswellingen worden genoemd (figuur 2).

Materiaal en methode

Voor het samenstellen van het artikel maakte ik gebruik van diverse bronnen (tabel 1).

Tabel 1. Bronnen van getelde en/of geschatte aantallen Nachtzwaluwterritoria in de Kempen.

Periode	Bron	Bijzonderheden
1978-1981	Heijnen 1982	
1988-1991	Heijnen & van Happen 1989	aangevuld met ongepubliceerde geg.
1996	Hermans 1996	
1998-2000	Hustings & Vergeer 2002	schattingen broedvogelatlas
2000-2001	T. Heijnen	ongepubliceerd
2007	van Kleunen et al. 2007	gegevens Jaar van de Nachtzwaluw
2013-2015	Hustings & Koffijberg 2018	schattingen broedvogelatlas
2019-2020	Heijnen & Pelt 2021	
2021-2024	dit artikel	o.a. gegevens in Avimap, NDFF en waarneming.nl

Voor een deel gaat het om gegevens die te vinden zijn in publicaties, voor een deel om eigen ongepubliceerd materiaal en voor een deel om *data* die ten grondslag liggen aan publicaties, zoals de broedvogelatlassen.

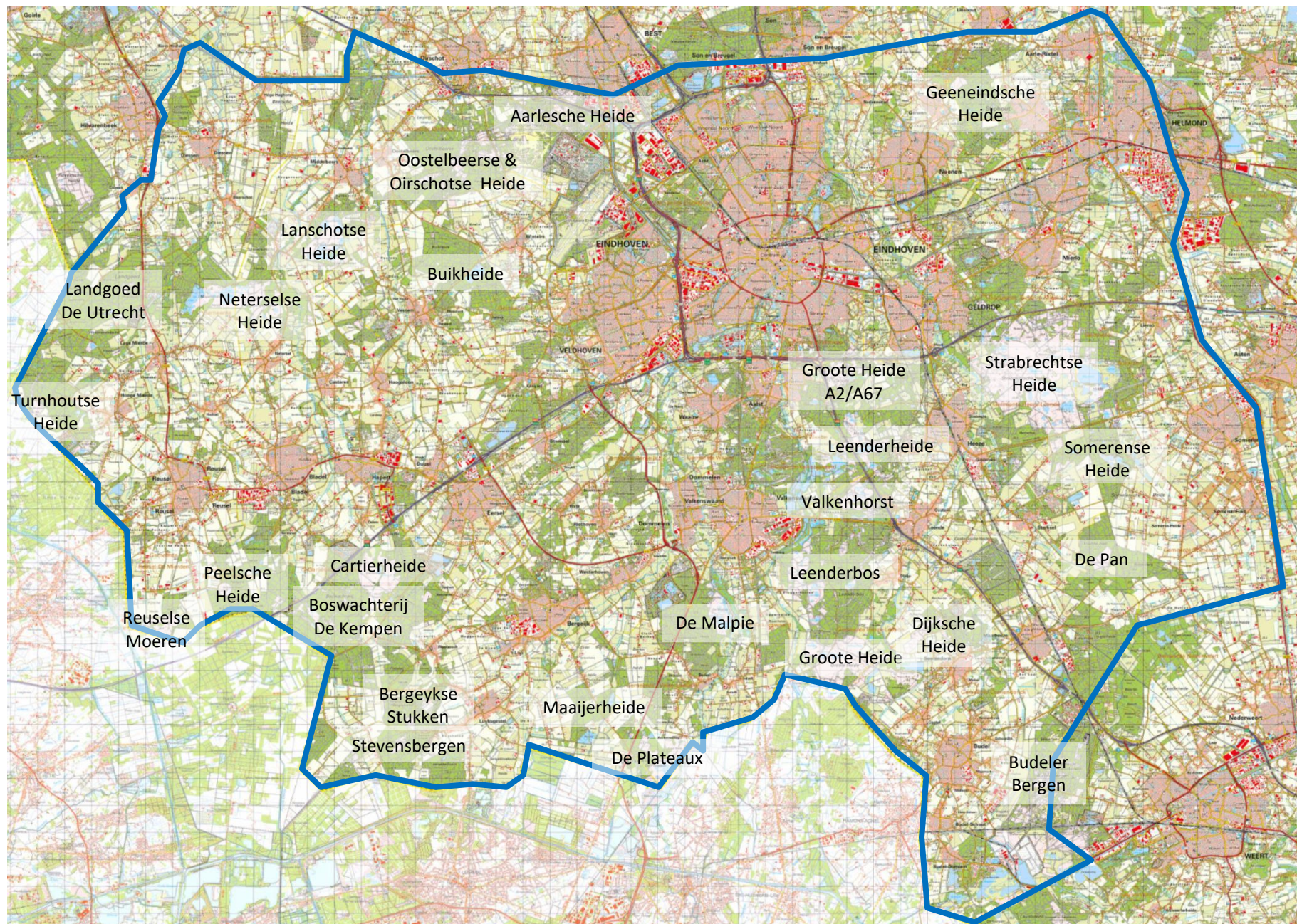
Schattingen broedvogelatlassen

De twee broedvogelatlassen met gegevens uit 1998-2000 en 2013-2015 bevatten schattingen in aantalsklassen van het aantal territoria per atlasblok. Deze schattingen konden niet zomaar opgeteld worden naar een totaalschatting voor de Kempen omdat de grens van de Kempen door een aantal atlasblokken heenloopt. Voor die blokken werd een inschatting gemaakt van welk deel van de territoria betrekking zal hebben gehad op de Kempen.

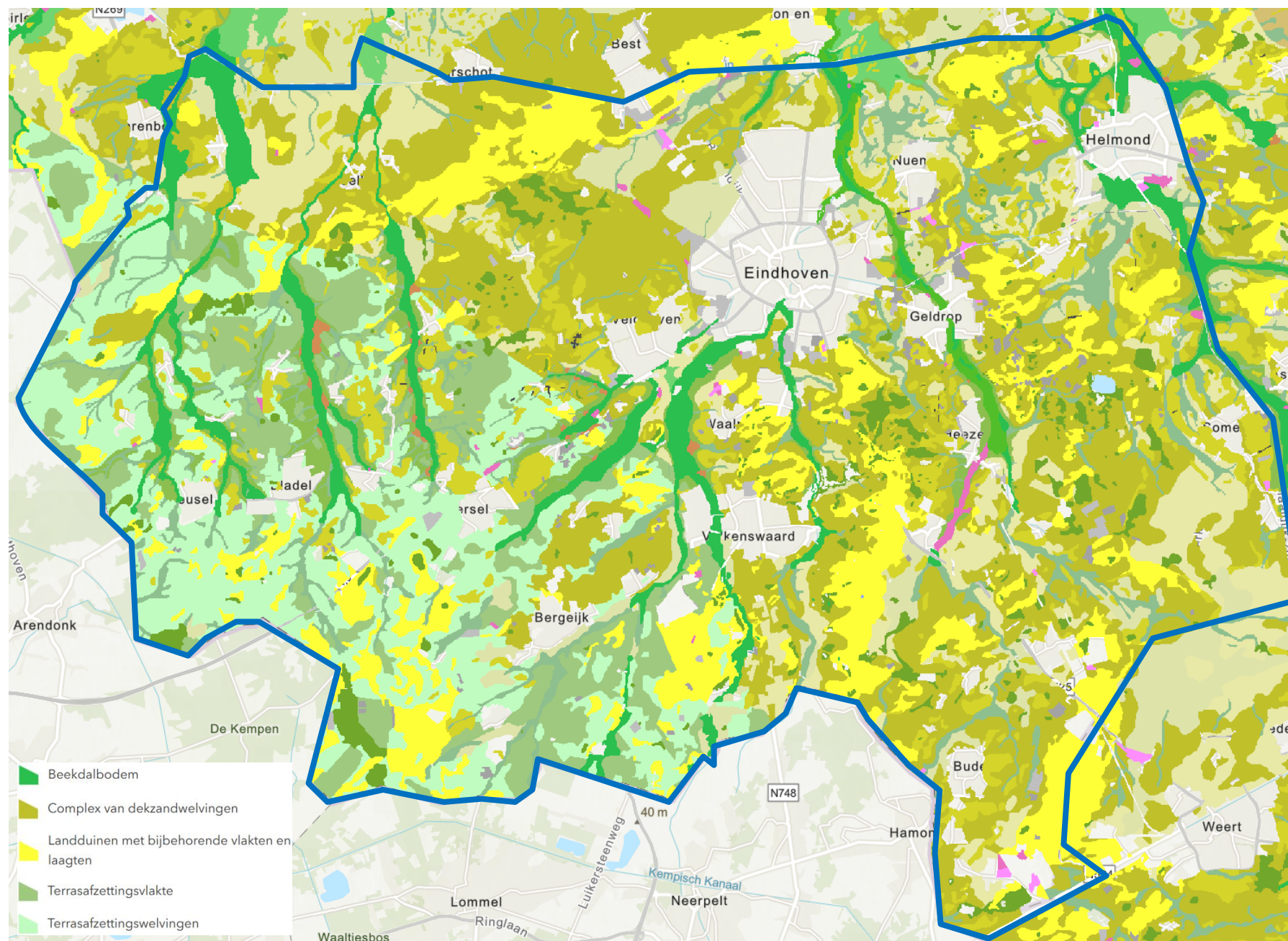
In eerste instantie werden de minima en de maxima van de aantalsklassen per atlasblok bij elkaar opgeteld. Omdat dit een totaal aantal met een onrealistisch grote bandbreedte opleverde, werd een wat reëlere (maar wel arbitraire) bandbreedte berekend als de sommatie van het zgn. [meetkundig \(of geometrisch\) gemiddelde](#) (*mg*) van de schattingen per atlasblok plus en min 20%.

Voorbeeld van het optellen van twee aantalsklassen:

	aantalsklasse	<i>mg</i>
atlasblok A:	1-3 territoria	1,732
atlasblok B:	11-25 territoria	16,583
totaal		18,315
totaal ± 20%, afgerond		15-22

Figuur 1. Topografische kaart van het gebied (bron: topotijdreis.nl). Blauwe lijn = grens van de Kempen. Enkele belangrijke Nachtzwaluwgebieden zijn aangegeven.

Figuur 2. Geomorfologie van het gebied (bron: [ArcGIS](#)).

Toelichting gegevens 2021-2024

In dit artikel worden voor de eerste keer gegevens gepresenteerd uit de periode 2021 t/m 2024. De verspreidingskaart en totaalschatting zijn tot stand gekomen door alle beschikbare data te gebruiken, dus zowel inventarisaties (met name in Avimap) als losse waarnemingen. Inventarisaties van Nachtzwaluwen in een gebied waren daarbij leidend, d.w.z. gingen voor op eventuele losse waarnemingen. Indien een gebied meerdere jaren op Nachtzwaluwen onderzocht werd, dan werd het meest recente jaar genomen waarin het gebied volledig en goed werd onderzocht (tabel 2).

Kanttekeningen

Voor de vele kanttekeningen die bij het interpreteren van de verspreiding, de aantallen en de aantalsveranderingen in het oog gehouden moeten worden, wordt verwezen naar het artikel over Leenderbos en Groote Heide (Heijnen & Sierdsema 2025).

Belangrijk om te benoemen is dat de bezoekintensiteit sterk per gebied en per jaar varieerde. Vooral in de jaren '80 en '90 van de vorige eeuw was het aantal bezoeken vaak zeer gering, al stond daar tegenover dat er toen minder geschikte broedhabitats waren. Omdat er geen standaardisatie van onderzoeksmethode en -intensiteit was, is

de vergelijkbaarheid van gebieden en jaren beperkt.

Tabel 2. Gebieden met meerdere Nachtzwaluwen die in 2021-2024 op Nachtzwaluwen geïnventariseerd werden, met meest recente jaar waarvan gegevens t.b.v. de verspreidingskaart werden gebruikt.

Gebied	Jaar
Aerlesche Heide	2022
Bergeijkse Stukken west (W Luyksgestel)	2023
Berkheuvels (ZW Borkel)	2024
Boswachterij De Kempen & Cartierheide	2023
Budeler Bergen zuid	2024
Buikheide zuid	2022
Geeneindsche Heide	2021
Groote Heide (W Soerendonk)	2024
Heideterrein Best	2022
Het stuk (O Diessen)	2023
Hugterheide	2021
Leenderheide & Groote Heide (A2/A67)	2023
Leenderbos	2024
Maaijerheide (N De Maaij)	2023
Malpie (heide)	2022
Molenheide (O Geldrop)	2021
Neterselse Heide	2023
Oostelbeerse en Oirschotse Heide	2022
Peelsche Heide	2024
Plateaux	2021
Riebos-Zwarte Horstweijer	2023
Somerensche Heide noord	2021
Spinsterberg-Valkenhorst	2023
Stevensbergen (W Luyksgestel)	2022
Strabrechtse Heide west	2024
Strabrechtse heide oost (Beuven eo)	2023
Stratumse Heide	2021
Zwarte Weijer oost (W Luyksgestel)	2023
Zwartven (NW Reusel)	2023

Resultaten

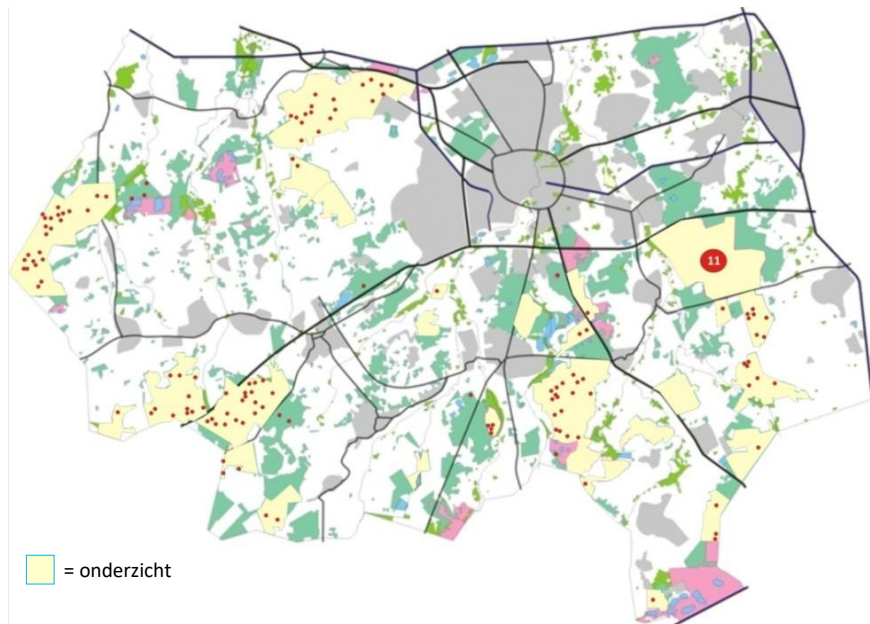
Verspreiding

De verspreiding van de getelde of geschatte aantallen territoria is voor de diverse periodes weergegeven in de figuren 3 t/m 10. Niet alleen namen de aantallen per gebied in de loop van de tijd fors toe, ook werden kleinere bos- en heidegebieden bezet die voorheen 'leeg' waren, zoals de Landschotse Heide (heide), Reuselse Moeren (heide), Maaijerheide (bos) en Dijksche Heide (bos en heide).

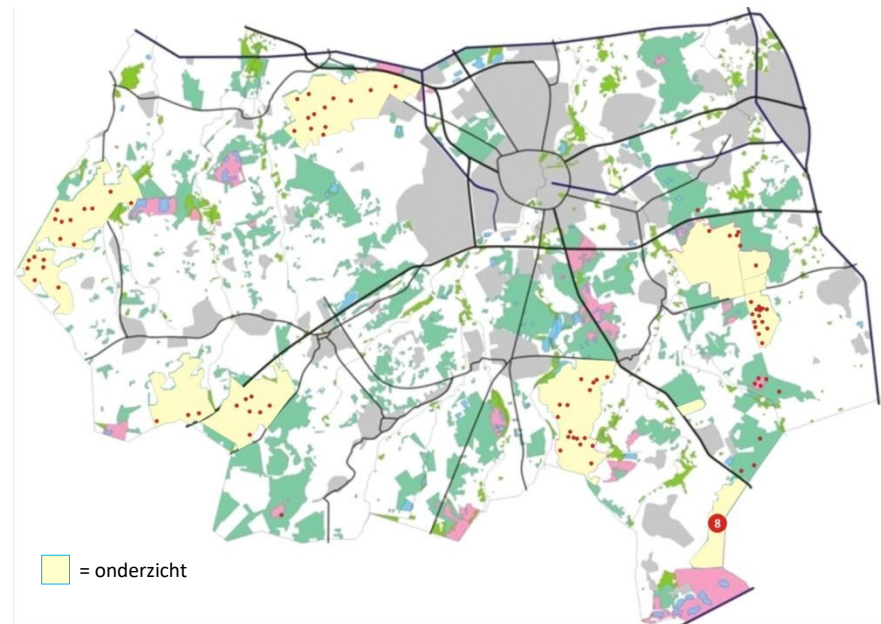

Groote Heide, 29 mei 2024 (TH)

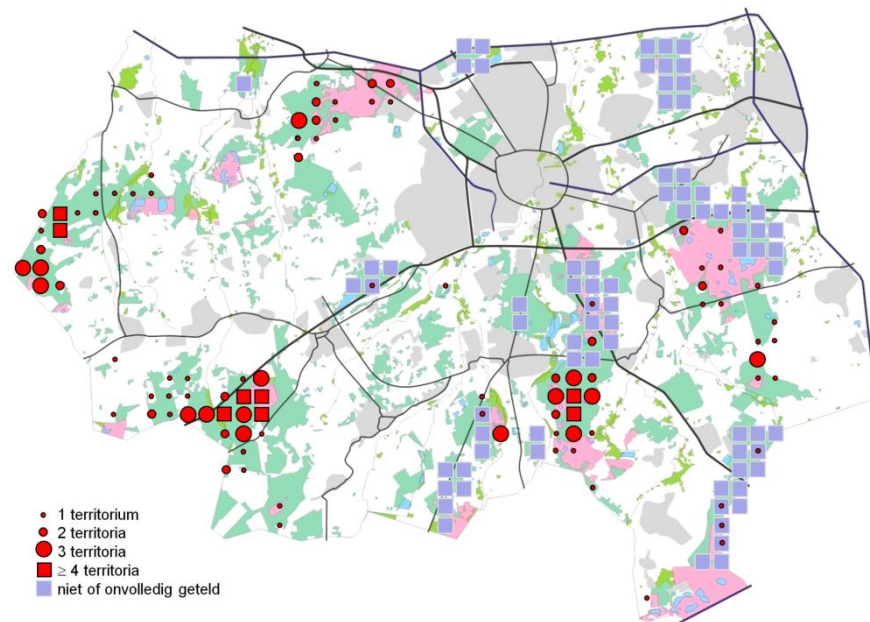
Voor een verdere analyse is een eenduidige weergave van alle gegevens nodig, maar daarvoor ontbraken mij tijd en tools.

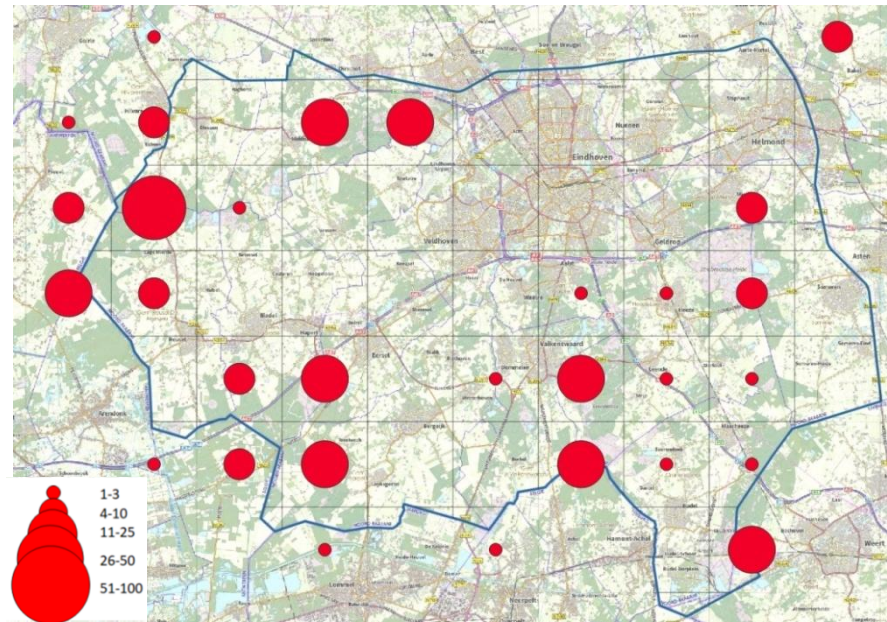
Figuur 3a. Nachtzwaluwterritoria in 1978-1981 (Heijnen 1982).

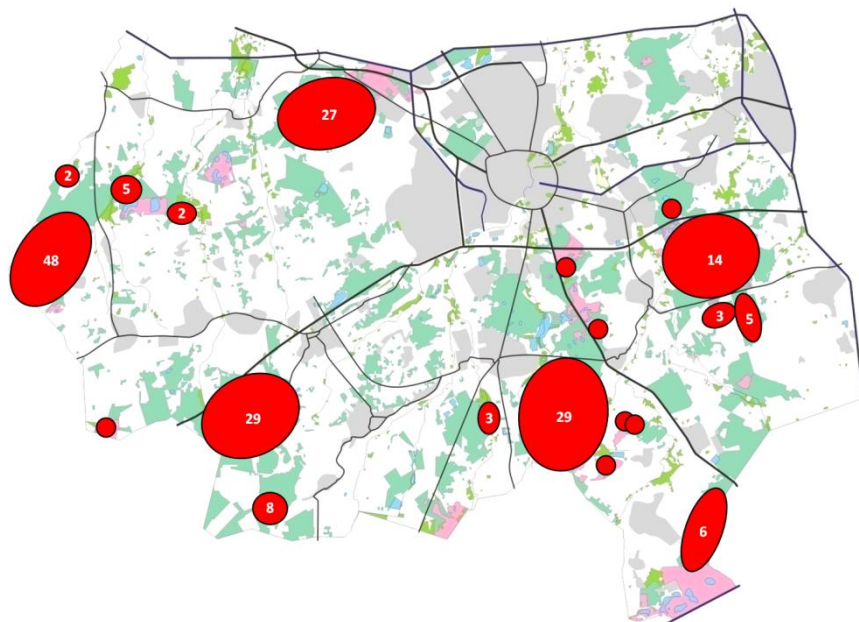
Figuur 4. Nachtzwaluwterritoria in 1988-1991 (compilatie door Tom Heijnen).

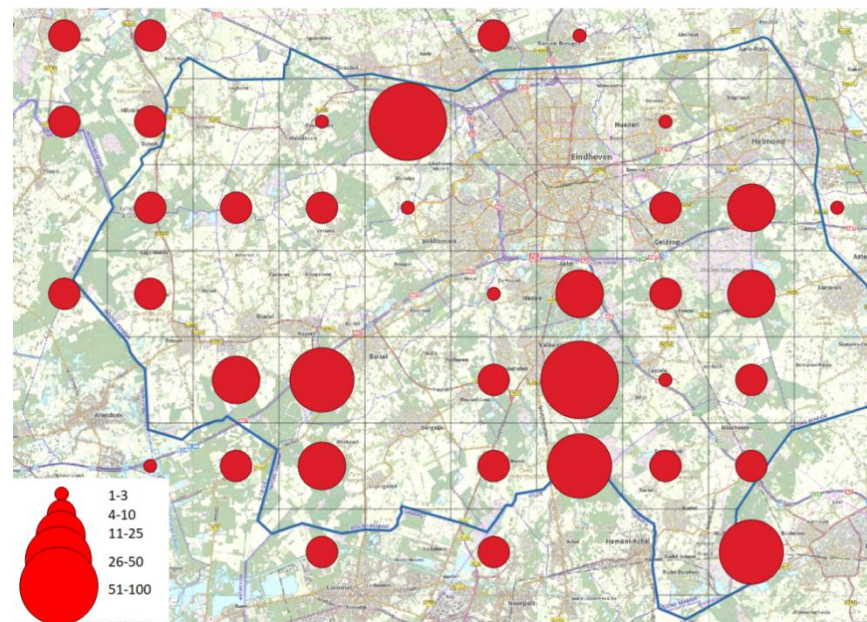
Figuur 3b. Nachtzwaluwterritoria in 1978-1981 per kilometerhok (naar data in Heijnen 1982).

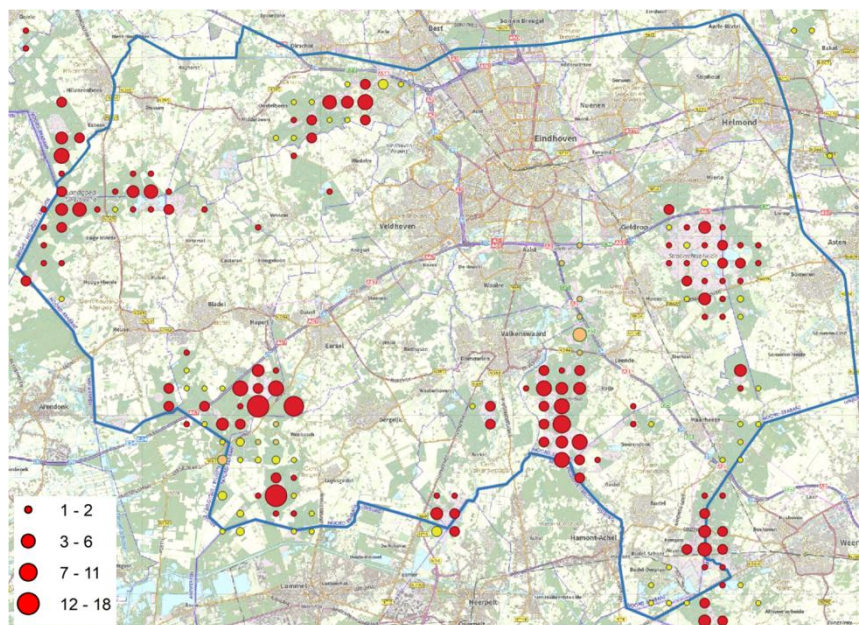
Figuur 5. Geschat aantal Nachtzwaluwterritoria per atlasblok in 1998-2000 (naar data in Hustings & Vergeer 2002).

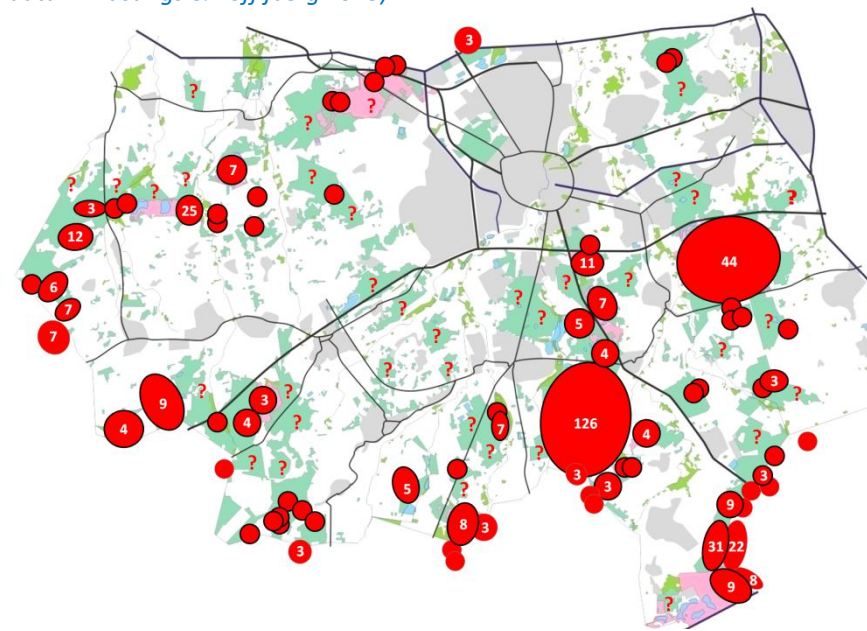
Figuur 6. Nachtzwaluwterritoria in 2000-2001 (compilatie door Tom Heijnen).

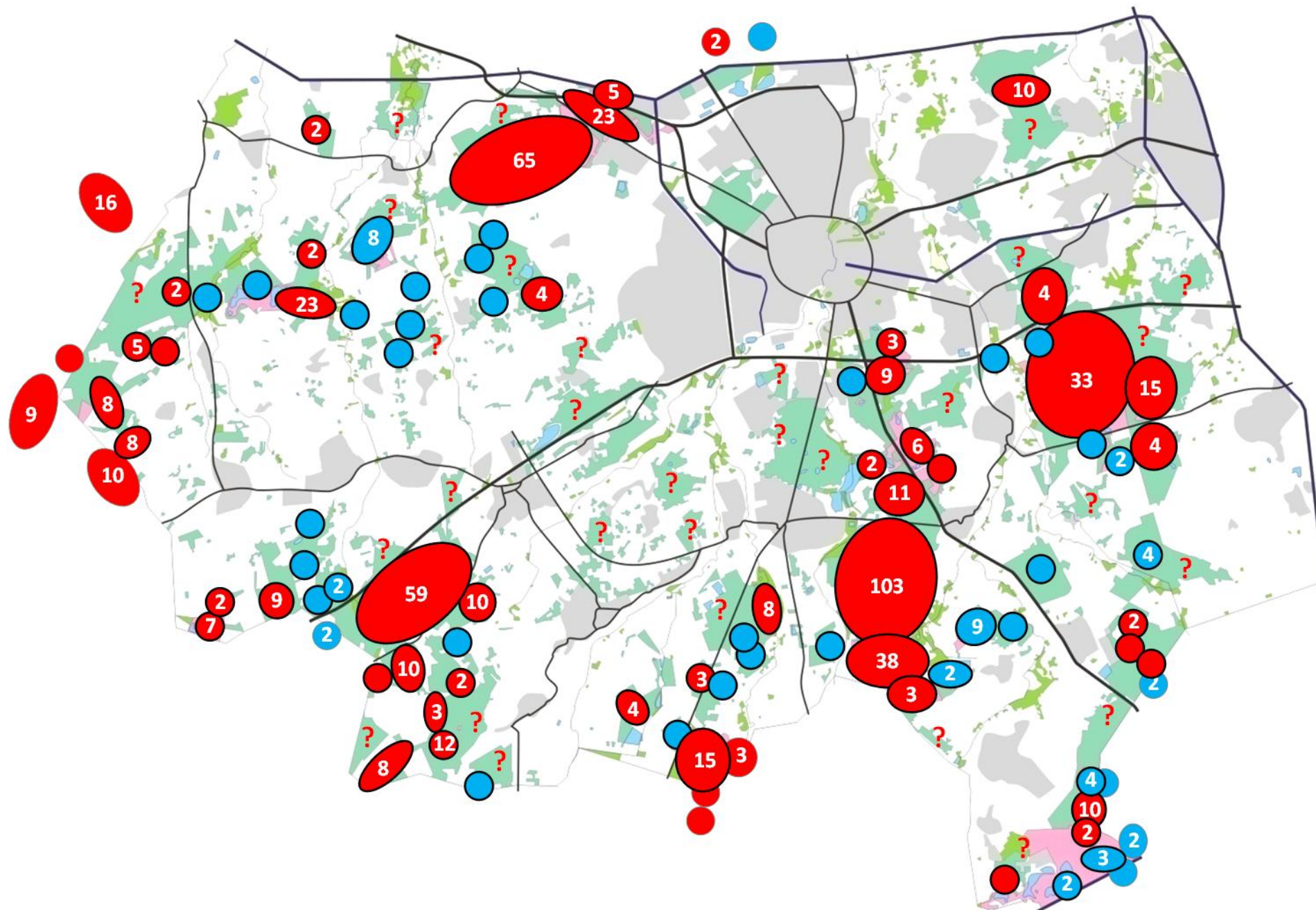
Figuur 8. Geschat aantal Nachtzwaluwterritoria per atlasblok in 2013-2015 (naar data in Hustings & Koffijberg 2018).

Figuur 7. Nachtzwaluwterritoria per kilometerhok in 2007. Rood = geteld; oranje = geteld aantal territoria alleen bekend voor een groter gebied, vervolgens toegekend aan kilometerhokken; geel = bijgeschat (naar data in van Kleunen et al. 2007).

Figuur 9. Nachtzwaluwterritoria in 2019-2020. Met vraagtekens zijn potentiële broedgebieden aangegeven waarvan gegevens ontbraken (aangepast naar Heijnen & van Pelt 2021).

Figuur 10. Nachtwaluwterretriea in 2021-2024. Bij gebieden die op Nachtwaluwen geïnventariseerd werden (rood) is het meest recente inventarisatiejaar genomen. Bij losse waarnemingen (blauw) is het maximum in de periode genomen. Met vraagtekens zijn potentiële broedgebieden aangegeven waarvan gegevens ontbraken.

Aantallen en aantalsontwikkeling

Het totaal in de Kempen lag tot het einde van de vorige eeuw onder of rond 200 territoria en nam vervolgens gestaag toe tot meer dan 600 territoria nu (tabel 3).

Tabel 3. Geteld en geschat aantal Nachtzwaluw-territoria in de Kempen.

Periode	Geteld	Geschat
1978-1981	148	190-220
1988-1991	97	125-150
1996	75	125-150
1998-2000		180-260
2000-2001	188	225-275
2007	250	275-300
2013-2015		340-500
2019-2020	389	475-525
2021-2024	610	640-680

Die toename komt vooral op het conto van spectaculaire toenames in een aantal grotere gebieden, zoals (tussen haakjes het aantal territoria 2021-24) Oostelbeerse en Oirschotse Heide met aangrenzend Aarlesche Heide en Heideterrein Best (93), Neterselse Heide (23), Boswachterij De Kempen incl. Cartierheide en bossen ten zuiden tot aan de Belgische grens (ca 100), Leenderbos met aangrenzend Valkenhorst, Groote Heide, Gastelse Heide en Kranenveld (ca 160), Strabrechtse Heide met aangrenzend de bossen ten noorden en zuiden daarvan (ca 70) en Budeler Bergen met Loozerheide (ca 50 in 2019-20, geen goede recente gegevens).

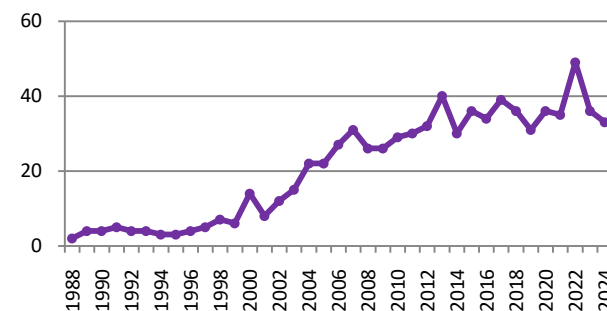
Kranenveld, 28 augustus 2023 (TH)

De verspreidingskaarten en de tabel met aantalsschattingen voor de hele Kempen geven een algemeen beeld van de toename. Helaas zijn er maar drie tijdreeksen beschikbaar van gebieden die gedurende lange tijd jaarlijks werden onderzocht, nl. de westelijke Strabrechtse Heide (d.w.z. zonder Beuven en omgeving) vanaf 1988, het Leenderbos vanaf 1987 en de Groote Heide (grenzend aan het Leenderbos) vanaf 2000.

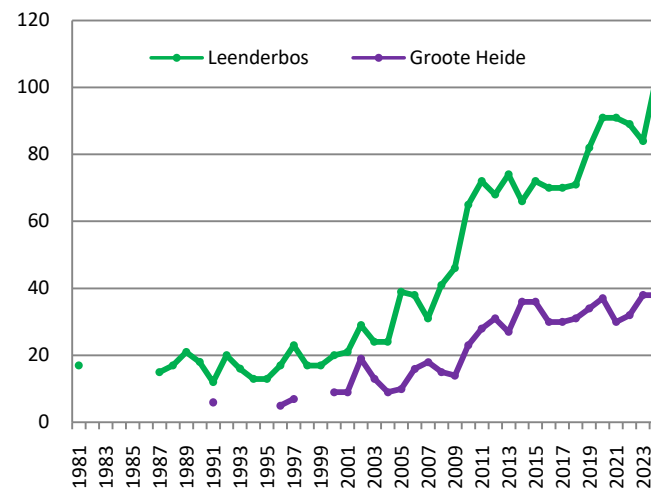
Op de Strabrechtse Heide (figuur 11) kwam de Nachtzwaluw tot de eeuwwisseling in klein aantal voor (minder dan 10 territoria), zonder een duidelijke trend. Daarna begon een geleidelijke toename waarna de stand vanaf ca 2015 met 30-40 territoria min of meer stabiel was, met een uitschieter in 2022.

In het Leenderbos (figuur 12) kwam de soort tot de eeuwwisseling eveneens in relatief klein aantal voor (ca 20 territoria) zonder

duidelijke trend. Daarna steeg het aantal fors, waarna de stand in de periode 2010-18 met ca 70 territoria stabiel was om vervolgens verder toe te nemen tot een record van ruim 100 territoria in 2024.

Figuur 11. Geteld aantal territoria op de westelijke Strabrechtse Heide in 1988-2024 (naar data in Engels 2024).

Figuur 12. Geteld aantal territoria in het Leenderbos en op de Groote Heide in 1981-2024. Alleen jaren met vlakdekkende tellingen zijn opgenomen (uit Heijnen & Sierdsema 2025).

Op de Groote Heide (figuur 12) bleven de aantallen tot 2010 laag (10-20 territoria) en zonder duidelijke trend. Daarna nam het aantal toe tot 30-40 territoria zonder een duidelijke trend vanaf ca 2014.

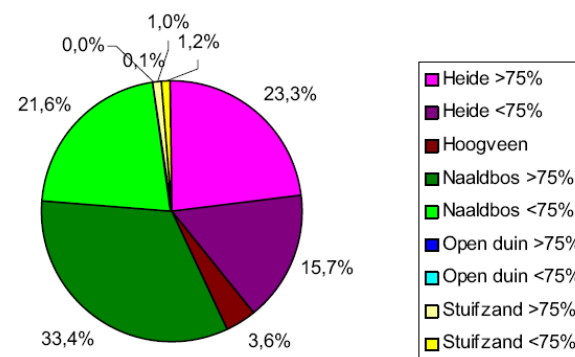
Kranenveld, 16 augustus 2023 (TH).

Het populatieverloop in de drie gebieden vertoont een toename vanaf de eeuwwisseling tot een niveau dat momenteel 3-5 keer zo hoog ligt als in de jaren '80 en '90 van de vorige eeuw. De Strabrechtse Heide en Groote Heide vertonen beide een afvlakking en daarna min of meer stabiel aantal vanaf ca 2015. Uitbijter in het trio is het Leenderbos waar het aantal in de periode 2010-18 stabiel leek maar daarna naar recordhoogte steeg.

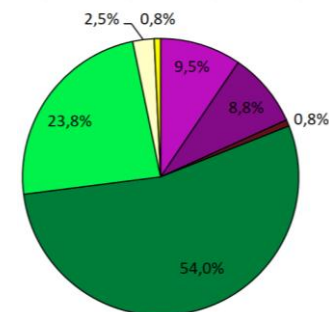
Habitatkeuze

Territorium. De habitatkeuze die voor Nachtzwaluwen in het Leenderbos en op de

Groote Heide is beschreven, is ook van toepassing op de Kempen als geheel: de vogels zingen en broeden in open naaldbos en op heide. Gesloten naaldbos is niet geschikt: nodig zijn open gedeelten in de vorm van bos met een zeer open structuur, kaalkappen met begroeiing, heiderestanten, en open corridors zoals de verbindingzones tussen heiderestanten.

Nederland

Noord-Brabant

Figuur 13. Aandeel territoria van de Nachtzwaluw in 2007 per dominerend terreintype in Nederland en Noord-Brabant, opgesplitst naar meer of minder dan 75% oppervlakte-aandeel per kilometerhok (boven: uit van Kleunen et al. 2007, onder: naar data in van Kleunen et al. 2007).

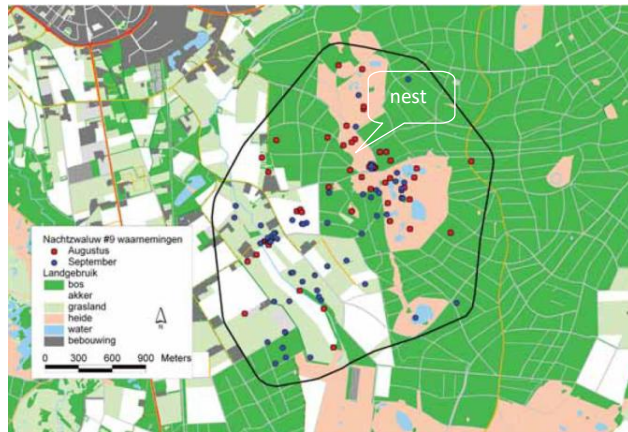
Met de gegevens die in 2007 tijdens het Jaar van de Nachtzwaluw werden verzameld, werd destijds een analyse gemaakt van het terreintype per kilometerhok, zowel voor geheel Nederland als de provincie Noord-Brabant (van Kleunen et al. 2007, figuur 13). In onze provincie bestond ruim driekwart van de bezette kilometerhokken uit naaldbos, vooral als dat meer dan 75 ha. (=75%) besloeg. In bijna een kwart van de kilometerhokken kwam heide voor, waarvan in de helft met meer dan 75 ha. Heide kwam in Nederland als geheel aanzienlijk meer voor.

Tongelreepdal ter hoogte van het Leenderbos, bij Bruggerhuizen, 11 september 2020 (TH).

Foerageergebieden. De afgelopen twintig jaren is uit diverse onderzoeken gebleken dat Nachtzwaluwen tot op meerdere km afstand van hun territorium jagen. Er wordt veel in schrale, extensief begraaide graslanden met houtwallen en ruigten, vochtige mesotrofe landbouwpercelen en

structuurrijke natte heide gefoerageerd (Evens et al.2012, Evens 2022). In het Leenderbos is in het verleden zender-onderzoek uitgevoerd dat het belang van zulke foerageergebieden bevestigde (figuur 14).

Figuur 14. Zenderwaarnemingen van een vrouw Nachtzwaluw in 2008 die broedde in het Leenderbos (van Kleunen et al. 2012).

Nader onderzoek in andere gebieden is zeer wenselijk. Zo foerageerde de vogel van figuur 14 veel in het beekdal van de Tongelreep, waar het nodige aan natuurontwikkeling is gedaan wat gunstig zal hebben uitgepakt voor de beschikbaarheid van voedsel. Hoe ziet het foerageergedrag eruit van Nachtzwaluwen waarvan het territorium ver van voedselrijke natuurontwikkelingsgebieden afligt?

Ter illustratie van de grote verschillen tussen de diverse Nachtzwaluwgebieden heb ik van

drie uitgestrekte terreinen waar veel Nachtzwaluwen voorkomen een kaart gemaakt (figuur 15) waarop zowel de ligging van de territoria als een aantal relevante terreineigenschappen staan. Met cirkels is het gebied aangegeven tot 1 km afstand van de territoriumstip, om zo een indruk te geven van welke terreintypen op relatief korte afstand een territoriale Nachtzwaluw ter beschikking staan.

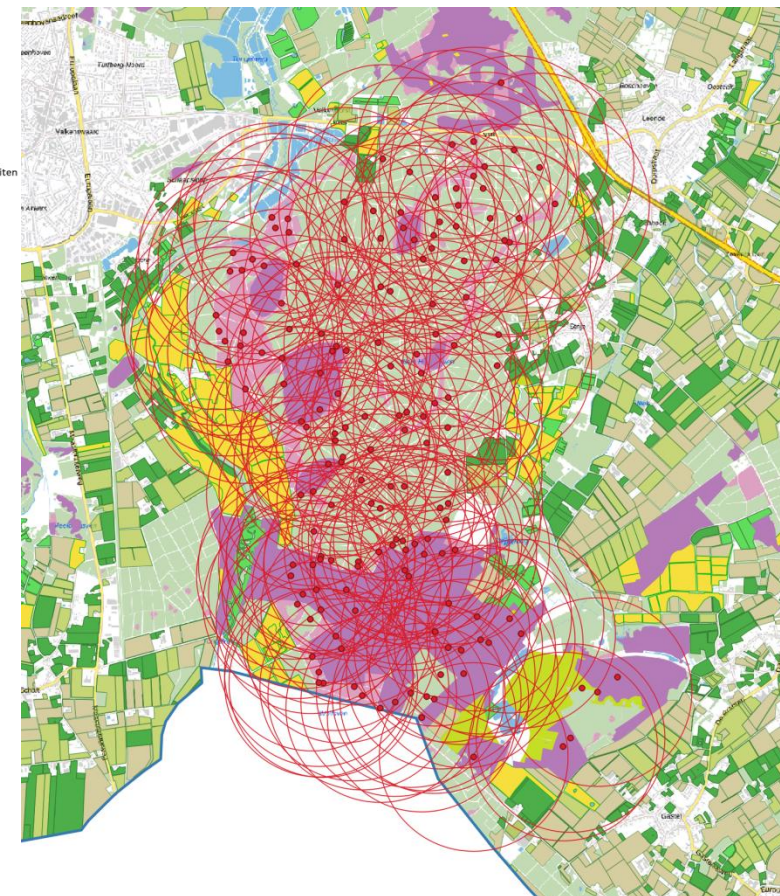
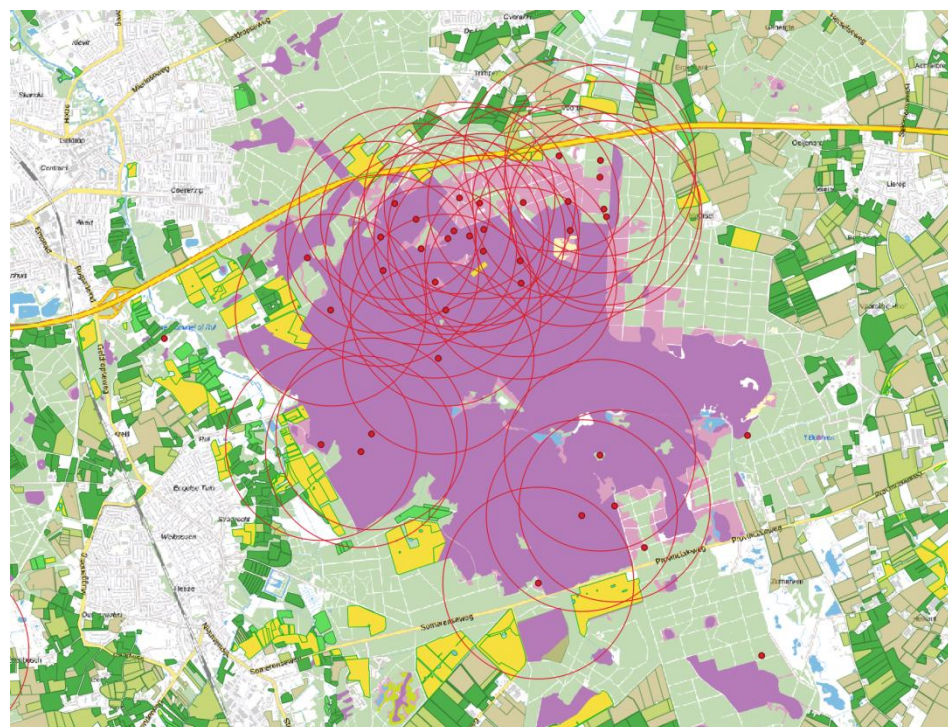

Nachtzwaluw in het Leenderbos, 16 juli 2021 (Toine Kuiper).

Veel Nachtzwaluwen op de Oostelbeerse, Oirschotse en Aarlesche Heide zitten op behoorlijke afstand van omringende gras- en bouwlanden. En van die graslanden is maar een heel klein deel 'natuurlijk' (droog schraalgrasland, kruiden- en faunarijk grasland). Betekent dat, dat ze voldoende voedsel kunnen vinden op de heide- en zandverstuivingen en aan de bosranden? Is het broedsucces voldoende om de populatie die hier broedt op peil te houden?

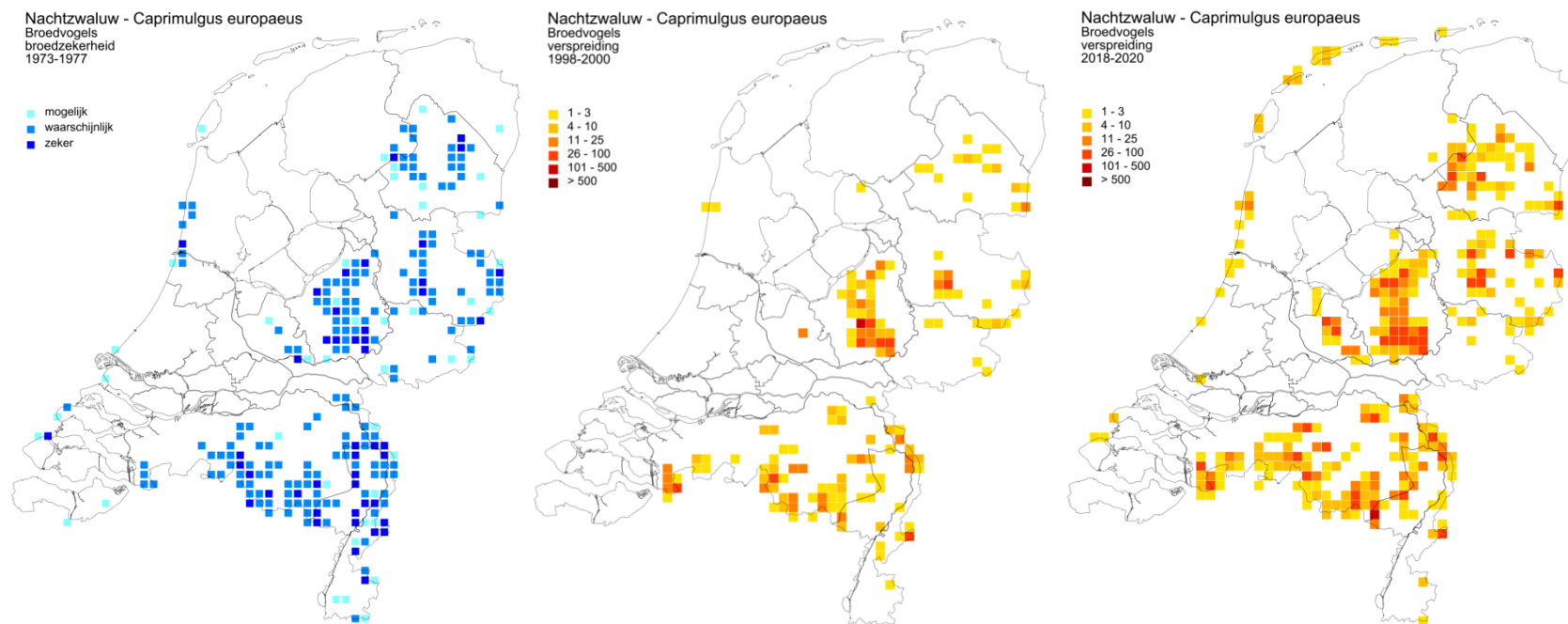
Een behoorlijk deel van de Strabrechtse Heidepopulatie zit eveneens op flinke afstand van graslanden. Met name ten westen en zuiden van de heide zijn de nodige natuurlijke graslanden aanwezig, maar op de delen van de heide die daar het meest nabij liggen werden juist weinig Nachtzwaluwen aangetroffen. Hoe zit dat?

Veel Nachtzwaluwen in het Leenderbos en op de Groote Heide kunnen beschikken over de nabijheid van graslanden, waaronder een flink deel fauna- en kruidenrijke graslanden en in het zuiden ook schraalgraslanden. Maken de vogels die in het centrale deel van het Leenderbos hun territorium hebben daar ook gebruik van? Speelt onderlinge voedselconcurrentie een rol bij de keuze van broed- en foerageergebieden, aangezien de aantallen in dit gebied groot zijn?

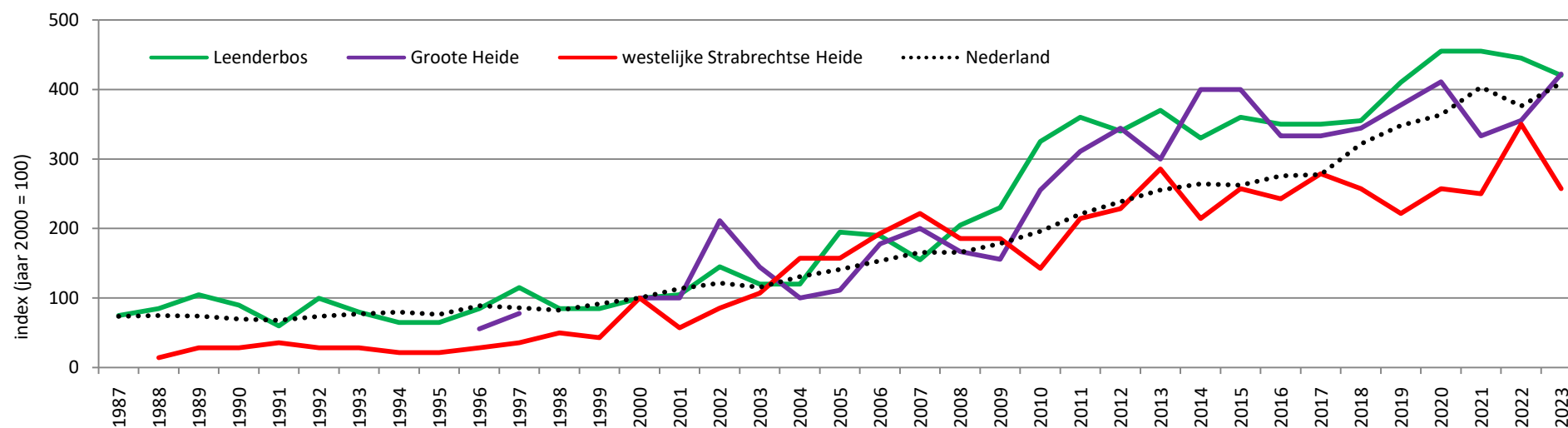

Figuur 15. Drie voorbeelden van verschillen in leefgebieden van Nachtzwaluwen. Linksboven Oostelbeerse Heide, Oirschotse Heide, Aarlesche Heide en Heideterrein Best (Nachtzwaluwgegevens uit 2023), linksonder westelijke Strabrechtse Heide (gegevens 2024) en rechts Leenderbos, Groote Heide en Gastelse Heide (gegevens 2024). De territoria zijn weergegeven als rode stip, omgeven door een cirkel op 1 km afstand van de stip (diameter van iedere cirkel is dus 2 km).

Op de kaart staan enkele relevante natuurbeheertypen (ambitiekaart 2024, grotendeels gerealiseerd) en geteelde gewassen (2023) aangegeven. De topografische ondergrond betreft de zgn. standaard achtergrondkaart.

Figuur 16. Verspreiding van de Nachtzwaluw per atlasblok in 1973-77 (met broedzekerheid), 1998-2000 en 2018-2020 (met aantalsschattingen) (bron: [Sovon](#)).

Figuur 17. Index van het aantal Nachtzwaluwterritoria per jaar in het Leenderbos, op de Groote Heide (uit Heijnen & Sierdsema 2025), op de westelijke Strabrechtse Heide (data in Engels 2024) en in Nederland in de periode 1987 t/m 2023 ([Sovon](#)). Het jaar 2000 is op 100 gesteld.

Discussie

Aantalsontwikkeling breder bekeken

De beschikbare schattingen van het aantal Nachtzwaluwterritoria in de Kempen (tabel 3) laten een afname zien in de jaren '80 en '90 van de vorige eeuw. Uit landelijke gegevens blijkt dat die afname vermoedelijk al in de jaren '50 of '60 van de vorige eeuw begon (tabel 4), en wellicht nog eerder (Hustings & Koffijberg 2018).

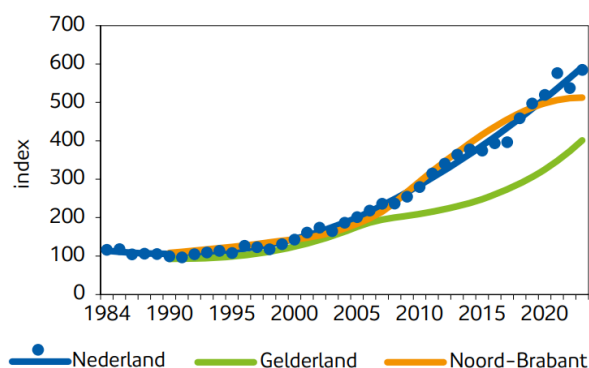
Tabel 4. Geschat aantal Nachtzwaluwterritoria in Nederland in een aantal perioden.

Periode	Geschat	Bron
ca 1950	2500-3000	van Kleunen et al. 2007
1973-1977	ca 1000	Bekhuis et al. 1987
1979-1983	700-850	Bekhuis et al. 1987
ca 1985	500-800	Bekhuis et al. 1987
1998-2000	950-1150	Hustings & Vergeer 2002
ca 2007	1600-1900	van Kleunen et al. 2007
2013-2015	2500-3100	Hustings & Koffijberg 2018
2018-2020	3000-4100	Boele et al. 2024

De landelijke populatie-index (figuur 17) toonde vanaf medio jaren '80 tot aan de eeuwwisseling een geringe toename, wat ook tot uitdrukking kwam in de landelijke aantalschattingen. Die geringe toename werd ook in de Kempen als geheel opgemerkt en eveneens in de tijdreeks van de Strabrechtse Heide, al was in het Leenderbos geen noemenswaardige stijging waar te nemen.

Een dik decennium later, rond ca 2014, was de landelijke populatie meer dan verdubbeld en dat was in de Kempen ook het geval. De toename op de Strabrechtse Heide kwam overeen met de landelijke index, terwijl de toename in het Leenderbos en op de Groote Heide groter was.

Nog eens tien jaar later, anno 2023, was de landelijke populatie wederom verdubbeld. Ten opzichte van het jaar 2000 was er dus zelfs sprake van een verviervoudiging! De toename was in de Kempen naar verhouding geringer, ongeveer 2,5 keer het aantal in 2000. In het Leenderbos en op de Groote Heide was overigens wél sprake van een verviervoudiging, maar op de Strabrechtse Heide was de groei beperkter. Zulke verschillen kwamen niet alleen lokaal tussen gebieden voor, ook tussen provincies waren er in de aantalsontwikkeling opvallende verschillen (figuur 18).

Figuur 18. Aantalsontwikkeling (index) van de Nachtzwaluw in Nederland in 1984-2023 en in twee provincies in 1990-2023, samen goed voor ruim de helft van de populatie in 2023 (uit Boele et al. 2024).

Oorzaken van af- en toename

De afname die tot in de jaren '80 van de vorige eeuw aanhield, werd onder andere geweten aan de ontginning en bebossing van de broedgebieden wat ook leidde tot het verlaten van kleine of geïsoleerd liggende heidevelden ([Sovon](#)). Vanaf de jaren '60 speelde vergrassing en verruiging van kalkarme bodems (zoals heiden op de zandgronden) door verzurende depositie een grote rol, en zure depositie had ook een negatieve invloed op de beschikbaarheid van prooien (Hustings & Koffijberg 2018, van Turnhout et al. 2008).

De spectaculaire toename in de afgelopen decennia viel samen met grote wijzigingen in het bos- en heidebeheer. Daarbij kan gedacht worden aan het herstellen van stukken heide en het creëren van open verbindingzones (corridors) in bossen, en allerlei vormen van heideherstel en -beheer zoals vernatting, begrazing en selectieve kap.

De toename viel ook samen met vormen van natuurontwikkeling en -herstel buiten de broedgebieden van Nachtzwaluwen, zoals het aanleggen en beheren van schraal-graslanden en kruiden- en faunarijke graslanden, wat voor een groter aanbod van prooidieren zal hebben gezorgd.

De grotere soorten nachtvinders (een belangrijke prooi van Nachtzwaluwen) zijn de afgelopen decennia in Nederland toegenomen (van Kleunen et al. 2007), al werd ook gemeld dat de ontwikkeling van nachtvinders in natuurgebieden niet duidelijk is (Hustings & Koffijberg 2018).

Hogere nachttemperaturen in recente decennia zouden de periodes van activiteit van de nachtvinders kunnen hebben doen toenemen, waardoor de beschikbaarheid voor jagende Nachtzwaluwen eveneens groter werd (van Kleunen et al. 2012). Ook kan de toegenomen lichtvervuiling ervoor hebben gezorgd dat Nachtzwaluwen meer tijd hebben om te foerageren (Evens 2022).

Strabrechtse Heide, 20 mei 2020 (TH).

Een toegenomen aanbod van prooidieren zal zorgen voor een groter reproductiesucces:

meer jongen die succesvol en goed gevoed uitvliegen en twee broedsels i.p.v. één. Een groter reproductiesucces zal dan het jaar erop (nadat de winter in centraal Afrika is doorgebracht) leiden tot een toename van het aantal Nachtzwaluwen in onze broedgebieden. We weten echter niet of het zo daadwerkelijk gaat.

Dankwoord

Henk Sierdsema stelde data uit alle relevante databanken beschikbaar, waaronder Avimap, aantalsschattingen in de landelijke broedvogelatlassen en de gegevens van 2007, het jaar van de Nachtzwaluw. Dank aan Pieter Wouters voor het beschikbaar stellen van gegevens van uit de zuidwesthoek van de Kempen. ■

Literatuur

Bekhuis, J. et al. (red) 1987. Atlas van de Nederlandse vogels. Sovon.
[Bijlsma, R.G. 2019](#). Insect declines versus forest birds. *Ardea* 107(3): 223-226.
Boele, A. et al. 2024. Broedvogels in Nederland in 2023. Sovon.
[Engels, G. 2024](#). Broedvogelkartering Strabrechtse en Lieropse Heide 2024. Staatsbosbeheer.
[Evens, R. 2010](#). Onderzoek naar het habitatgebruik van nachtzwaluwen (*Caprimulgus europaeus*) met behulp van radio telemetrie in Bosland (Limburg). Proefschrift KU Leuven.

[Evens, R. 2022](#). Het foerageergedrag van Nachtzwaluwen. Presentatie Sovon-dag.
[Evens, R. et al. 2018](#). Proximity of breeding and foraging areas affects foraging effort of a crepuscular, insectivorous bird. *Scientific Reports* 3008.
[Heijnen, T. 1982](#). Voorkomen van de Nachtzwaluw in de Kempen in 1978-1981. *Roodborsttapuit* 1(2): 42-50.
[Heijnen, T. & P. van Hapten 1989](#). Nachtzwaluw-onderzoek 1988. VWG De Kempen.
[Heijnen, T. & P. van Pelt 2021](#). Zeldzame broedvogels in 2020 - Kleine Plevier t/m Wielewaal. *Blauwe Klauwier* 47(3): 29-45.
Heijnen, T. & H. Sierdsema 2025. Nachtzwaluwen Leenderbos - Groote Heide in 1981-2024. *Blauwe Klauwier* 51(1): 26-41.
Hermans, H. 1997. De Nachtzwaluw in de Kempen in 1996. *Blauwe Klauwier* 23(4): 99-104.
Hustings, F. & K. Koffijberg (red.) 2018. Vogelatlas van Nederland. Sovon & Kosmos.
Hustings, F. & J.-W. Vergeer (red.) 2002. Atlas van de Nederlandse broedvogels 1998-2000. Naturalis, KNNV Uitgeverij & EIS-Nederland.
[Kleunen, A. et al. 2006](#). Soortenbeschermingsplan Nachtzwaluw Noord-Brabant. Provincie Noord-Brabant & Sovon.
[Kleunen, A. van et al. 2007](#). Jaar van de Nachtzwaluw 2007. Sovon.
[Kleunen, A. van et al. 2012](#). Ecologische monitoring van de Nachtzwaluw in Noord-Brabant in 2008-2010. Sovon.
Teixeira, R.M. 1979. Atlas van de Nederlandse Broedvogels. Natuurmonumenten & SOVON.
[Turnhout, C. van et al. 2008](#). Herstelmaatregelen in heideterreinen; invloed op de fauna. Ministerie van LNV.

*Harold Bierens in zijn favoriete landschap,
IJsland, juli 1999 (Marlies van den Broek)*

Mark Sloendregt

Met "Wij spraken met..." wordt een oude rubriek nieuw leven ingeblazen. Leden spreken in deze rubriek over hun persoonlijke drijfveren, achtergronden en passie van het vogels kijken. Op 3 februari sprak ik met Harold Bierens. Hij is partner van Marlies en vader van Juul (24) en Evi (21). Harold is werkzaam als grafisch vormgever bij Laroy Group.

Vogelbio

Naam: Harold Bierens. **Woonachtig:** Eindhoven. **Leeftijd:** 56 jaar. **Lid sinds:** 1988. **Actief:** voorzitter VWG de Kempen, broedvogeltellingen, MAS en MUS-tellingen. **Favoriete vogel:** o.a. de Wielewaal en de Veldleeuwerik. **Favoriete natuurboek:** moeilijk, de 'ANWB-vogelgids' is het meest gebruikt. 'Natuur in Brabant, Twee eeuwen plant en dier', doe ik ook nooit weg. **Mooiste natuurmoment:** talrijke, maar de vondst van een eerste Wielewaal, het geluid was me toen nog onbekend, is er zeker één van. Op de Galapagos heb ik ook momenten van puur geluk gevoeld. **Hotspot:** Valkenhorst in de Kempen, de Evros-delta daarbuiten.

Hoe ziet jouw wereld als vogelaar er op dit moment uit?

Op dit moment wordt mijn wereld als vogelaar sterk bepaald door de Vogelwerkgroep. Het bestuur vraagt best veel tijd en als vogelaar sta ik eigenlijk altijd wel aan. Dat merkte ik gisteren ook weer. We hadden een leuk buurtsamenzijn in de straat, buiten erwtensoep eten. En tijdens de gesprekken door merkte ik dan een Halsbandparkiet of Grote Gele Kwikstaart op. Dat komt voor die mensen raar over, vermoed ik. Maar in die zin sta ik dus als vogelaar altijd aan. Veel van mijn activiteiten met vogels staan in het teken van de Vogelwerkgroep.

Juvenile Harold met schepnet (privéarchief).

En wat doe jij dan als vogelaar, tellingen of fotograferen? Waar moet ik aan denken, waar ben je mee bezig?

Voor mij is vogels vooral kijken. Ik heb wel een nieuwe camera, en ook altijd wel foto's gemaakt. Maar dan vooral op vakantie om mooie herinneringen vast te kunnen leggen. Vogels waarnemen, ook bijzondere soorten, vind ik belangrijker dan fotograferen. Er is al zoveel beeldmateriaal, daar ga ik weinig onderscheidend in zijn. Dus voor mij is het voldoende plezier een vogel te zien of horen.

Aan welke vogeltellingen doe je mee?

Dat begint al met de start van een nieuw jaar. De eerste zaterdag van het jaar tellen we als groep simultaan overwinterende Klapeksters op de Strabrechtse Heide. Dat vind ik eigenlijk wel sympathiek, een leuke telling!

In het winterhalfjaar doe ik samen met Edwin (van der Werf) al zo'n 17 jaar een wintertelling bij Bergeijk, en sinds 2023 ga ik met Toine Kuiper vogels tellen in het agrarisch gebied van Leende, een MAS telling. Het terrein was hier door de zeer natte winters vaak moeilijk begaanbaar. Het boerenland kent helaas nog maar weinig

vogels en als het ook nog koud en nat is dan kan zo'n MAS-telling soms een hele opgave worden. Maar vaak kom je toch iets verrassends tegen zoals Raaf of Slechtvalk wat de ochtend goed maakt.

Edwin en Harold gaan al lang samen (privéarchief).

De MUS-telling is meer laagdrempelig. Vanuit mijn bed stap ik op het fietsje om stadsvogels tellen in mijn eigen postcodegebied. Ik heb het geluk dat er mooie groene zones van Eindhoven tot mijn telgebied mogen worden gerekend. Ik tel er o.a. de IJsvogel maar kom ook weleens een verrassing tegen zoals een Visarend die in vroege ochtend aan het vissen was bij het

Prehistorisch Dorp. Voor de telling doet ie niet mee natuurlijk.

Verder zijn er nog de BMP-tellingen voor broedvogels. Dan beleef ik veel plezier aan het moment dat ik buiten ben en het licht zie worden. De zang van de eerste vogels, is voor mij een feestje en een beloning. Zeker in vogelryke gebieden zoals Valkenhorst, dat is natuurlijk heel bijzonder om te mogen inventariseren.

En dan zijn er nog de ledenbijeenkomsten, er zijn een aantal bijzondere lezingen geweest waarin je echt wordt meegenomen in het onderzoek. Dat vond ik heel inspirerend en een uitnodiging voor onze Vogelwerkgroep om hier een bijdrage aan te gaan leveren. Dat geldt zowel voor lezinghouders van buitenaf als van eigen leden.

Waarom zijn vogels zo interessant, en wat was het eerste moment dat je interesse voor vogels werd aangewakkerd?

Dat vind ik best een makkelijke vraag. Vogels zijn heel zichtbaar en komen in bijna alle milieus voor. Anders dan bijvoorbeeld reptielen en amfibieën, die ik overigens ook heel interessant vind. Vogels zijn vaak makkelijker te vinden en over het algemeen ook makkelijker te herkennen. Ze hebben natuurlijk duidelijke veldkenmerken en zijn vocaal. Ik ben een goede 'zichtvogelaar' met

jaren ervaring. Ik herken soorten vaak op hun kenmerken en aan hun 'jizz'. De jizz is een eerste vermoeden op basis van silhouet, vlucht en verhoudingen. Ik wil het kleine 'grut' en lastige spul ook op naam brengen.

Harold's vogelkwis; deze is voor gevorderden (HB).

Ik heb jarenlang de Mystery Bird Quiz gepresenteerd, als samensteller was ik mij bewust dat het determineren - voor mensen in een zaal, zonder referentie - heel lastig

kon zijn. Neem bijvoorbeeld de piepers, onvolwassen meeuwen of eenden in eclipskleed dat is interessant en maakt vogels zo mooi. Daarnaast zijn vogels ook goede indicatoren voor hun habitat en dus ook een graadmeter voor (lokale) natuur.

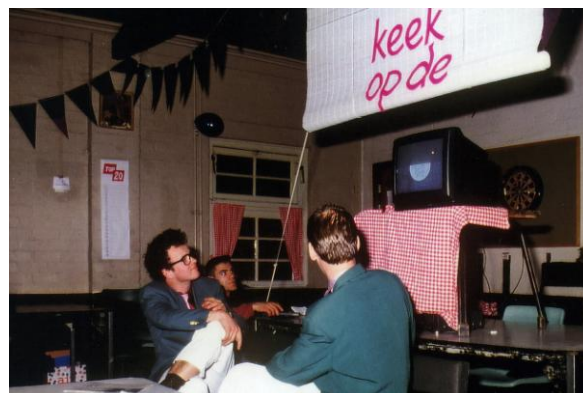

In De Brand, juni 2021 (Edwin van der Werf)

Wanneer en waarom ben je lid van Vogelwerkgroep de Kempen geworden?

Het werd in i.i.g. niet met de paplepel ingegoten. Ik kom uit een gezin van drie kinderen en mijn ouders namen ons vaak mee naar de bossen om te wandelen. Ik was dan vaak de enige die rondkeek en stilstond als er een vogel of iets te zien was. Op een zeker moment vroeg ik een kijker als cadeau, toen ging er een wereld voor me open. Ik zag een Gekraagde Roodstaart van dichtbij door de kijker. De tekening en de geweldige kleuren van die vogel. Wow, dit zit dus gewoon in Nederland!

Toen ik 12 jaar oud was ben ik via een jeugdvriend Jan Schiebroek bij de ACJN – jeugdbond terecht gekomen. We kenden elkaar al langer en in onze middelbare-schooltijd trokken we vaak de natuur in. Niet alleen vogels maar ook scheppen naar waterdieren, zoals Geelgerande waterkevers, Bloedzuigers en Schaatsenrijders deden we graag. Bij de jeugdbond leerde ik weer veel fanatieke vogelaars kennen en daar ben ik aangehaakt. In verenigingsverband word je geholpen en kun je jezelf ontwikkelen. Ik werd daar fanatiek en heb weinig excursies overgeslagen. Met een kijker in de hand en een vogelgids op zak leerde ik snel veel over de veldkenmerken van vogels.

Harold maakte met Edwin e.a. veel werk van de bonte avond op VWG jaarvergaderingen (privéarchief).

Het onderzoek heb ik pas echt geleerd bij de Vogelwerkgroep. Ik ben vanuit de ACJN doorgestroomd naar Vogelwerkgroep de Kempen. Voor de jeugdbond bestaat een

einddatum en werd je na je 25e jaar oude sok. Voor veel leden was dit het alternatief. Ik ben in 1988 - 37 jaar geleden - lid geworden en ook gebleven van VWG de Kempen. Ik bewaar zeer goede herinneringen aan de jaarvergadering op het POLVO kamp. De gezelligheid tijdens het feestweekend was voor mij toen eerlijk gezegd even belangrijker dan het vogels kijken. Ik maakte in die tijd vriendschappen, zat in de feestcommissie en nam deel aan weekenden zoals naar Cap Gris Nez. Het structureel tellen van vogels was voor mij in die tijd veel minder dan ik nu doe.

Edwin, Harold, Chris en Joris bij Cap Gris Nez, oktober 1989. Gezelligheid was belangrijker dan vogels kijken (privéarchief).

Het thema van ons symposium op 22 februari was 'Toekomst voor vogels in de Kempen'. Wat is jouw visie aangaande dit thema?

Ik vind het een heel mooi onderwerp en goed gekozen. Tijdens het veertig jarig jubileum gaven we een bloemlezing van onze langlopende onderzoeken. Je zou dan tien jaar later op dit symposium een update kunnen geven maar dat vind ik minder interessant. En op de vraag of er toekomst is voor vogels in de Kempen: dat is er zeker, maar niet voor alle soorten. Wat maakt de Grauwe Klauwier tot een succesverhaal en waarom zijn boerenlandvogels het slachtoffer? Dat geldt voor andere soorten ook als gevolg van klimaatverandering. De ene soort verdwijnt in de marge, terwijl opportunisten kunnen gedijen in de nieuwe omstandigheden.

Neem bijvoorbeeld Slechtvalken, die hebben hun schuwheid deels afgelegd en hebben de bebouwing ontdekt. Een nieuwe generatie broedt in hoogbouw van de steden, geboren op een torenflat. Een succesvolle soort, al hebben ze sinds kort te lijden onder de vogelgriep en zijn ze erg geholpen door de mens die overal nestkasten plaatst.

Er zijn ook zorgen, want er zijn al veel soorten verdwenen of bedreigd. Ik heb nog Korhoenders zien baltsen en horen bolderen, die zijn we kwijt en die verdienen

we ook niet meer. Dat leek voor de Grauwe Klauwier ook zo te gelden, maar die is dankzij natuurontwikkeling weer helemaal terug. De natuur heeft veel veerkracht en om die reden ben ik hoopvol. Het is nooit te laat om te beginnen met natuurherstel.

Harold met partner Marlies in Zwitserland, augustus 2023 (Evi Bierens).

In welk opzicht kan onze vogelwerkgroep volgens jou een bijdrage leveren aan het behoud of de bescherming van soorten of gebieden?

Als vogelwerkgroep doen we op dit moment niet zoveel aan actieve bescherming. Er zijn natuurlijk wel leden die zich individueel sterk maken. En dat past natuurlijk ook binnen onze doelstelling. Maar tegenwoordig is dat vaak een stevige juridische strijd en daar hebben we niet echt specialisten voor. Daarin worden wel belangrijke overwinningen geboekt maar

onze bijdrage bestaat vooral uit het monitoren van vogels.

We leveren dus gegevens aan over hoe goed of hoe slecht het gaat met populaties. En doen vervolgens suggesties voor maatregelen tot herstel of bescherming van soorten. Op de visvijvers is bijvoorbeeld Lisdodde sterk in opkomst, doordat Grauwe Ganzen het riet wegvreten. Dat heeft weer gevolgen voor tal van rietvogels die erin broeden. We adviseren de beheerende organisatie vervolgens over dit probleem tijdens gesprekken en in rapporten.

Aan soortgerichte bescherming doen we niet, daar hebben we geen middelen voor. Wat Brabants Landschap doet voor de Patrijs, een fantastische vogel, is geweldig. Het project *Partridge* leverde in korte tijd meer biodiversiteit op en géén achteruitgang. Maar als geen verdere achteruitgang de winst is, moet je jezelf afvragen of het zinvol is. In het huidige agrarisch gebied lijkt voor zulke soorten helaas weinig toekomst meer. Dit moet ik wel even nuanceren, we hebben niet de middelen om soorten te helpen door hun biotoop te optimaliseren. Voor soorten die geholpen zijn met het plaatsen van nestkasten, zoals Grote Gele Kwikstaart, Slechtvalk, Steen- en Kerkuil hebben we natuurlijk wel veel gedaan voor soortbehoud.

Is er voor jou een favoriete vogelsoort en/of vogelgebied, en om welke reden?

Ik zou nu natuurlijk de Brileider van Texel moeten zeggen, want dat is de enige soort waarvoor ik echt kilometers heb gemaakt. En dat is ook weer niet helemaal waar. Lang geleden ben ik voor een Grote Zilverreiger ver België in gefietst en heb deze toen niet gezien. Dat kun je nu ook niet meer voorstellen natuurlijk. Maar goed, één favoriete soort is er niet, er zijn meerdere soorten waar ik heel gelukkig van wordt.

De Wielewaal is een fantastische vogel, een tropische verschijning. Die kleuren, een geweldig geluid en dan toch nog zo moeilijk zichtbaar. En de Veldleeuwerik heeft voor mij de mooiste zang van onze vogels. Ik ben ooit voor een lange reis naar Midden- en Zuid-Amerika geweest. Ik wilde daar toen graag twee iconische soorten zien. De Quetzal, een prachtvogel en heilig voor de Azteken en Maya's, die leeft in een fantastisch geheimzinnig nevelwoud dat er sprookjesachtig uitziet. Hetzelfde gold voor de Andescondor als 'koning' van het Andesgebergte. Ja, dat waren voor mij wel echte 'wenssoorten'. Beide soorten heb ik ook heel mooi kunnen zien, ze blijven voor altijd plakken in mijn herinnering.

Ik heb dan toch wel wat gereisd en heb natuurlijk fantastische dingen gezien. Maar

mijn eigen omgeving waar ik mij thuis voel is vooral het kleinschalige coulisselandschap van heggen en houtwallen in beekdalen. Van dit landschap word ik heel gelukkig, als het om vogelrijkdom gaat denk ik aan de wetlands zoals de Zeeuwse Delta en de Waddenzee. De vogelrijkdom, altijd beweging, elke keer iets nieuws te zien.

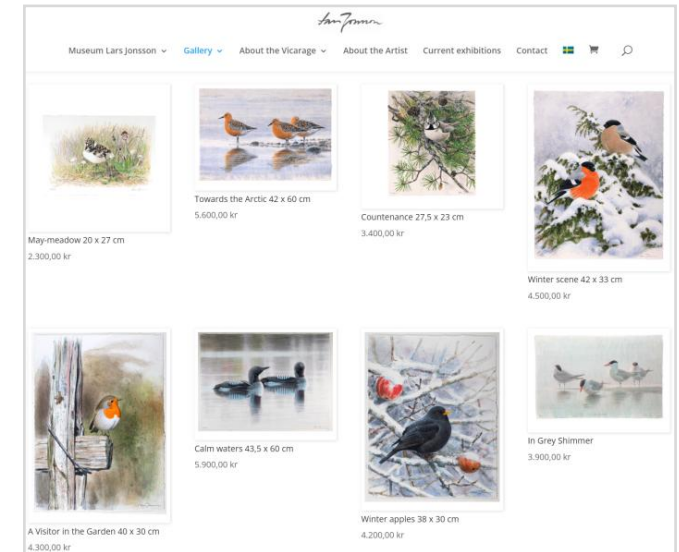

Favoriet Kempenlandschap: ochtendlicht boven de Beerze, 12 mei 2019 (HB).

Zijn er ook een specifieke vogelonderzoekers, schrijvers, fotografen of tekenaars die voor jou veel betekenen?

Eigenlijk heb ik geen specifieke onderzoekers of tekenaars die veel betekenen voor mij. Er zijn wel enkele lezingen geweest zoals van Hans Esselink en Leo Zwarts die indruk maakten. Hans Esselink is de oprichter van Stichting

Bargerveen en was een onderzoeker in hart en nieren. En Leo Zwarts heeft jarenlang onderzoek gedaan naar overwinteraars in de Sahel. Het zijn beide fantastische onderzoekers en sympathieke mensen. Ik zal ze niet op een voetstuk willen plaatsen, maar hun bevlogen verhalen inspireerde mij.

Enkele litho's van Lars Johnson op zijn [website](#).

Als tekenaars kun je denken aan Lars Johnson en zijn vogelgidsen of onze eigen Elwin van der Kolk met olieverf en aquarelschilderijen. Of Siegfried Woldhek, hij is behalve een begenadigd cartoonist ook een hele goede vogelaar/vogelschilder. Ik kan er genoeg noemen.

Een Sperzing, of is het een Bunwer? (HB)

Mag ik een vuur goudhaan? (HB)

Je bent van beroep grafisch vormgever, teken je ook vogels? En komt dat van pas bij het observeren van vogels?

Dat denk ik wel. Als ik vertel dat ik mij een goede zichtvogelaar noemde heeft dat te maken met het waarnemen van details. Het is misschien toch een manier van kijken. Ik teken de laatste jaren niet zo veel meer in mijn vrije tijd. Vogels zijn nog wel inspiratie en overal bewaar ik schetsjes van uit te werken ideeën. Ik maak nog wel cartoons, een leuke manier van tekenen die minder tijd kost.

Je bent sinds de ALV in januari 2024 voorzitter geworden van onze vogelwerkgroep. Hoe zou je onze vereniging willen

omschrijven? Wie zijn we, wat doen we en met welk doel?

Een gezellige club van bevlogen vogelaars, er is veel kennis aanwezig. Maar we zijn meer dan een club van onderzoekers. VWG de Kempen is een vereniging waar iedereen zich bij aan kan sluiten.

We hebben leden met uiteenlopende vogelinteresses. De een is betrokken bij een nestkastenproject en de ander legt zich toe op een langjarig onderzoek. Sommige activiteiten keren jaarlijks terug en aan andere projecten komt een einde. Daar zit volgens mij niet echt een structuur of opzet achter. Er is gewoon veel ruimte voor initiatieven en ik vind - als voorzitter en

Als bestuur is het vaak balanceren. Noorwegen, augustus 2020 (Evi Bierens).

spreek namens het bestuur - dat het plezier tijdens de beleving ervan heel belangrijk is. Er wordt vaak het belang van langlopende reeksen benadrukt, dus om een telling zo lang mogelijk vol te houden. Maar niemand moet het als een verplichting gaan voelen of het als een last gaan ervaren. Doe vooral waar je je goed bij voelt. Of dat nu nestkasten controleren is of rapporten schrijven, ga ervoor!

Wat zou je een beginnend vogelaar mee willen geven als tips?

Ga veel het veld in, durf te vragen en durf vooral ook fouten te maken. Bijvoorbeeld als er tijdens een excursie met andere leden een Roodkeelduiker wordt waargenomen. Vraag je af waarom dat zo is, daar kun je van leren en de ander ook. Hetzelfde geldt voor de aansluiting tot onze vereniging. Leg contacten met mensen en maak afspraken om mee te gaan met activiteiten die je

aanspreken. En gewoon veel het veld ingaan en je waarneming checken in een gids. Stel jezelf ook regelmatig de vraag: klopt het wel wat ik heb gezien? Bij twijfel kun je het anderen vragen, een mooi aanknopingspunt voor een gesprekje.

Ik dank Harold voor zijn openhartige gesprek met mij. ■

Harold met dochter Evi in het Dwingelderveld, 10 mei 2021 (Marlies van den Broek)

Harold met Marlies en zoon Juul op een gletsjer in Noorwegen, 12 aug. 2020 (Evi Bierens)

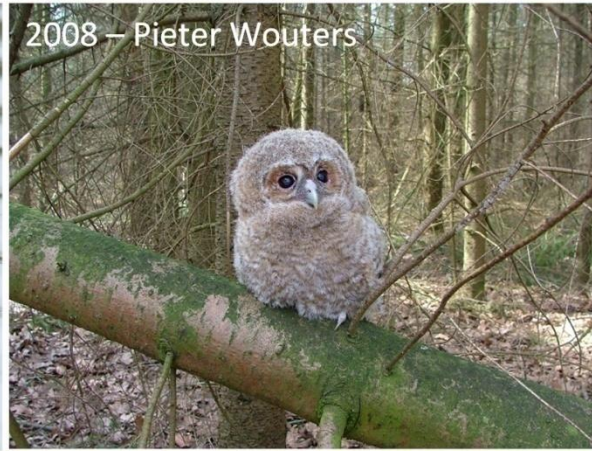
Winnende foto's bij fotowedstrijden 2007 t/m 2023

Collage door Jules Andela

2011 – Wil de Veer

2008 – Pieter Wouters

2008 – Edwin vd Werf

2022 – Cor van Pelt

2020 – Paul van Pelt

2010 – Tom Heijnen

2007 – Tom Heijnen

2016 – Wim Deebe

2012 – Wim Deebe

2012 – Wil de Veer

2017 – Pieter Wouters

2013 – Wil de Veer

2015 – Wim Deeben

2019 – Geert Sanders

2023 – Tom Heijnen

2018 – Jan Kolsters

2021 – Pieter Wouters

Jan Wouters† toont een Steenuil bij
Wintelre, 31 mei 2019 (Mark Sloendregt)

Mark's uilenwijsheid

Mark Sloendregt

Uilenbescherming en uilen kunnen rekenen op brede belangstelling bij het publiek en op de steun van vele vrijwilligers. Voor soorten als Kerkuil, Steenuil en Oehoe bestaan zelfs landelijke uilenwerkgroepen. Onze vogelwerkgroep is in 1979 begonnen met het plaatsen van kasten voor Kerkuilen. Om uilen te beschermen is monitoring en onderzoek belangrijk. Naast het controleren en onderhouden van kasten ben ik mij gaan verdiepen in de ecologie van uilen en de Kerkuil in het bijzonder. De stukjes die ik in deze rubriek publiceer zijn daar een voortvloeijsel van.

Het repertoire aan Kerkuilengeluiden

Kerkuilen kennen een heel repertoire aan geluiden die meer doen denken aan mechanische geluiden dan aan een vogel. Alle andere uilenfamilies hebben de typische oe-hoe-klanken in hun zang terwijl Kerkuilen meer langgerekte, aanzwellende, krijssende klanken (chruuuuuuhii) laten horen. Variërend van ijselijke kreten - ook wel de zang - ter afbakening van het territorium tot

het bekende blazen van de jongen zijn er ongeveer zeventien herkenbare geluiden te onderscheiden. Deze geluiden hebben ook een functie bij de communicatie: partners begrijpen elkaar, jongen gaan bedelen of een indringer wordt afgeweerd.

In de balts- en broedtijd zijn kerkuilen het meest vocaal. Uilenbeschermers kunnen op afstand - aan het blazen - horen of er al jongen zijn op de nestplaats. In [deze videocompilatie](#) komen enkele herkenbare geluiden voorbij. En in combinatie met de beelden wordt ook de functie ervan duidelijk.

Dank aan Jan Bogaerts voor de videobeelden en Rinus van den Boomen† voor hulp bij de analyse daarvan.

Trekken Kerkuilen ook weg?

Kerkuilen staan bekend als standvogels, dat wil zeggen dat ze het jaarrond in de buurt van de nestplaats te vinden zijn. Dat is ook de reden waarom een nestplaats van een Kerkuil het gehele jaar bij wet beschermd is.

Slechts sommige paren veranderen in de loop van hun leven van broedplaats.

Er zijn echter jaren waarin relatief veel - voornamelijk jonge - Kerkuilen gaan zwerven. Als na een goed uilenjaar - waarin er veel uilen uitvliegen - de muizenstand is ingestort, zullen de verplaatsingen groot zijn. Ook als gevolg van strenge winters met koude en/of veel neerslag trekken veel individuen doorgaans weg.

Zo ringde Gerard van der Kaa† (provinciaal coördinator Kerkuil tot 2010) op 7 juni 2005 in de kerk van Oostelbeers een nest met vijf pullen kerkuilen. Eén van de pullen met ring 5.389.752 werd in de winter - op 15 januari 2006 - in Wielkopolskie (Polen) dood teruggevonden. Deze eerstejaars vogel had een afstand van maar liefst 826 kilometer afgelegd. Een record werd gevestigd toen een eerstejaars kerkuil (199 dagen oud) op 2 februari 2006 in de Oekraïne dood werd gevonden op een afstand van 2350 kilometer!

Dat roept natuurlijk vragen op want kan een uil op eigen kracht een dergelijk grote afstand afleggen? Niet altijd, weet Rien Kelders mij uit ervaring te vertellen. Zo reed

in mei 2024 een vrachtwagen van de firma Gooskens Hout uit Hoogeloon naar de gemeente Langenboom (60 kilometer verder). Toen de chauffeur het zeil opende zag hij een Kerkuil zitten. Voorzichtig werd de uil gepakt en in een doos gezet. Na overleg met het thuisfront werd besloten om de kerkuil terug naar Hoogeloon te nemen en op zijn vertrouwde plek weer los te laten. In de houtloodsen van Gooskens Hout broeden namelijk al tientallen jaren Kerkuilen, Steenuilen en Torenvalken. Deze anekdote laat zien dat uilen ook ooit als verstekeling elders terecht kunnen komen.

Uit ringonderzoek blijkt dat 70% van de Kerkuilen in een straal van 50 kilometer wordt teruggemeld. Er zijn uitzonderingen met afgelegde afstanden van ruim 500 kilometer of meer. Op de digitale [Vogeltrekatlas](https://vogeltrekstation.nl) van het Vogeltrekstation zijn al deze verplaatsingen (1911 tot heden) te zien. Een indrukwekkende database (met o.a. 171.642 geringde Kerkuilen) waarbij maar liefst één op de vijf Kerkuilen werd teruggemeld. Ook zijn er per soort statistieken met betrekking tot afstand, vliegsnelheid en leeftijd.

Helaas is gebleken dat de meeste Kerkuilen (70%) het eerste levensjaar niet halen en ze gemiddeld niet ouder worden dan anderhalf jaar. Onderzoek naar alle verplaatsingen

(dispersie) en de overleving van Kerkuilen is belangrijk voor de wetenschap en de soort. En door geringde uilen te melden via www.griel.nl kan iedereen daar een bijdrage aan leveren.

Voorbeelden van kaarten uit de [Vogeltrekatlas](https://vogeltrekstation.nl), geïllustreerd door ringers Kim Peterse en Eveline van der Jagt.

Jong, Johan de 2017. De Kerkuil: ecologie, gedrag en bescherming.

Laat de natuur haar gang gaan!

Dat behalve uilen ook andere hollenbroeders gebruik maken van uilenkasten is een feit. En dat het weleens uitdraait op een conflict tussen uilen en andere soorten, zoals

Kauwen of Holenduiven, is ook bekend. We noemen dat fenomeen ook wel nestplaatsconcurrentie. Voor sommige uilenbeschermers maar ook erfbewoners is een 'gekraakte' kast een doorn in het oog want de uilenkast is er voor de uilen, is dan de gedachte.

Ingesloten Kerkuil in de Pancratiuskerk in Hoogeloon, 23 mei 2023 (Fred van den Huijgevoort).

Uilenbeschermers krijgen soms de vraag of een uil haar nestkast kan verdedigen tegen 'indringers' als Kauw of Holenduif. Dan is het antwoord meestal met een slag om de arm,

want de ene uil is de andere niet. Het gebeurt namelijk weleens dat een uil geen of nauwelijks weerstand biedt en de kast bijvoorbeeld overdag wordt volgestouwd met takkenmateriaal van de Kauw. Een uil raakt dan ingesloten of weet misschien toch tijdig te vluchten. Er zijn natuurlijk ook uilen die bijzonder fel reageren tegen nestplaatsconcurrenten.

Het is een normaal verschijnsel dat hollenbroeders met elkaar strijden om dezelfde nestplaats. Tenslotte willen beide soorten jongen grootbrengen. Een agressieve houding kan erfelijk bepaald zijn, maar ook honger en hormonen kunnen een 'timide' uil tot het uiterste drijven. Omdat de strijd gaat om een beschikbare nestplaats kan het helpen om op een erf ook nestkasten te plaatsen waar de andere soorten gebruik van maken. Een krappe invliegopening, donkere kast en sluis maken het voor concurrenten ook lastig of onaantrekkelijk om een uilenkast te kraken.

Het opzettelijk verstoren van nesten, laat staan het doden van dieren is absoluut niet toegestaan. De wet Natuurbescherming is hier heel duidelijk in en laat er geen twijfel over bestaan dat ook deze dieren net als uilen zijn beschermd. Daarnaast moet men bedenken dat elke soort een eigen plek en overlevingsstrategie in neemt in de ecologie.

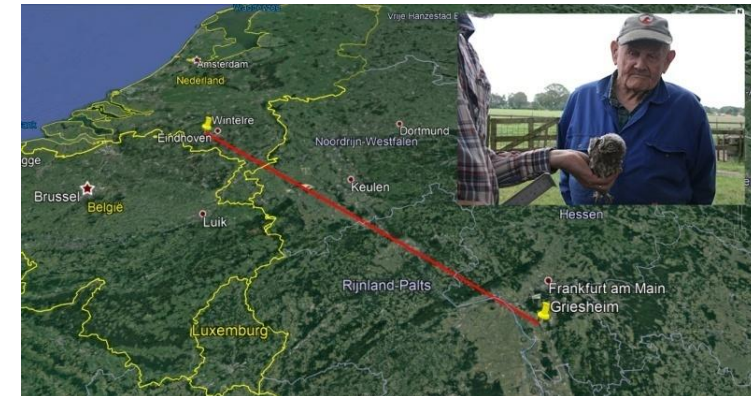
Kennis en inzicht in de ecologie van soorten staat aan de basis van elke bescherming. De natuur haar gang laten gaan is dan ook het devies. Een sterke uil wint de strijd vaak wel. Mocht een uil 'zijn' kast toch kwijtraken aan een ander dan zij het zo.

De bescherming van nesten gaat feitelijk nog iets verder want voor een controlebezoek van een persoon aan een nest(kast) heeft men een ontheffing nodig. Deze ontheffing is vastgelegd in registratiebewijzen voor vrijwilligers en onderzoekers aan nesten. Bescherming van de natuur, en nesten in het bijzonder, begint met kennis van de ecologie van soorten. Alle soorten dus, ook de algemene en de nestplaatsconcurrenten van uilen.

Opmerkelijke terugmelding in Brabant

Onder de vele terugmeldingen van geringde uilen zijn er altijd een aantal opmerkelijke. Op 27 maart 2021 werd een Steenuil met ringnummer NLA...3851487 levend 'gevangen', gecontroleerd en weer losgelaten in Griesheim nabij Frankfurt am Main (Duitsland). Deze Steenuil werd als nestjong geringd door Jan Wouters[†] in Wintelre op 31 mei 2019. Ze was op 27 maart 2021 666 dagen oud en had hemelsbreed een afstand afgelegd van maar liefst

288 kilometer. Dat was echter niet de enige terugmelding van haar, want hetzelfde seizoen werd ze op 5 juni daar opnieuw gevangen. En een jaar later, op 23 april 2022, werd ze voor het laatst levend gevangen op dezelfde plek, 1058 dagen oud. Ver weg van waar ze eens als nestjong werd geringd.

Ring- en terugmeldlocatie van de Steenuil (foto inzet: MS).

Het onderzoek naar dispersie blijkt dat slechts een fractie van de populatie Steenuilen zich meer dan 50 kilometer van de nestplaats vestigt. De meeste Steenuilen vestigen zich in een straal van 3-5 kilometer van de geboortegrond, de zogenaamde 'olievlekwerking'. Een dergelijke lange afstand voor een Steenuil is dan ook een uitzonderlijke prestatie te noemen. We hopen dat ze nog lang mag leven en voor nageslacht zal zorgen. ■

*Vogelkijkhut op de Strabrechtse Heide,
25 februari 2025 (Henk Hendriks)*

Local patch birding in de Kempen

Henk Hendriks

Eind december 2023 verscheen er een stukje op de Dutch Birding website over het fenomeen Local Patch Birding wat overgewaaid kwam vanuit Engeland. De [Dutch Patchwork Challenge](#) werd door Dutch Birding gestart waarbij je fanatiek gaat vogelen in je local patch en probeert om in een jaar tijd zoveel mogelijk soorten vast te stellen.

Deze challenge stimuleert je om fanatiek op zoek te gaan naar soorten in je local patch en op een duurzame manier te genieten van vogels, zonder honderden autokilometers te maken. Er zijn namelijk een aantal voorwaarden:

- De patch moet binnen 10 kilometer van je woning gelegen zijn.
- De bedoeling is dat je met de fiets of te voet in je patch gaat vogelen.
- De patch moet ongeveer 3 vierkante kilometer groot zijn.

Op waarneming.nl maak je een polygoon aan die je een naam geeft en waarop je gedurende het jaar je waarnemingen invult. Je download een scoreformulier waarop je de soorten noteert en dit formulier stuur je

aan het eind van elke maand op naar de organisatie, zodat deze de vorderingen in de verschillende patches gedurende het jaar kan bijhouden.

Ik vond dit direct een leuk idee en met mij vele honderden (300+) vogelaars in Nederland. Nu wist ik al van tevoren dat ik op mijn binnenlandse patch nooit op zou kunnen tegen de triple AAA patches in Zeeland, omgeving Den Haag en Texel. Maar het wis wel een uitdaging om te kijken hoe ver ik zou komen binnen de provincie Noord-Brabant en natuurlijk de Kempen.

Na wat rond appen besloten Antonio Mendoza, Ruud Bouwman, Lex Peeters, Martijn van de Weijde, Tom Hegge en Marc Koetse om aan te sluiten en kon het spel beginnen. Antonio Mendoza (Het Goor bij Mierlo Hout) en Ruud Bouwman (Genneperpark in Eindhoven) hadden potentieel de mindere locaties. Tom Hegge (Loozerhei), Lex Peeters (Wellenseind), Martijn van de Weijde (Heezerheide en Visvijvers Valkenswaard) en Marc Koetse (Achtereinds Laag) hadden de beste locaties. En ik (De Rul en Kleine Dommeldal bij Heeze) zat daar tussenin. Maar mijn grote voordeel was dat ik veel tijd had.

Antonio had de beste (zelfontdek) soort in zijn patch van 2024 namelijk een roepende Kwartelkoning en verder ook goede soorten als Rode Wouw, Zwarte Ooievaar, Cetti's Zanger, Middelste Bonte Specht en Bokjes. Ruud had midden in Eindhoven ook soorten als Rode Wouw, Lepelaar en een tegenwoordig erg zeldzame Europese Kanarie. De beste soort in de patches van Martijn en Marc was de Zwarte Ibis die daar een tijdje rond hing.

Uiteindelijk heeft Lex de meeste soorten in zijn patch gezien, hoewel ik er maar 3 soorten achter zat en Lex praktisch woont op Wellenseind. Tom Hegge had vanwege zijn studie te weinig tijd om het potentieel van de Loozerhei ten volle te benutten en Martijn van der Weijde heeft andere keuzes gemaakt.

Ik kan echt wel zeggen dat ik mijn patch overhoop heb gevogeld. Ik moest toch elke dag met mijn herdershond erop uit en aangezien mijn patch dichtbij mijn huis ligt was ik er ook elke dag en soms zelfs twee keer. Mijn hond had dan ook de tijd van haar leven en kreeg een nog betere conditie dan ze al had.

Overstromingsgebied in het Kleine Dommeldal, 8 januari 2024 (HH).

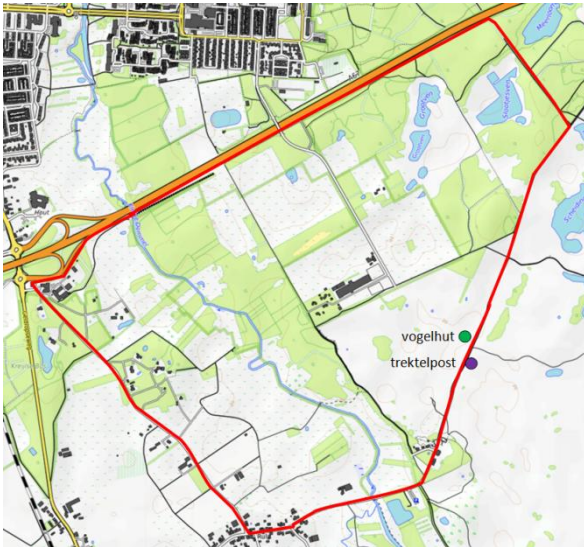
Ik vond het ook echt leuk om te doen. Je wordt gedwongen om te zoeken naar soorten die buiten je patch vaak veel makkelijker te vinden zijn maar juist in je patch behoorlijk moeilijk. Bijvoorbeeld toen ik eind april 4 overvliegende Knobbelswanen had: *yes!* Dus je bent lekker aan het soortenjagen in je patch, krijgt tevens een goed idee van de broedvogelsoorten in je gebied en is het is goed voor je birding skills. En zelf ontdekken blijft toch het leukste.

Mijn patch

Ik vind dat ik een hele leuke local patch heb. Door mijn gebied loopt de Kleine Dommel en aan weerszijden van het beekdal bevinden zich leuke moerassige stukken met stroken riet. Aan de westkant liggen enkele weilanden met hagen en bossages en aan de andere kant een stukje hei met een ondiep ven. Verder verspreid wat stukken loofbos, gemengd bos en naaldbos.

Ik had dit jaar geluk dat Staatsbosbeheer in mijn patch net een stukje natte hei en grasland had afgegraven in het kader van een natuurontwikkelingsproject waardoor ik een aantal steltlopersoorten meer heb gezien dan dat ik verwacht had. Er werd ook een kijkhut geplaatst die uitkeek over dat gebiedje.

Ligging en begrenzing van mijn local patch.

Vanwege de vele regenval in het voorjaar stond het water extreem hoog in de vennen en in de Kleine Dommel en als gevolg daarvan zag ik ook een aantal eenden soorten die ik niet zo snel had verwacht. Verder loopt de grens van mijn patch langs een fietspad aan de rand van de Strabrechtse Heide en volgens de spelregels

mag je elke soort tellen die je ziet vanuit je patch. Dus ook maar een trektelpostje gecreëerd aan de rand van de hei.

Resultaten

Tijdens de voorbereiding concludeerde ik dat 100 soorten praktisch gegarandeerd waren en daarom stelde ik mijn streefaantal op 120 soorten. Dat bleek echter veel te laag te zijn omdat ik voor 1 mei al meer dan 120 soorten had waargenomen. Uiteindelijk ben ik uitgekomen op 154 soorten waaronder een aantal redelijk zeldzame soorten in de Kempen zoals **Patrijs**, **Kwak**, **Slangenarend**, **Steppekiekendief** en **Roodpootvalk**. In eerste instantie had ik 155 soorten waargenomen, maar na de *lump* van Grote en Kleine Barmsijs werd het er eentje minder, 154. Hiervan heb ik er 152 zelf gevonden, alleen de **Pontische Meeuw** en de **Kwak** zijn door anderen gevonden.

Ik wil hierbij opmerken dat 24 soorten door mij maar één keer gezien zijn en dat geeft maar weer aan dat juist de vele dagelijkse bezoeken de sleutel waren voor het totaal aantal waargenomen soorten.

Een soort die ik zeker op mijn lijstje had staan en die ik niet heb gevonden is **Kruisbek**. Het was een zeer slecht jaar voor deze soort maar toch frustrerend dat ik er tijdens mijn vele bezoeken er niet eentje

heb kunnen uitslepen. In het najaar hoopte ik nog op een overvliegende **Duinpieper** of een soort als **Roek**, maar noppes.

Voortgang per maand

Januari

Januari begon met de gebruikelijke wintersoorten zoals ganzen en verschillende lijstersoorten. Leuk was de waarneming van een **Tijftjaf** op 1 januari.

Op 11 januari had ik in een groepje Barmsijsen een mooie man **Grote Barmsijs**. Half januari vond ik in een gemengd groepje mezen een **Zwarte Mees** en toen ik op 23 januari het geluid afspeelde van **Middelste Bonte Specht** op een plek waar ik twee jaar geleden een vogel had, kreeg ik gelijk een respons, vloog een exemplaar in en liet zich fraai bekijken.

Op 28 januari was ik een boterham aan het eten bij het bruggetje over de Kleine Dommel bij De Plaetse toen prachtig een onvolwassen **Zeearend** langskwam vliegen die strak doorging in westelijke richting.

Stand eind januari: 64 soorten.

Februari

Deze maand was ik bijna drie weken weg en dus weinig nieuwe soorten toegevoegd, maar wel nog **Slechtvalk**, **Raaf** en **Ijsvogel**.

Stand eind februari: 72 soorten.

Raaf in de local patch, 27 augustus 2023 (HH).

Maart

Begin maart begon goed met prachtig een **Klapekster** vlak langs het fietspad; dat bleek de enige waarneming van 2024 te zijn. Op 4 maart struinde ik aan de rand van mijn patch wat veldjes af toen ik onverwachts een **Patrijs** hoorde roepen. Het geluid kwam uit een verwilderd hoekje van het veld en toen ik voorzichtig daar naar toe liep zag ik ineens een Patrijs door de scrub lopen. Een onverwachte en geweldig bevredigende waarneming aangezien het nou niet bepaald goed gaat met deze soort.

Kraanvogels, 2 april 2011 (HH).

Op 8 maart was ik getuige van prachtige doortrek van **Kraanvogels**. Enkele groepen trokken in de middag schitterend door, dwars over mijn patch. Die middag ook nog fraai een vrouw **Blauwe Kiekendief**, jagend bij de kijkhut langs het fietspad. De eerste helft van maart zat ook regelmatig een **Waterpieper** voor de kijkhut bij het nieuwe natuurontwikkelingsgebiedje. Op 17 maart had ik op een paal in een weiland een **Zwarte Roodstaart** en dat bleek zowaar de enige van dat jaar te zijn. Afgelopen jaren had ik altijd een paartje rond de manege die midden in mijn patch ligt, maar dit jaar niet kunnen vinden. Avond- en nachtexcursies eind maart leverden **Steenuil** en **Bosuil** op. Ook **Kerkuil** geprobeerd bij De Plaetse waar de soort de afgelopen jaren heeft gebroed, maar nog niets maar; wel fraai enkele overvliegende **Houtsnippen** in de schemering. Op 25 maart had ik vlakbij De Plaetse een **Matkop**. Deze soort gaat hard achteruit; ik heb dit jaar slechts twee keer een vogel waargenomen en heb geen broedgeval kunnen vaststellen. Het nieuwe natuurgebiedje leverde de eerste steltlopersoorten op van dit jaar, een **Tureluur**, een **Wulp** en enkele paren **Kleine Plevieren**.

Stand eind maart: 94 soorten.

April

Dagelijk bezocht ik de omgeving van de kijkhut en dit leverde weer soorten op zoals **Scholekster**, een luid roepende overvliegende **Regenwulp**, enkele **Gele Kwikken**, **Tapuiten** en een paar keer een groepje **Beflijsters** die regelmatig aan het eind van de dag fouragerend werden gezien op het grasland bij de kijkhut. Toen ik eens laat in de middag nog eens mijn patch bezocht en vanaf het fietspad het Scheidingsven afkeek ontdekte ik een paartje **Geoorde Futen**. Later in het jaar zag ik hier een aantal keren een paar met pulli. Op 12 april zocht ik langs het Rulse Laarzenpad naar Rietzanger toen ineens een **Cetti's Zanger** vlakbij zijn kenmerkende zang liet horen. Dit was een nieuwe plek voor deze soort en ik heb zeker 3 weken de vogel hier gehoord en toen niets meer. Nieuwe steltlopers deze maand waren **Groenpootruiter**, **Kemphaan** en **Bosruiter**.

Rulse Laarzenpad, 25 februari 2025 (HH).

Op 21 april hoorde ik eindelijk een zingende **Rietzanger** langs het Rulse Laarzenpad en noteerde ik zeker 3 zangposten van **Blauwborst** in het gebied grenzend aan het Rulse Laarzenpad.

Blauwborst in de local patch, 9 april 2023 (HH).

Dezelfde dag was 's ochtends ook kortstondig een paartje **Bergeenden** aanwezig bij de kijkhut. Het was sowieso een goede dag omdat ook **Sprinkhaanzanger** en **Braamsluiper** die dag konden worden bijgeschreven.

Door de hoge waterstand in de vennen vond ik deze maand ook **Tafeleend** en **Kuifeend**. Andere soorten die vermeldenswaardig zijn waren met name roofvogels, zoals **Rode Wouw**, **Zwarte Wouw**, **Bruine Kiekendief** en **Boomvalk**. Op 30 april zag ik 4 overvliegende **Knobbelzwanen**.

Stand eind april: 127 soorten.

Rode Wouw over de local patch, 29 april 2025 (HH).

Mei

Op 1 mei had ik een zingende **Grauwe Vliegenvanger** vlak voorbij het viaduct over de A67 waar mijn patch begint. Op 2 mei hoorde ik praktisch op dezelfde plek een **Fluiter** zingen die zich prachtig liet horen en fotograferen.

Fluiter in de local patch, 2 mei 2025 (HH).

Op 6 mei verbleef kort een **Zilverplevier** voor de hut en had ik mijn eerste **Grauwe**

Klauwier. Ik heb waarschijnlijk 3 paar **Grauwe Klauwieren** broedend in mijn patch gehad in 2024.

Half mei had ik ook mijn eerste **Wespendief**, **Wielewaal** (gehoord en gezien) en **Nachtzwaluw**. In die tijd struinde ik ook enkele avonden door de moerasgebieden langs de Kleine Dommel op zoek naar een zingende **Nachtegaal** of een roepend **Porseleinhoen**. Aan de andere kant van Geldrop zijn enkele zangposten van **Nachtegaal** bekend langs de Kleine Dommel in de Collse Zegge dus ik hoopte in mijn patch ook een **Nachtegaal** te ontdekken. Maar behalve veel zingende **Bosrietzangers** en **Blauwborsten** geen **Nachtegaal**. Tijdens mijn vierde bezoek in de nacht aan De Plaetse scoorde ik eindelijk de **Kerkuil**. Gehoord en zien vliegen.

Een soort die ik tot nu toe nog steeds niet had kunnen lokaliseren was de **Kleine Karekiet**. Van Robert Kastelijn kreeg ik info dat de soort altijd wel werd gevonden in een bepaalde strook riet langs de Kleine Dommel. Door het zeer natte voorjaar was die plek moeilijk en alleen met hoge laarzen te bereiken en mijn eerste bezoek leverde niets op.

Op 18 mei bezocht ik deze plek opnieuw en toen had ik zeker 2 zangposten van **Kleine Karekiet**. Dezelfde dag was een paartje **Zomertalingen** op het overstroomde deel van de Kleine Dommel bij De Plaetse een welkome verrassing.

Op 23 mei kreeg ik van Roel van de Heuvel een appje dat hij een **Kwak** had opgestoten langs het fietspad bij het Kiezelven en dat de vogel in een boom was gevlogen en goed te zien was. Het was slechts 500 meter fietsen van de plek waar ik op dat moment was naar het Kiezelven, maar toen ik aankwam was de vogel uit beeld. Gelukkig even later mooi te zien, fouragerend langs het Kiezelven. Nadat ook Mirian Sweegers en Robert Kastelijn, die beiden buiten adem kwamen aangefietst, de vogel hadden gezien vloog de Kwak op, maakte een mooi rondje voor onze neus, verdween in het gebied en kon daarna niet meer worden teruggevonden.

Kwak bij het Kiezelven, 23 mei 2025 (Mirian Sweegers).

De grootste klapper had ik echter op 26 mei kunnen maken. Een dag eerder had ik prachtig de **Vale Gier** gezien die tussen Sterksel en Maarheeze was gevonden en die daar ergens in het gebied was gaan slapen.

Op 26 mei had ik in de ochtend een tijdje doorgebracht op mijn trektelpostje en was ik om 11 uur op de fiets op weg naar huis toen er een appje binnenkwam op De Kempen app van Fabian Meijer dat de Vale Gier was opgevlogen in het gebied en al cirkelend richting de Strabrechtse Heide vloog. Even later werd de gier opgepikt door de jongens op de trektelpost bij het Beuven. Als ik een half uurtje langer op de post was gebleven had ik een zeer goede kans gehad om deze klapper bij te schrijven in mijn patch.

Stand eind mei: 141 soorten.

Juni

Deze maand was ik twee weken weg, maar in een weiland westelijk van de Kleine Dommel had ik op 4 juni nog een roepende **Kwartel**. Op 23 juni had ik op mijn trektelpost een **Slangenarend** in de scoop die cirkelde boven de Strabrechtse Heide.

Stand eind juni: 143 soorten.

Juli

Het grootste deel van deze maand was ik ook niet aanwezig in mijn patch, maar toen ik op 18 juli een rondje patch fietste had ik in de ochtend ineens een roepende, bedelende **Ransuil**. Op 26 juli had ik mijn enige **Zilvermeeuw** van 2024 terwijl ik terug fietste naar huis, vlakbij de A67. Het was jammer dat de **Kleine Zilverreiger** die een paar dagen net buiten mijn patch

fourageerde, niet een uitstapje maakte naar mijn patch.

Stand eind juli: 145 soorten.

Augustus

Het begon nu sprokkelen te worden en deze maand voegde ik twee soorten toe aan mijn lijst. Op 10 augustus prachtig een **Zwarte Ooievaar** over de post en op 21 Augustus een **Paapje** tegenover de post bij de kijkhut.

Eindstand eind augustus: 147

Zwarte Ooievaar over de local patch, 7 september 2023 (HH).

September

Deze maand besloot ik regelmatig enkele uren op mijn trektelpostje door te brengen. Deze kijkt aan de ene kant uit op het nieuwe natuurgebiedje en aan de andere kant over de Strabrechtse Heide. Nadeel is wel dat het langs een vrij druk fietspad en wandelpad ligt. Op 4 september eindelijk een **Oeverwaluw** die kort voor de hut vloog.

Trektelpost met bewaking, 13 april 2024 (HH).

Er werden al een tijdje enkele juveniele Roodpootvalken gezien in het gebied rond het Beuven. Op 7 september stond ik 's avonds vanaf het fietspad uit te kijken over het Scheidingsven toen ik een valk zag vliegen die mogelijk deze soort was, maar helaas te ver voor een definitieve determinatie en ik had ook geen scoop bij me. Ik had het eigenlijk al opgegeven toen de valk weer terugkwam en nu veel dichterbij langs vloog. Inderdaad een juv.

Roodpootvalk.

Op 9 september was ik op weg naar mijn trektelpost toen ik vanaf het fietspad een vogel doodstil zag zitten in de top van een struik. Een prachtige **Draaihals**. Diezelfde dag had ik een strak naar zuid doortrekkende **Visarend** vanaf de post.

Dat herhaalde zich op 14 september toen een **Smelleken** laag over de hei doortrok. En op 15 september kwam de klapper in de vorm van een man **Steppekiekendief** die ik ook laagvliegend zag en waarvan ik de indruk had dat die ging jagen in de richting van het Beuven. De jongens van trektelpost Beuven nog ingeseind maar die hebben de vogel niet kunnen oppikken.

Eindstand eind september: 153 soorten.

Oktober

Begin oktober leverde nog twee soorten op, een luid roepende overvliegende **Goudplevier** op 5 oktober en een roepende **Bontbekplevier** op 7 oktober.

Eindstand oktober: 155 soorten.

Daarna was de koek op. Tot aan 31 december kon ik geen enkele nieuwe soort meer toevoegen aan mijn lijst. Het kakte helemaal in. Hoewel ik ook bijna 5 weken niet in Nederland was, concludeerde ik uit de waarnemingen die geplaatst werden op waarneming.nl dat ik niets gemist had.

Voor zover ik heb kunnen nagaan is er in 2024 geen enkele waarneming in mijn patch gedaan door andere vogelaars die voor mij nog nieuw zou zijn geweest in 2024.

Rulse Laarzenpad met brug over de Kleine Dommel, 25 februari 2025 (HH).

Eindconclusie

Het was een leuke uitdaging en ik heb er naar mijn mening maximaal uitgehaald wat mogelijk was. Het zal moeilijk zijn om het aantal soorten van 154 nog een keer te halen, laat staan om erover heen te gaan. Er is mij gevraagd om dit jaar (2025) weer mee te doen maar voorlopig denk ik dat ik even pas.

Op de volgende pagina de vogellijst waarin je precies kunt zien wanneer ik in 2024 de eerste keer een bepaalde soort in mijn patch zag. ■

Soortenlijst local patch 2024, op volgorde van datum eerste waarneming.

Nr	Soort	Datum	39	Sijs	5-1-2024	78	Kraanvogel	8-3-2024	117	Rietzanger	21-4-2024
1	Merel	1-1-2024	40	Kleine Bonte Specht	6-1-2024	79	Keep	9-3-2024	118	Tafeleend	21-4-2024
2	Tijftjaf	1-1-2024	41	Grote Zilverreiger	6-1-2024	80	Waterpieper	9-3-2024	119	Sprinkhaanzanger	22-4-2024
3	Staartmees	1-1-2024	42	Kuifmees	8-1-2024	81	Slobeend	9-3-2024	120	Bruine Kiekendief	23-4-2024
4	Koolmees	1-1-2024	43	Putter	8-1-2024	82	Zwarte Roodstaart	17-3-2024	121	Boomvalk	23-4-2024
5	Pimpelmees	1-1-2024	44	Goudvink	8-1-2024	83	Kneu	17-3-2024	122	Gierzwaluw	26-4-2024
6	Houtduif	1-1-2024	45	Kokmeeuw	8-1-2024	84	Torenavalk	18-3-2024	123	Rode Wouw	27-4-2024
7	Grauwe Gans	1-1-2024	46	Vuurgoudhaan	9-1-2024	85	Steenuil	19-3-2024	124	Huiszwaluw	28-4-2024
8	Havik	1-1-2024	47	Sperwer	10-1-2024	86	Bosuil	20-3-2024	125	Zwarte Wouw	28-4-2024
9	Roodborst	1-1-2024	48	Turkse Tortel	10-1-2024	87	Matkop	25-3-2024	126	Lepelaar	29-4-2024
10	Heggenmus	1-1-2024	49	Rietgors	11-1-2024	88	Tureluur	25-3-2024	127	Knobbelzwaan	30-4-2024
11	Vink	1-1-2024	50	Grote Barmsijs	11-1-2024	89	Boerenzwaluw	26-3-2024	128	Grauwe Vliegenvanger	1-5-2024
12	Boomkruiper	1-1-2024	51	Witgat	11-1-2024	90	Blauwborst	26-3-2024	129	Zilverplevier	6-5-2024
13	Zwarte Kraai	1-1-2024	52	Appelvink	11-1-2024	91	Zwartkop	26-3-2024	130	Grauwe Klauwier	6-5-2024
14	Kauw	1-1-2024	53	Krakeend	16-1-2024	92	Fitis	26-3-2024	131	Bosrietzanger	7-5-2024
15	Ekster	1-1-2024	54	Zwarte Mees	16-1-2024	93	Houtsnip	26-3-2024	132	Oeverloper	9-5-2024
16	Spreeuw	1-1-2024	55	Groenling	18-1-2024	94	Kleine Plevier	29-2-2024	133	Spotvogel	10-5-2024
17	Goudhaan	1-1-2024	56	Zwarte Specht	18-1-2024	95	Wulp	1-4-2024	134	Wielewaal	12-5-2024
18	Meerkoet	1-1-2024	57	Wintertaling	19-1-2024	96	Boompieper	3-4-2024	135	Wespendief	12-5-2024
19	Wilde Eend	1-1-2024	58	Watersnip	19-1-2024	97	Scholekster	3-4-2024	136	Nachtzwaluw	13-5-2024
20	Buizerd	1-1-2024	59	Geelgors	23-1-2024	98	Regenwulp	4-4-2024	137	Kleine Karekiet	18-5-2024
21	Holenduif	1-1-2024	60	Middelste Bonte Specht	23-1-2024	99	Beflijster	5-4-2024	138	Zomertaling	18-5-2024
22	Grote Bonte Specht	1-1-2024	61	Veldleeuwerik	25-1-2024	100	Gele Kwikstaart	7-4-2024	139	Fluiter	2-5-2024
23	Huismus	1-1-2024	62	Graspieper	27-1-2024	101	Kleine Mantelmeeuw	7-4-2024	140	Kerkuil	20-5-2024
24	Winterkoning	1-1-2024	63	Zeearend	28-1-2024	102	Gekraagde Roodstaart	8-4-2024	141	Kwak	23-5-2024
25	Kramsvogel	1-1-2024	64	Kleine Barmsijs	31-1-2024	103	Bonte Vliegenvanger	8-4-2024	142	Kwartel	4-6-2024
26	Koperwiek	1-1-2024	65	Roodborsttapuit	1-2-2024	104	Pontische Meeuw	8-4-2024	143	Ransuil	18-7-2024
27	Toendrarietgans	2-1-2024	66	Slechtvalk	2-2-2024	105	Geoorde Fuut	8-4-2024	144	Zilvermeeuw	26-7-2024
28	Waterral	2-1-2024	67	Raaf	2-2-2024	106	Fuut	8-4-2024	145	Zwarte Ooievaar	10-8-2024
29	Groene Specht	2-1-2024	68	Witte Kwikstaart	10-2-2024	107	Cetti's Zanger	12-4-2024	146	Paapje	21-8-2024
30	Boomklever	2-1-2024	69	Ooievaar	10-2-2024	108	Grasmus	12-4-2024	147	Oeverzwaluw	4-9-2024
31	Gaai	2-1-2024	70	Kievit	10-2-2024	109	Tapuit	13-4-2024	148	Roodpootvalk	7-9-2024
32	Blauwe Reiger	2-1-2024	71	Boomleeuwerik	10-2-2024	110	Koekoek	13-4-2024	149	Draaihals	9-9-2024
33	Kolgans	2-1-2024	72	Ijsvogel	12-2-2024	111	Kemphaan	14-4-2024	150	Visarend	9-9-2024
34	Aalscholver	2-1-2024	73	Dodaars	2-3-2024	112	Bosruiter	16-4-2024	151	Smelleken	14-9-2024
35	Grote Gele Kwikstaart	3-1-2024	74	Kuifeend	2-3-2024	113	Groenpootruiter	17-4-2024	152	Steppiekiekendief	15-9-2024
36	Waterhoen	4-2-2024	75	Klapkster	3-3-2024	114	Braamsluiper	17-4-2024	153	Goudplevier	5-10-2024
37	Zanglijster	5-1-2024	76	Patrijs	4-3-2024	115	Tuinfluiter	17-4-2024	154	Bontbekplevier	7-10-2024
38	Grote Lijster	5-1-2024	77	Blauwe Kiekendief	8-3-2024	116	Bergeend	21-4-2024			

Zeldzame broedvogels in de Kempen in 2024

Tom Heijnen

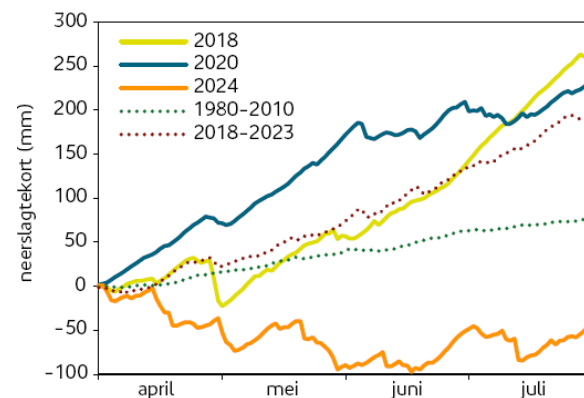
Dit is het vijfde jaaroverzicht van zeldzame broedvogelsoorten in de Kempen. Het gaat over soorten waarvan in 2020 (het eerste jaar waarvan een overzicht gemaakt werd) minder dan 50 territoria werden verwacht, en soorten die destijds wellicht boven de 50 zaten maar inmiddels onder die grens terecht gekomen zijn. Nieuw is dat nu ook kolonievogels zijn opgenomen waarvan het aantal kolonies 10 of minder was, ongeacht het totaal aantal nesten. Blauwe Reiger en Kokmeeuw zijn aldus aan het overzicht toegevoegd.

Methode, gegevensbronnen en beperkingen zijn vergelijkbaar met 2020 t/m 2023 en de gegevens worden veelal vergeleken met die periode.

Liesdijk bij Spreeuwelsche Heide, 1 mei 2024 (TH).

Het was in het voorjaar en de zomer van 2024 erg nat, met hoge waterstanden en verzadigde bodems. Dat bemoeilijkte in veel gebieden het veldwerk, maar positief was dat er veel minder recreatie in het buitengebied was. Elders in Nederland werd een verminderde predatiedruk waargenomen omdat grondjagende predatoren door het vele water minder goed bij nesten konden komen. De extreem natte omstandigheden waren voor sommige vogelsoorten gunstig (bijv. Porseleinhoen en Watersnip) en voor andere soorten vermoedelijk ongunstig.

Neerslagtekort (dagelijkse neerslagsom minus referentiegewasverdamping) in De Bilt in april-juli in 2024, gemiddeld over 1980-2010 en 2018-23 en in twee recente droge jaren (2018 en 2020). Een stijgende lijn laat een toename in de droogte zien en dalende lijn neerslagoverschot (gegevens knmi.nl, overgenomen uit [Vogelbalans 2024](#)).

Resultaten

Zwarte Zwaan: 0 territoria geteld

Zwarte Zwaan op de Klotputten in Eindhoven, 30 maart 2024 (Johan Meulensteen).

Hoewel er in diverse gebieden Zwarte Zwanen werden gezien, werd niet voldaan aan de broedvogelcriteria. Waarnemingen tussen de datumgrenzen waren: 3 maart 2 ex Zwartakkers bij Bladel, 7 t/m 15 maart 1 ex Beleven, 9 maart 1 ex Soerendonks Goor, 12 maart t/m 31 mei 1 ex Plas Hanevoet en omgeving, 14 maart 1 ex De Meeris bij Waalre (1,5 km van plas Hanevoet), 20 maart 1 ex Achtereinds Laag, 22 maart 1 ex Ronde Bleek bij Sterksel en 13 april 1 ex Golfbaan Landgoed De Utrecht.

In 2021 was er een broedgeval. In 2022 en 2023 werden alleen losse individuen opgemerkt.

Brandgans: 1 territorium geteld

Brandganspaar met donsjongen in de Klisserbeemden, 7 juli 2024 (Rolf Veenhuizen).

In de Klisserbeemden was sprake van een succesvol broedgeval: een paar bracht 4 jongen groot. Op het Beleven werden regelmatig Brandganzen gezien maar in geen enkel geval was er sprake van paarvorming of nestindicerend gedrag: 7 april 1 ex, 18 april 2 ex, 26 april 5 ex, 30 april 3 ex.

Daarnaast werden ook op andere plekken diverse Brandganzen tussen de datumgrenzen gezien zonder te voldoen aan de broedvogelcriteria voor een territorium: 15 april 16 ex, 20 april 14 ex en 10 mei 2 ex Loozerheide; 18 april 2 ex Beuven, 20 april 4 ex Diessens Broek, 27 april en 12 juni 1 ex

Kempervennen, 3 mei 1 ex Kazerne Oirschotse Heide, 6 mei 2 ex Hooge Berkt bij Bergeijk, 20 mei 3 ex Visvijvers Bergeijk, 23 mei 1 ex Gastelse Heide, en 30 mei 2 ex nabij knooppunt Batadorp en 1 ex Halfmijl bij Veldhoven.

In 2021 t/m 2023 werden resp. 0, 3 en 1 territoria in kaart gebracht. In de Kempen is nog geen sprake van een noemenswaardige groei van de broedpopulatie.

Indische gans: 1 (?) territorium geteld

Indische Gans op de Visvijvers Bergeijk, 4 maart 2024 (TH).

Op de Warande bij Helmond werden 2 ex gezien op 12 april en 4 juni, 4 ex op 12 juni en 1 ex op 24 juni. Als we 2 ex als paar interpreteren dan zou sprake zijn van een territorium. Overige meldingen in de Kempen tussen de datumgrenzen waren: 18 maart t/m 21 mei

1 ex Plateaux-Hageven, 24 april tm 15 mei 1 ex Beuven, 25 april 2 ex Achterste Brug, 25 en 28 april 1 ex Visvijvers Bergeijk, 14 mei 1 ex Stalmansweg bij Someren, 6 juni 1 ex Nieuwendijk bij Someren-Heide en 13 juni 2 ex Molenheide Geldrop.

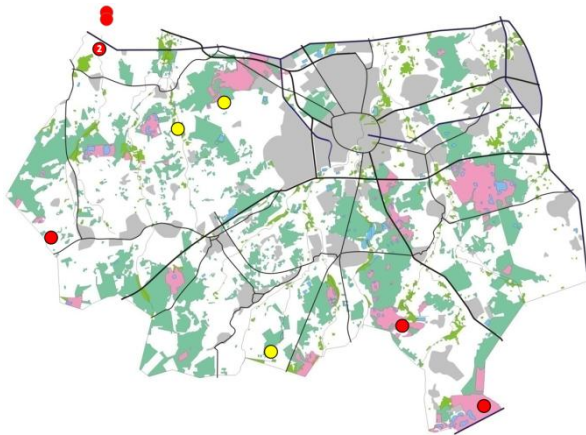
Dit is de eerste keer dat deze exoot in het overzicht van zeldzame broedvogels is opgenomen. Van voorgaande jaren zijn geen gegevens uitgewerkt.

Bergeend: 5-8 territoria geteld

Wakend ♂ Bergeend op de Loozerheide, 10 april 2024 (René Weenink).

In het Diessens Broek/Waterzuivering Biest-Houtakker brachten 2 paren jongen groot (resp. ≥ 7 en ≥ 6 jongen) en op het Beleven werd een paar met 9 donsjongen gezien. Verder waren er territoria te vinden op de Gastelse Heide en de Loozerheide.

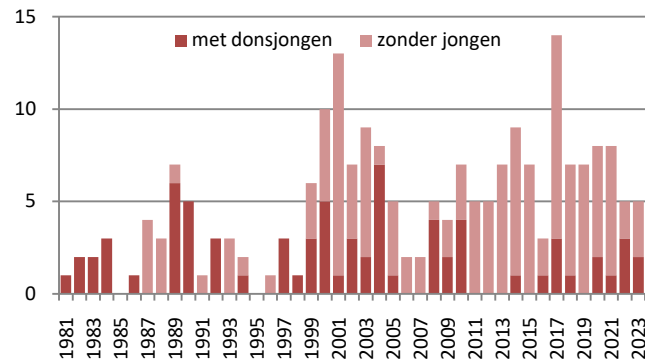
Bergeend: territoria in 2024 (geel = onzeker = 1 waarneming van paar tussen datumgrenzen).

♀ Bergeend met donsjongen op de waterharmonica Biest-Houtakker, 20 mei 2024 (Bert van der Velden).

Bij de gele stippen op de kaart ging het vermoedelijk om rondzwervende paren. Daarnaast werden tussen de datumgrenzen enkelingen gezien op de Spreeuwelse Heide, Strabrechtse Heide en in de Klisserbeemden.

De soort kwam sinds 1981 bijna jaarlijks in de Kempen voor. De laatste jaren ging het om 5-8 territoria.

Bergeend: geteld aantal territoria in de Kempen per jaar in 1981-2024.

Casarca: 0 territoria geteld

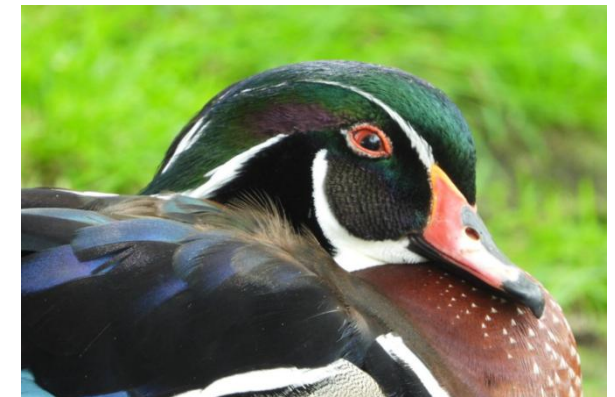
Casarcapaar op de Spreeuwelse Heide, 9 maart 2024 dus buiten de datumgrenzen (TH).

Er waren geen waarnemingen die op een territorium wezen. Wel werden regelmatig Casarca's tussen de datumgrenzen gezien: 7 mei 1 ex Achtereinds Laag, 8 mei 1 ex ten westen van Heeze, 9 mei 1 ex ten oosten van Soerendonk, 10 mei 2 ex Diessens Broek, 12 mei, 29 mei en 4 juni 1 ex

Eindhovens Kanaal in Eindhoven, 14 en 31 mei en 19 juni 1 ex Kempervennen, 20 mei 1 ex Gijzenrooi en 2 ex Vlasrootvennen, 30 mei 1 ex Brandevoort, 31 mei en 7 juni 2 ex Oude Goorenweg ten zuiden van Helmond, 3 juni 1 ex Rouwven bij Wintelre, 13 juni 1 ex Ringselvennen, 17 juni 2 ex Soerendonks Goor, 23 juni 1 ex Visvijvers Bergeijk, 26 juni 1 ex Klisserbeemden.

Territoria komen niet jaarlijks voor en alleen in 2021 vond met zekerheid een broedgeval plaats. In 2023 waren er 2 territoria.

Carolina-eend: 0 territoria geteld

♂ Carolina-eend bij de Smurfenvijver in Eindhoven, 19 mei 2024 (Ineke op waarneming.nl).

Van deze exoot werden geen territoria gevonden. Wel werden er diverse ♂♂ tussen de datumgrenzen gezien: 30 april 2♂ Trimpert ten zuiden van Mierlo, 7 en 19 mei 1♂ Smurfenvijver Eindhoven, 23 mei 1♂

park in Hapert en 18 juni 1♂ De Boemerang in Eindhoven.

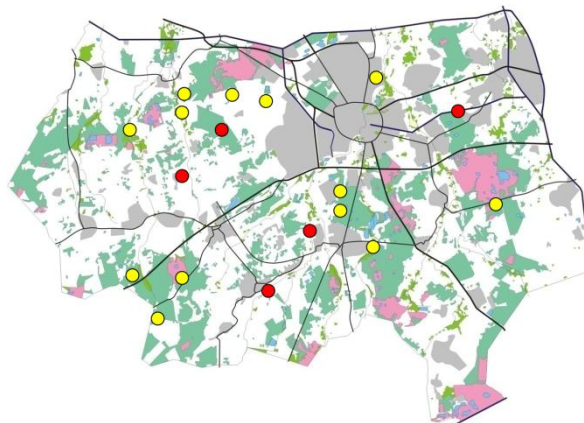
Territoria van Carolina-eenden werden incidenteel in de Kempen vastgesteld. In 2023 was er een succesvol broedgeval.

Mandarijneend: 5-18 territoria geteld

♂ Mandarijneend bij Hoogeloon, 1 mei 2024 (TH).

Onder de 5 territoria was maar één geval waarbij broeden zeker was, nl. in de Keersopperbeemden bij Dommelen waar jongen werden gezien. Verder waren er de nodige zomerwaarnemingen (gele stippen op de kaart) waarvan een deel op rondzwervende of niet-gepaarde vogels betrekking zal hebben gehad. Desondanks zullen er meerdere territoria aan de aandacht ontsnapt zijn omdat veel potentiële broedgebieden niet bezocht werden en broedende vogels makkelijk gemist kunnen worden.

Mandarijneend: territoria in 2024 (geel = onzeker = paar of adult tussen datumgrenzen).

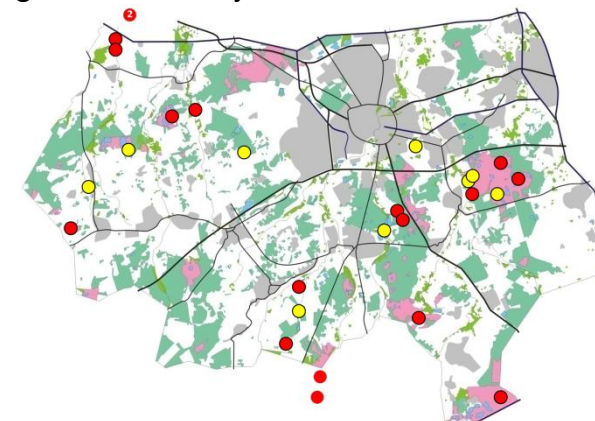
In de jaren 2020-2023 werden resp. 8-16, 4-10, 3-11 en 9-19 territoria in kaart gebracht. Hoewel de werkelijke aantallen niet goed bekend zijn, lijkt het erop dat de stand van deze exoot stabiel blijft.

Zomertaling: 14-23 territoria geteld

♂ Zomertaling in het Diessens Broek, 22 april 2024 (Bert van der Velden).

Het was naar verhouding een goed jaar voor Zomertalingen, wat vermoedelijk samenhangt met het grotere aanbod van geschikte habitats door de extreme regenval in winter en voorjaar. Daardoor waren overigens diverse gebieden moeilijk toegankelijk voor vogelaars waardoor er makkelijk territoria gemist kunnen zijn.

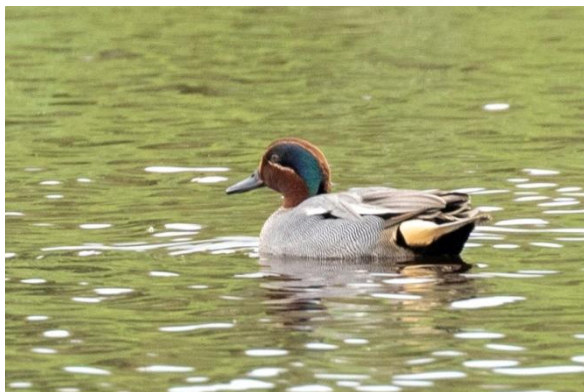

Zomertaling: territoria in 2024 (geel = onzeker = 1 waarneming van paar of adult tussen de datumgrenzen).

Terreinen met meerdere territoria waren Diessens Broek, Achtereinds Laag met Visvijvers Valkenswaard, en Strabrechtse Heide met Strabrechts Broek.

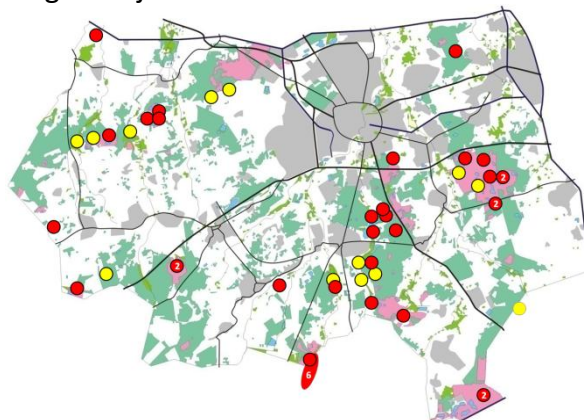
In de jaren 2020-2023 werden resp. 5-7, 9, 5-7 en 10-15 territoria in kaart gebracht. Ondanks dat 2024 een relatief goed jaar was, is de populatie nog lang niet terug op het niveau van voor de jaren 1980, toen in de Kempen vele tientallen territoria voorkwamen.

Wintertaling: 29-41 territoria geteld

♂ Wintertaling bij het Grootgoor in Steensel, 12 april 2024 (Johan Kalfs).

De kaart geeft vermoedelijk een redelijk goed beeld van de verspreiding, maar een onvolledig overzicht van de aantallen omdat veel gebieden niet specifiek geteld zijn, de soort lastig te inventariseren is en nogal wat potentiële broedgebieden slecht of niet toegankelijk waren door het vele water.

Wintertaling: territoria in 2024 (geel = onzeker = 1 waarneming van paar of adult in de periode 30 april t/m 30 juni).

Clusters van territoria waren te vinden op en rond de Landschotse en Neterselse Heide, de Visvijvers Valkenswaard met Achtereinds Laag en Spinsterberg, de Strabrechtse Heide en in het Leenderbos.

In de periode 2021-2023 werden resp. 10-21, 16-31 en 28-34 territoria in kaart gebracht. De vele 'mogelijke territoria' benadrukken nog eens dat we geen goed beeld hebben van de aantallen en het aantalsverloop in de Kempen.

Rosse Stekelstaart: 0-1 territorium geteld

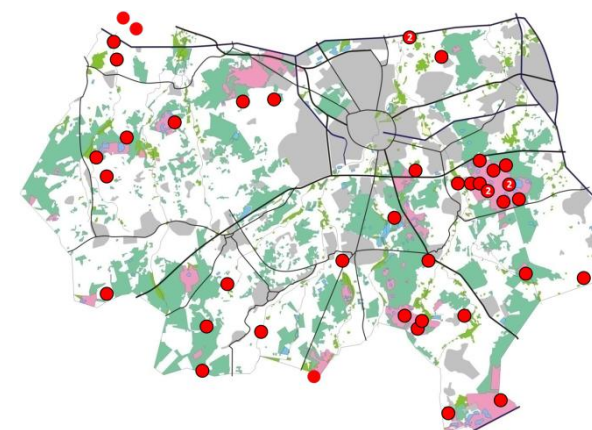
♂ en ♀ Rosse Stekelstaart op de Visvijvers Valkenswaard, 11 mei 2024 (Jeroen Stevens).

Op de Visvijvers Valkenswaard werd op 11 mei 2024 een paar en op 7 juni 1 ex gemeld, maar daarmee werd net niet voldaan aan de criteria voor een territorium. In dit gebied was overigens in 2019 t/m 2022 wél een

territorium aanwezig, het enige in de Kempen.

Kwartel: 41 territoria geteld

Verspreid in de Kempen werden Kwartels gehoord, al waren er grote 'gaten' die voor een deel veroorzaakt werden door ontbrekend of beperkt veldwerk. De Strabrechtse Heide was met 11 territoria hét bolwerk.

Kwartel: territoria in 2024.

In de jaren 2020-2023 werden 21, 65, 65 en 87 territoria ingetekend. Ten opzichte van de afgelopen drie jaren was 2024 een matig jaar. Vooral het verschil met 2023 is opvallend, toen ruim twee keer zoveel territoria geteld werden en de verspreiding veel ruimer was. Wellicht lag dit aan de hoge waterstanden in 2024.

Roodhalsfuut: 0 territoria geteld

Roodhalsfuut achter twee jonge Futen op het Groot Malpieven, 18 juli 2024 (TH).

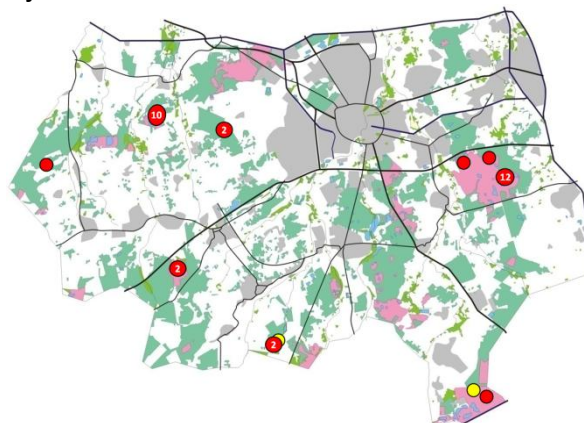
Op het Groot Malpieven verbleef een adulte vogel van tenminste 25 mei t/m 18 juli. Daarmee werd niet voldaan aan de Sovon broedvogelcriteria, maar het is wel het eerste geval van een overzomerende vogel in de Kempen en wie weet een voorbode van een vestiging als broedvogel.

Geoorde Fuut: 32-34 territoria geteld

De grootste aantallen Geoorde Futen kwamen voor op de Landschotse Heide (10 territoria) en het Beuven (12). Daarnaast waren er nog 7 andere locaties met elk 1-2 territoria.

Verder waren er enkele waarnemingen van losse individuen tussen de datumgrenzen, nl. op het Greveschutven en de Pastoorsweijers, en een waarneming van 2 ex in

ongeschikt habitat, nl. afgraving De Meeris bij Waalre.

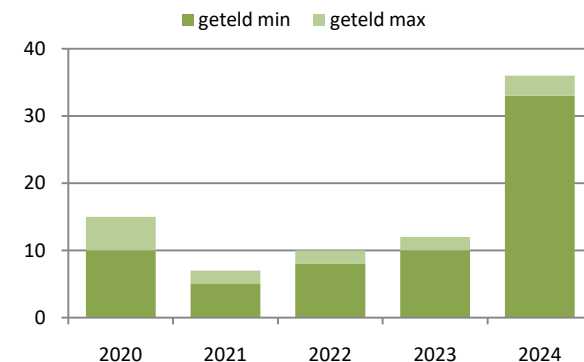

Geoorde Fuut: territoria in 2024 (geel = onzeker = 1 waarneming van een paar in de periode 15 april t/m 15 juli of adult in de periode 5 mei t/m 15 juli).

In de periode vanaf 2020 was 2024 een topjaar, wat voor een deel toe te schrijven lijkt aan de hoge waterstanden in vennen.

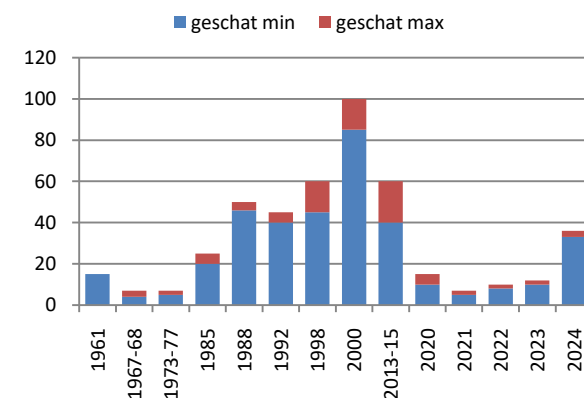

Geoorde Futen op het Withollandven, Landschotse Heide, 9 augustus 2024 (Peter Simon).

Geoorde Fuut: geteld aantal territoria in de Kempen in de periode 2020-2024.

Kijkend naar de afgelopen decennia is 2024 echter geen uitschieter. Zo lag het aantal beduidend lager dan dat in de periode eind jaren 1980 tot halverwege de jaren 2010, toen het aantal zelfs opliep tot naar schatting 85-100 territoria in het jaar 2000.

Geoorde Fuut: geschat aantal territoria in de Kempen in een aantal jaren en periodes in 1961-2024.

Zomertortel: 18 territoria geteld

Zomertortel in de Pielis, 1 juli 2024 (Jan Kolsters).

Soortgericht onderzoek in De Pielis e.o. ten ZW van Luyksgestel bracht meer territoria aan het licht dan bekend waren.

Zomertortel: territoria in 2024 (geel = onzeker = adult tussen datumgrenzen).

Volgens Sovon-criteria ging het om 11 territoria, maar met een alternatieve en vermoedelijk meer realistische clustering kwam de teller uit op 5 (Kolsters & Lemmens 2025). Vanwege de vergelijkbaarheid met andere gebieden en voorgaande jaren zijn voor het kaartje en het totaal aantal in de Kempen wel de Sovon-criteria gebruikt.

Ten zuiden van de Ringselvennen werden 3 territoria in kaart gebracht. Daarbuiten was het bekend 'leeg', met op vier plekken nog een territorium. Opgemerkt moet worden dat de meeste bossen niet onderzocht werden en Zomertortels niet gemakkelijk te inventariseren zijn. Op basis van voorgaande jaren is het denkbaar dat op Landgoed De Utrecht en de bossen rond de Neterselse Heide Zomertortels aanwezig waren. In 2023 werden 7 territoria gevonden ten zuiden van de Ringselvennen wat wellicht inhoudt dat er in 2024 enkele gemist zijn.

In de jaren 2020-2023 werden resp. 14-15, 12-13, 5-7 en 17-19 territoria geregistreerd, maar deze aantallen zijn, vanwege de vele lacunes in het materiaal, incompleet én onderling niet vergelijkbaar.

 [Kolsters, J. & F. Lemmens 2025](#). Zomertortels in de Pielis in 2024. Blauwe Klauwier 51(1): 21-24.

Kwartelkoning: 3-4 territoria geteld

Het was een uniek jaar voor deze soort. In Vaarle tussen Nuenen en Eindhoven Zoo werden 2-3 territoria genoteerd: van 9 mei t/m 22 juli was één vogel te horen, op 8 juli maar liefst 3 en op 15 en 18 juli 2. Een roepende vogel op 18 mei nabij het Groot Goor bij Helmond voldeed eveneens aan de broedvogelcriteria.

Buiten de datumgrenzen werden vogels gehoord op 1 mei in Kleine Beerzedal tussen Vessem en Middelbeers en van 5 t/m 9 mei in Gijzenrooi.

Vanaf de jaren '60 van de vorige eeuw werden territoria alleen gemeld in 1971 1, 1992 3, 1997 1 en 2002 2. Roepende vogels buiten de datumgrenzen werden gehoord in 2005 en 2011.

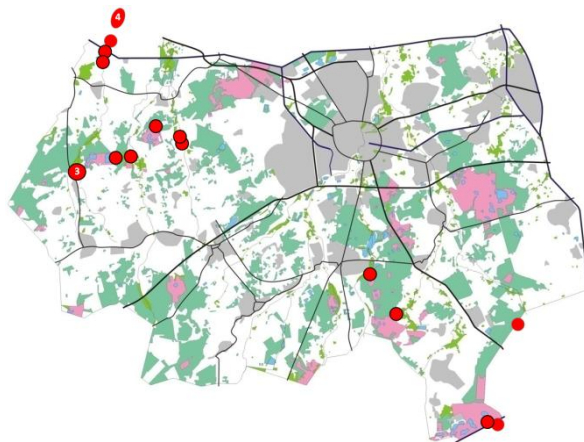
Hoewel het met de Kwartelkoning in Nederland slecht gaat, was 2024 een relatief goed jaar. Wellicht waren de territoria in de Kempen het gevolg van te hoge waterstanden in de traditionele broedgebieden, waardoor vogels moesten uitwijken.

 [Heijnen, T. 2022](#). Voormalige broedvogels in de Kempen: Krooneend t/m Bosruiter. Blauwe Klauwier 48(3): 46-68.

[Jong, A. de 2024 et al.](#) De grillen van de Kwartelkoning. In: Vogelbalans 2024. Sovon.

Porseleinhoen: 13 territoria geteld

Dankzij het vele water, waardoor er op veel plekken drassige habitats waren, werden relatief veel Porseleinhoenen gemeld. Natte beekdalen waren favoriet. In het dal van de Reusel in het Diessens en Moergestels Broek zaten er 7 (waarvan 2 in de Kempen), in het dal van de Raamsloop ten noorden van Lage Mierde 3, in het dal van de Groote Beerze bij het Beersbroek 1, in het dal van de Kleine Beerze ten noorden van Vessem 2 en in het dal van de Oude Strijper Aa ten westen van de Strijperheg 1. Daarnaast waren er losse territoria in natte delen van heideterreinen: Neterselse Heide, Landschotse Heide, Laagveld (Leenderbos) en Loozerheide.

Porseleinhoen: territoria in 2024.

Het is goed mogelijk dat er nog meer territoria waren. De trefkans is nl. laag, de vogels roepen vaak alleen diep in de nacht en de grootste activiteit is in april, een tijd

van het jaar dat weinig vogelaars in schemer en nacht actief zijn.

Het aantal vastgestelde territoria in de Kempen fluctueerde de afgelopen decennia fors. Goede jaren met 5 of meer territoria waren: 1979 5, 1982 6, 1986 6-8, 1987 7, 1999 15 (waarvan 11 op de Strabrechtse Heide), 2015 9 (waarvan 8 in het Diessens Broek) en 2016 7 (waarvan 4 in het Diessens Broek). In de jaren 2020-2023 werden resp. 2020 0, 2021 1, 2022 en 2023 1 territoria geteld.

Vergeleken met de afgelopen jaren was 2024 voor Porseleinhoenen een uitzonderlijk goed jaar. Des te opmerkelijker was het dat geen enkel territorium op de Strabrechtse Heide te vinden was, terwijl dat ooit een topgebied voor de soort was. Vanaf 2017 is de soort hier niet meer vastgesteld.

 [Hut, R. van der et al. 2016](#). Porseleinhoenen peilen: roepactiviteit en habitatkeuze in een Fries laagveengebied. Limosa 89: 97-107.

Kleinst Waterhoen: 1 territorium geteld

Op 9 mei werd een vogel gehoord bij het Beuven en daarmee werd voldaan aan de broedvogelcriteria. Het geluid werd opgenomen en bevestigd (luister [hier](#)). Dit is het tweede territorium sinds 1963 nadat vorig jaar ook een territorium werd vastgesteld, in het Strabrechts Broek.

Ooievaar: 31 bewoonde nesten geteld

Ooievaar met jong ten NW van Oerle, 31 mei 2024 (Simone Valkonet).

Op 8 locaties werden bezette nesten gevonden, waaronder vijf nieuwe locaties. Meestal ging het om één of enkele nesten, met als uitschieter 20 nesten in Eindhoven Zoo (voorheen Dierenrijk genoemd).

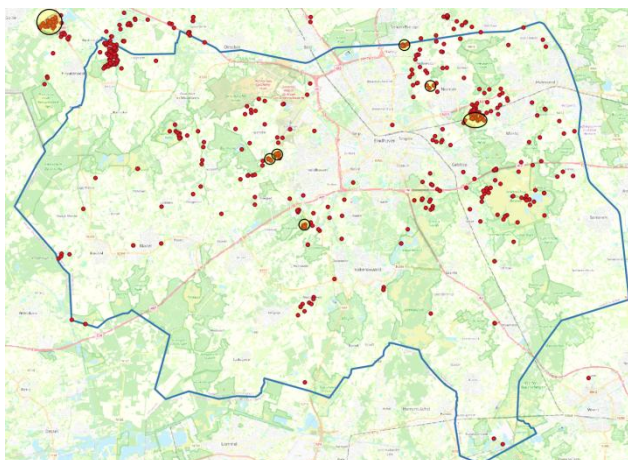
Ooievaar: aantal bewoonde nesten per locatie in de periode 2020 t/m 2024.

Locatie	2020	2021	2022	2023	2024
Sonse Jachthaven					1
De Geer bij Nuenen					1
Eindhoven Zoo	4	9	13	13	20
Spoorlijn Eindh. Zoo	2		1	1	1
Golf De Gulbergen					2
Sang en Goorkens	1				
Zoo Veldhoven		3	4	4	4
Greveschutven		1	0	0	0
W van Wintelre		0	1	1	0
NW van Oerle		0	0	1	1
Grootgoor V'hoven		0	0	0	1
Totaal	7	13	19	20	31

Over de nesten in Veldhoven is al uitgebreid verslag gedaan (Sloendregt 2025).

De kaart met waarnemingen van pleisterende Ooievaars in mei t/m juli geeft een beeld waar de broedende Ooievaars foerageren, al is niet bekend in hoeverre daar ook niet-broedende individuen tussen zitten.

Ooievaar: locaties van pleisterende vogels in de maanden mei t/m juli 2024. Cirkel = broedlocatie.

In het Diessens Broek is een dikke kluit aan waarnemingen te zien. Die is te danken aan de enorme Ooievaarkolonie in de Beekse Bergen: in mei 2024 werden daar met een drone 67 bewoonde nesten geteld met in totaal vermoedelijk circa 200 jongen (zie [Sovon website](#) en klik [hier](#) voor filmpje).

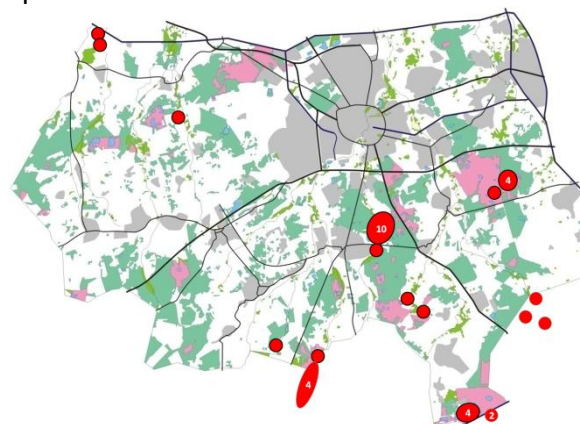
[Sloendregt, M. & Ooievaarsgroep Veldhoven 2025](#). Monitoring van Ooievaars in Veldhoven e.o. Blauwe Klauwier 51(1) 68-74.

Roerdomp: 27 territoria geteld

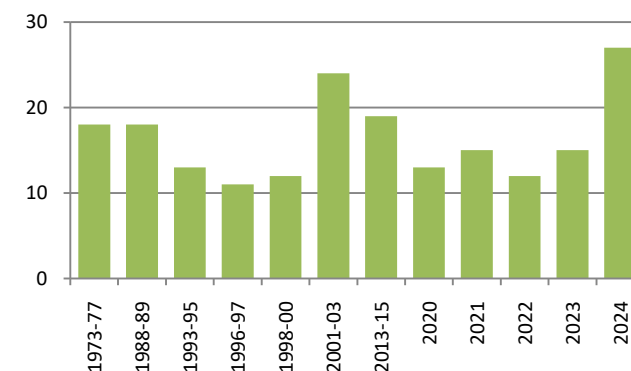
Roerdomp op de Visvijvers Valkenswaard, 11 mei 2024 (Jeroen Stevens).

Het was een zeer goed jaar. Vergeleken met de vier voorgaande jaren waren er recordaantallen op de Strabrechtse Heide (5 territoria), Visvijvers Valkenswaard en Driebruggen (11) en Ringselvennen (4). Nieuw waren territoria in het Molenbroek ten noorden van Vessem, de Strijperheg en op de Plateaux.

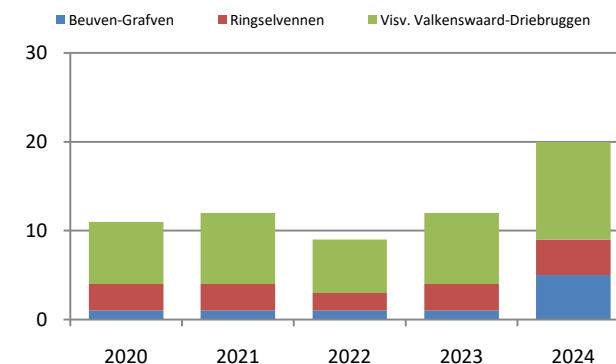

Roerdomp: territoria in 2024 (geel = onzeker = net na datumgrenzen).

In de afgelopen tientallen jaren lag het totaal aantal in de Kempen gewoonlijk tussen 10 en 20. De periode 2001-03 was een uitschieter die in 2024 overtroffen werd. De toename is zowel te danken aan een toename in de bestaande gebieden (vooral in de drie beste gebieden) als aan nieuwe vestigingen wat - kijkend naar een verder verleden - vooral hervestigingen zijn.

Roerdomp: geteld aantal territoria in de Kempen in een aantal jaren en periodes in 1983-2024 (bij periodes berekend als de som van maxima per gebied).

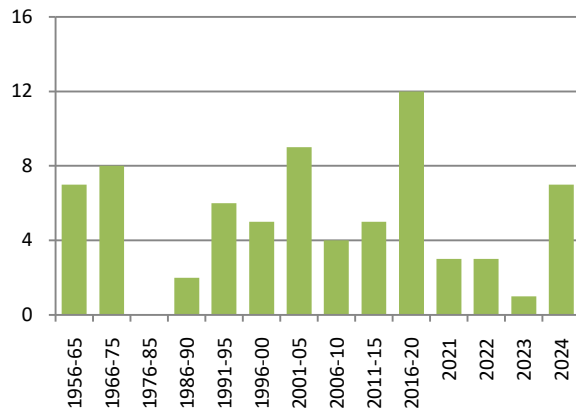
Roerdomp: geteld aantal territoria in de drie belangrijkste gebieden in de periode 2020-2024.

Woudaap: 7 territoria geteld

Woudaap ♂♂ op de Visvijvers Valkenswaard, 18 mei 2024 (Jeroen Stevens).

In drie gebieden werden Woudapen geregistreerd, nl. de Visvijvers Valkenswaard met 5 territoria, en de Visvijvers Bergeijk en de Ringselvennen met elk 1 territorium. De eerste vogel van het jaar werd op 1 mei gehoord.

Woudaap: geteld aantal territoria in de Kempen in een aantal jaren en periodes in 1956-2023 (bij periodes berekend als som van maxima per gebied).

Vergeleken met de afgelopen jaren was 2024 een positieve uitschieter. Het is onbekend waardoor de jaarlijkse fluctuaties worden veroorzaakt. De populatie blijft in de Kempen kwetsbaar omdat deze klein is en in hoge mate afhankelijk is van de situatie op de Visvijvers Valkenswaard.

Blauwe Reiger: ≥135 territoria in 6 kolonies geteld

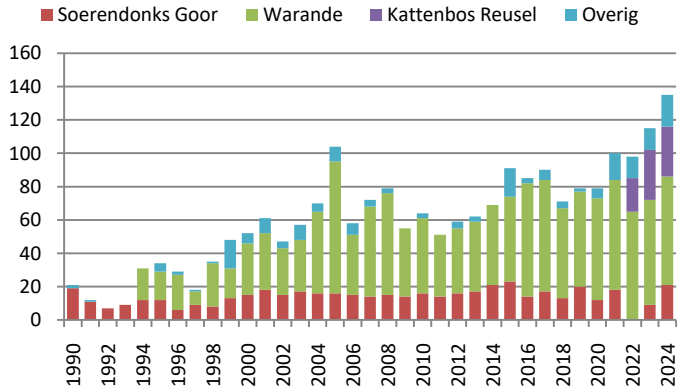
Blauwe Reigernest met 4 jongen in het Kattenbos bij Reusel, 5 april 2024 (Natuur- en Weidevogelvereniging Reusel-De Mierden).

Het totale aantal nesten bedroeg minstens 135. Dit is een minimum omdat een aantal kolonies zeer lastig te tellen is en niet met een drone werd onderzocht (het Kattenbos bij Reusel uitgezonderd). Bovendien kunnen kolonies makkelijk gemist worden, zeker als ze maar gedurende korte tijd (één of enkele jaren) in gebruik zijn.

Blauwe Reiger: aantal bewoonde nesten per locatie in 2020 t/m 2024.

Locatie	2020	2021	2022	2023	2024
Warande Helmond	61	66	65	63	65
Soerendonks Goor	12	18	+	≥9	≥21
Visv. Valkenswaard	1	1	0	1	3
Kleinmeer Vessem	2	6	8	9	6
Gijzenrooise Zegge	2	5	5		10
Waalrese Bossen	1	1			
Kempervennen		3			
Kattenbos Reusel			≥20	≥30	≥30
Timmereind Waalre				3	
Totaal	79	100	≥98	≥115	≥135

Naar verluid was op de Kempervennen nog steeds een kolonie aanwezig maar recente aantallen ontbreken.

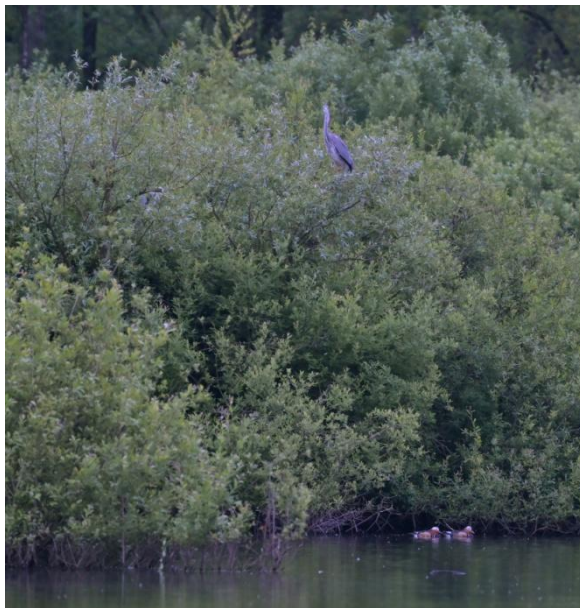

Blauwe Reiger: geteld aantal nesten in de periode 1990-2024 in de vier grootste kolonies (= in tenminste drie jaren in die periode ≥20 nesten).

Grote Blauwe Reigerkolonies zijn zeldzaam in de Kempen. De grootste is al jaren de Warande in Helmond, op ruime afstand gevolgd door het Soerendonks Goor en het

Kattenbos bij Reusel. De populatie in de Warande groeide overigens in de jaren 1990 spectaculair tot bijna 80 nesten, vlakke daarna af naar minder dan 40 nesten, maar is de afgelopen jaren weer wat toegenomen tot iets meer dan 60 nesten.

In de Kempen bevond een deel van de nesten zich in hogere bomen (Warande, Gijzenrooise Zegge, Kattenbos Reusel), een deel in opgaande wilgen groeiend in water (Soerendonks Goor, Kleinmeer Vessem) en het resterende deel betrof grondnesten op pollen riet (Visvijvers Valkenswaard en Kleinmeer Vessem).

Blauwe Reiger bij nest op het Kleinmeer (Vessem), 4 juni 2024 (TH).

Het totaal aantal nesten in de Kempen lijkt de afgelopen jaren toegenomen te zijn, maar vanwege telperikelen is een slag om de arm op zijn plaats. Zo werd de kolonie in het Kattenbos pas ontdekt toen een jonge vogel aan de grond werd gezien. Het is goed mogelijk dat er in 2024 meer dan 150 nesten waren.

Lepelaar: 0 territoria geteld

Lepelaars op het Greveschutven, 30 april 2024 (TH).

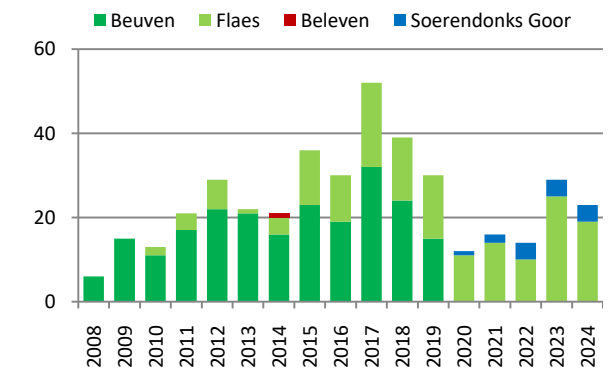
Wederom geen territoria dit jaar. Wel werden de nodige vogels tussen de datumgrenzen gezien, nl. (tussen haakjes het hoogste aantal ex): Diessens Broek (1), Misperleindse & Neterselse Heide (1), Beleven (1), Klisserbeemden (2), Achtereinds Laag en Visvijvers Valkenswaard (1), Strabrechtse Heide e.o. (1), Soerendonks Goor (1) en Loozerheide (1).

Aalscholver: 23 bewoonde nesten in 2 kolonies geteld

Aalscholverkolonie Flaesven, 9 maart 2024 (TH).

Op het Flaesven werden 19 bezette nesten geteld en op het Soerendonks Goor 4 bezette nesten. Het was daarmee een wat minder goed jaar dan 2023 maar nog steeds beter dan in de drie jaren daarvoor. De totale populatie was in 2017-18 wat groter dan nu dankzij een kolonie op het Beuven die vanaf 2020 verlaten was.

Aalscholver: geteld aantal nesten in de Kempen per locatie en jaar in de periode 2008-2024.

Steltkluut: 0 territoria geteld

Steltkluten in het Achtereinds Laag, 13 mei 2024 (Remco Seuntjens).

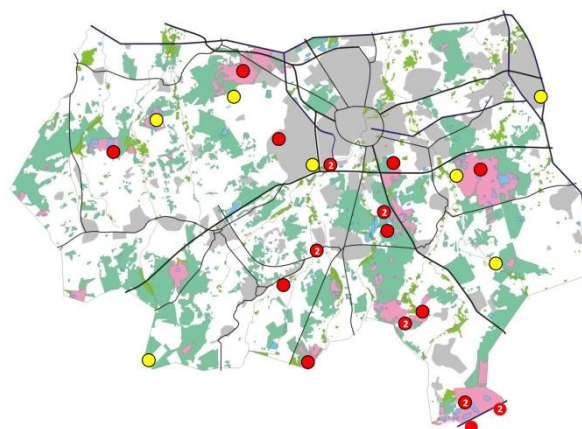
De waarnemingen in mei-juni wezen niet op een territorium: 1 mei 1 ex Plateaux, 13 mei 2 en 16 juni 1 ex Achtereinds Laag en 3 juni 2 ex Diessens Broek.

Kleine Plevier: 19-26 territoria geteld

Kleine Plevierenpaar bij het Soerendonks Goor, 2 mei 2024 (José Melis).

Gegevens van Kleine Plevieren zijn notoir onvolledig omdat ze zich vaak vestigen in 'kale' natte habitats die *tijdelijk* van aard zijn, zoals opspuitterreinen en pas afgegraven gronden. Dergelijke terreinen waren in 2024 echter weinig te vinden omdat diverse 'zandprojecten' klaar en niet meer 'kaal' waren (Nieuwe Erven, Klisserbeemden, N69 van Veldhoven naar Valkenswaard, Achtereinds Laag, Oude Strijper Aa).

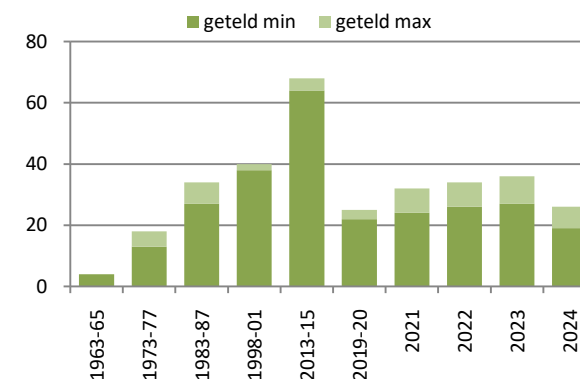

Kleine Plevier: territoria in 2024 (geel = onzeker = 1 waarneming van adult/paar in periode 1 t/m 30 juni).

Verspreid door de Kempen werden wel de nodige territoria opgemerkt maar clusters van 3 of meer territoria (zoals in 2023 in de Nieuwe Erven, Klisserbeemden en Achtereinds Laag) waren er niet.

De afgelopen 5 jaren was er geen opvallende trend in de totaalaantallen te bespeuren, maar wellicht verhullen de onvolledige gegevens dit. Verder terug in de tijd stak

alleen de periode 2013-15 opvallend boven de andere jaren uit.

Kleine Plevier: geteld aantal territoria in de Kempen in een aantal periodes en jaren in 1963-2024.

Wulp: 31-46 territoria geteld

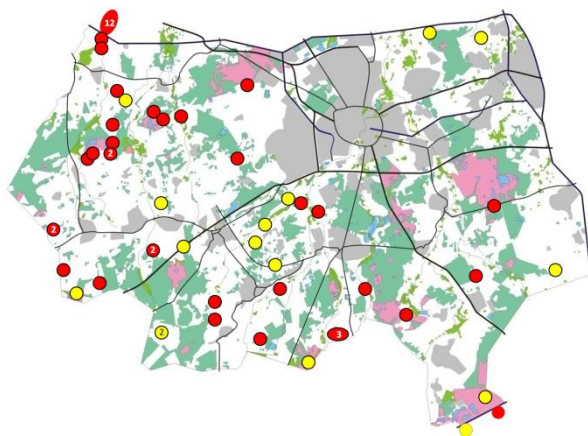

Wulp bij Hooge Berkt, Bergeijk, 7 april 2024 (Jules Andela).

Het gros van de gegevens is afkomstig van losse waarnemingen en daardoor zeer incompleet. De vele gele stippen ('mogelijke

territoria') zijn daar een gevolg van, al zullen ze in een aantal gevallen betrekking kunnen hebben op niet-broedende, rondzwervende vogels. In de oostelijke helft van de Kempen ontbrak de soort nagenoeg, net als in voorgaande jaren.

Clusters van Wulpenterritoria waren vrijwel afwezig en werden alleen vastgesteld in het Diessens Broek (vormt een cluster samen met het Moergestels broek), ten zuiden van de Neterselse Heide en op de Schaftse Heide.

Wulp: territoria in 2024 (geel = onzeker = 1 waarneming van paar/zang/balts tussen 15 maart en 31 mei).

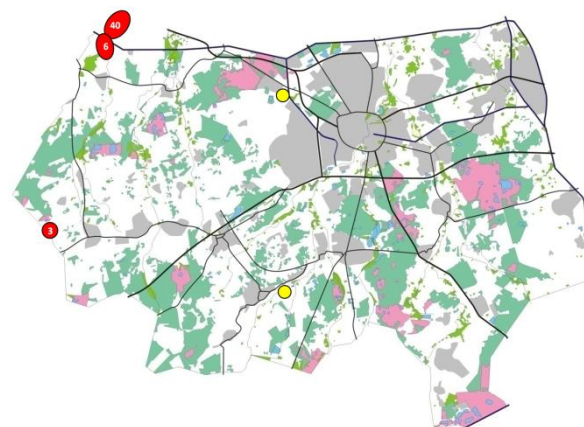
In de jaren 2020-2023 werden resp. 38-60, 33-45, 41-58 en 34-59 territoria in kaart gebracht. Ondanks de vele beperkingen van het materiaal is het opvallend dat de verspreiding en het totaalaantal in grote lijnen hetzelfde zijn gebleven.

Grutto: 9-11 territoria geteld

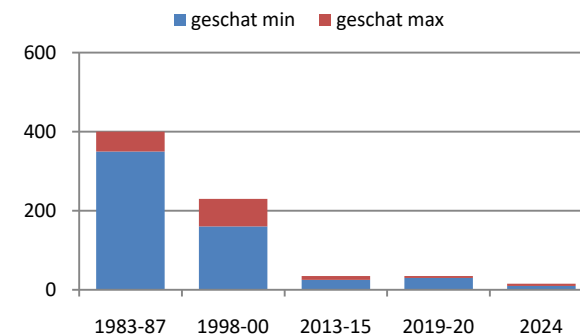
Grutto in het Diessens Broek, 8 mei 2024 (Rolf Veenhuizen).

In het Diessens Broek werden 6 territoria in kaart gebracht (plus in de aangrenzende Den Opslag en De Gement, net buiten de Kempen, nog eens 40) en in het Beleven 3. Daarnaast waren er 2 mogelijke territoria.

Grutto: territoria in 2024 (geel = onzeker = 1 waarneming van paar/zang/balts tussen 1 april en 10 mei).

Het is droevig gesteld met de Grutto in de Kempen. De soort is nooit heel algemeen geweest maar tot in de jaren 1980 waren er honderden territoria, vooral in jonge heideontginningen en ook op vochtige heidevelden. Daar is helemaal niets van over.

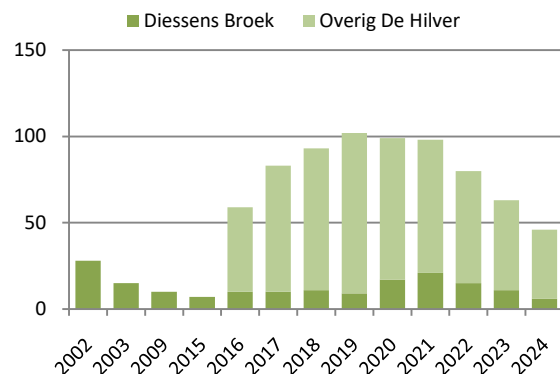

Grutto: geschat aantal territoria in de Kempen in een aantal jaren en periodes in 1983-2024.

In 2020 werden 26-27 territoria geteld in 7 gebieden (waarvan 17 in het Diessens Broek), in 2021 24 territoria in 3 gebieden (21 in het Diessens Broek), 2022 18 territoria in 3 gebieden (15 in het Diessens Broek) en 2023 13 territoria (12 in het Diessens Broek).

Wat anno 2024 resteert is een marginale populatie in het Diessens Broek, een gebied dat vanaf 1994 speciaal ingericht is en beheerd wordt voor weidevogels. Het is onderdeel van De Hilver dat naast het Diessens Broek bestaat uit De Gement en Den Opslag. Het gros van de Grutto's kwam in De Gement en Den Opslag voor.

De afgelopen jaren nam het aantal in De Hilver schrikbarend af, van zo'n 100 territoria rond 2020 naar 46 territoria in 2024. De zeer lage reproductie is hier vermoedelijk debet aan (Busink 2024).

Grutto: geteld aantal territoria in het Diessens Broek (periode 2002-2024) en het overige tot De Hilver behorende gebied (o.a. Gement en Opslag; periode 2016-2024) (bronnen: Busink 2024 en eerdere rapportages).

Dit komt overeen met de landelijke situatie, waarbij een lage jongenproductie al jarenlang onvoldoende is om de Nederlandse populatie stabiel te houden.

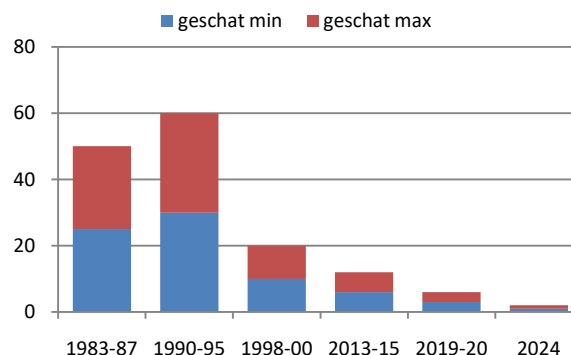
 [Jong, A. de 2024 et al.](#) Dieptepunt voor de Grutto. In: Vogelbalans 2024. Sovon.

Tureluur: 1 territorium geteld

Tureluur in de Klisserbeemden, 17 april 2024 (Frank van Daal).

Op de Plateaux werd een territorium gemeld en dat was tevens het enige van de Kempen. Elders waren wel een paar waarnemingen tussen de datumgrenzen, maar geen enkele keer met territoriaal gedrag.

Tureluur: geschat aantal territoria in de Kempen in een aantal jaren en periodes in 1983-2024.

Tot halverwege de jaren 1990 kwamen tot enkele tientallen territoria in de Kempen voor, vooral in natte heideterreinen maar soms ook in vochtige graslanden. Daarna nam het aantal sterk af. In de jaren 2020-2023 werden resp. 3, 4-5, 3-8 en 1 territoria geteld. De populatie is nihil en er zijn geen vaste broedgebieden meer.

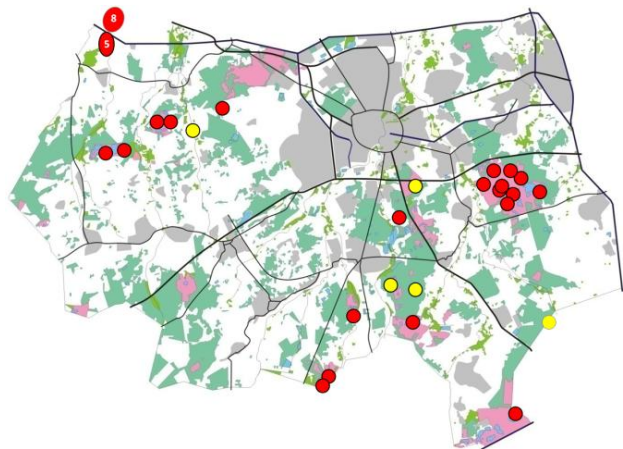
Watersnip: 25-29 territoria geteld

Watersnip op de Landschotse Heide, 18 juni 2024 (Wil Smets).

Dankzij de hoge waterstanden werden naar verhouding heel wat Watersnippen in kaart gebracht. Topgebieden, waar ook in de afgelopen jaren Watersnippen zaten, waren het Diessens Broek met 5 territoria en de Strabrechtse Heide met 9. Daarnaast waren er de nodige gebieden met territoria waar er de afgelopen jaren geen werden vastgesteld,

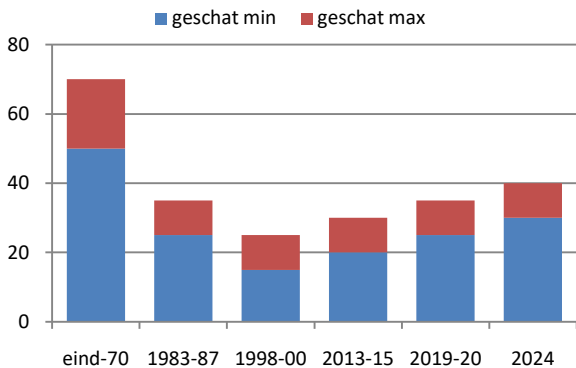
zoals de Mispeleindse en Neterselse Heide, Landschotse Heide, nabij het Rouwven ten westen van Wintelre, Plateaux, Groote Heide en Loozerheide.

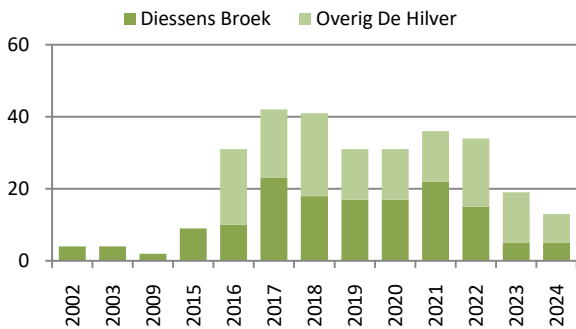
Watersnip: territoria in 2024.

In 2020 werden 22-23 territoria opgetekend (waarvan 17 in het Diessens Broek), in 2021 25 territoria (22 in Diessens Broek), in 2022 20 territoria (15 in Diessens Broek) en in 2023 10 territoria (5 in Diessens Broek).

Tot eind jaren 1970 kwamen vele tientallen territoria voor. Daarna nam het aantal flink af. De laatste tien jaren lijkt er sprake te zijn van een kleine toename, maar de gegevens zijn onvolledig en daarom lastig te interpreteren.

Het aantalsverloop van hét Watersnippenbolwerk in de regio, De Hilver (waar het Diessens Broek onderdeel van is), ziet er niet rooskleurig uit. De laatste jaren is hier sprake van een forse achteruitgang en momenteel is nog maar eenderde over van de populatie in 2017-18.

Watersnip: geteld aantal territoria in het Diessens Broek (periode 2002-2024) en het overige tot De Hilver behorende gebied (o.a. Gement en Opslag; periode 2016-2024) (bronnen: Busink 2024 en eerdere rapportages).

Kokmeeuw: 92 territoria in 4 kolonies geteld

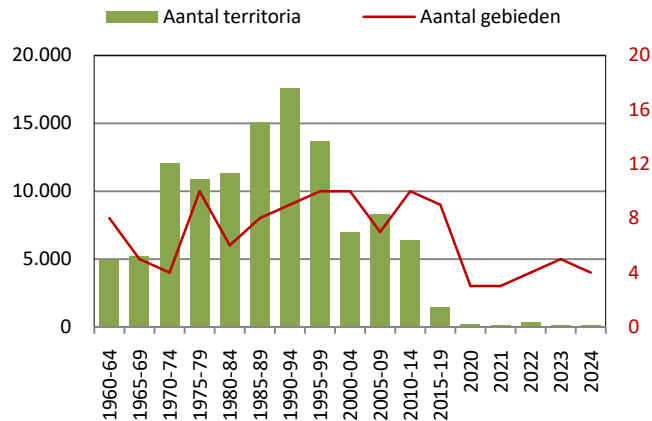
Kokmeeuwenkolonie op het Withollandven, 17 juni 2024 (Rolf Veenhuizen).

Minikolonies waren te vinden op het fabrieksterrein van Budel-Dorplein, de meest zuidwestelijke vijver van de Visvijvers Valkenswaard en 'in' knooppunt Batadorp. Een kolonie van naar schatting 75 nesten bevond zich op het Withollandven op de Landschotse Heide.

Kokmeeuw: aantal territoria per locatie in 2020 t/m 2024.

Locatie	2020	2021	2022	2023	2024
Budel-Dorplein	21				9
Visv. Valkenswaard	2	10	≥30	≥15	5
Kempervennen		50			
Achtereinds Laag			1	1	0
Visvijvers Bergeijk	0	0	300	≥20	?
Knooppunt Batadorp			≥5	≥15	3
Cartierheide	0	0	0	30	0
Landschotse Heide	0	0	0	0	75
Totaal	23	60	≥336	≥81	92

Het aantal Kokmeeuwterritoria was de afgelopen jaren gering en marginaal vergeleken met enkele decennia geleden. In de jaren 1970 waren er ca 12.000 en begin jaren 1990 bijna 18.000.

Kokmeeuw: geschat/geteld aantal territoria in de Kempen per jaar in 1960-2024. Tot ca 2015 betrof het een combinatie van tellingen en schattingen, daarna vnl. tellingen.

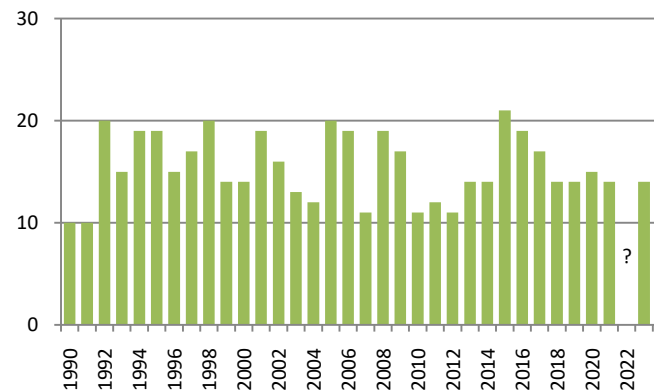
Grote kolonies waren toen te vinden bij Budel-Dorplein (max. 11.000 in 1985), Malpieheide (max. 3000 in 1994), Mispeleindse en Neterselse Heide (max. 4400 in 1984) en Reuselse Moeren (max. 3000-5000 in 1994-97). Het aantal daalde vervolgens fors, met in de jaren 2000 tot maximaal ca 8.000 territoria, verder afnemend naar ca 1500 eind jaren 2010. De grote kolonies van weleer zijn volledig verdwenen.

Stormmeeuw: 24 territoria geteld

Stormmeeuwen bij Woutjespeel (Budel-Dorplein), 30 januari 2021 (TH).

Op het fabrieksterrein van Budel-Dorplein werden 24 nesten geteld.

Stormmeeuw: geteld aantal territoria in de Kempen per jaar in 1990-2024. Met uitzondering van één territorium op de Strabrechtse Heide in 2005 waren het allemaal territoria bij Budel-Dorplein.

De Stormmeeuw broedde sinds 1961 bijna onafgebroken bij Budel-Dorplein. Tot 1990 ging het jaarlijks om enkele, maximaal 5,

territoria. Daarna nam het aantal wat toe tot 10 of meer, met af en toe een piek tot ca 20 nesten. Met 24 nesten was 2024 het beste jaar tot nu toe.

Visdief: 0 territoria geteld

Visdief in Park Meerland, 30 april 2024 (Wim Deebe).

De geschiedenis van de afgelopen jaren herhaalde zich: het Visdievenmysterie in Park Meerland in Eindhoven bleef. Visdieven werden er regelmatig gezien van 30 april t/m 27 mei; het ging steeds om een enkel individu behalve 1 mei toen er 2 vogels waren.

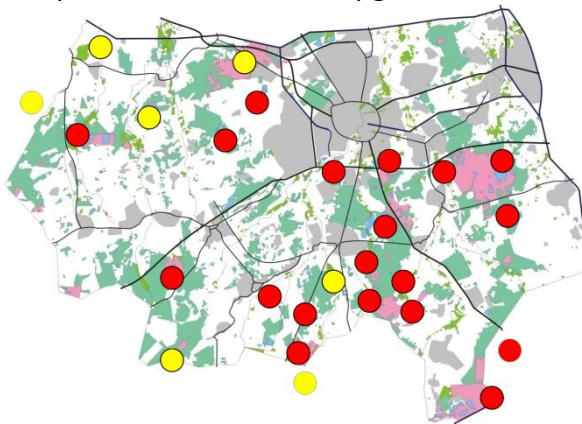
Tussen de datumgrenzen (25 april t/m 30 juni) werden voorts Visdieven gezien te Ekkersrijt ten noorden van Eindhoven (7 mei 1 ex overvliegend), Wintelre (7 mei 2 ex overvliegend) en 21 juni 1 ex Beleven. In 2023 waren er aanzienlijk meer waarnemingen.

Wespendief: 18-23 territoria geteld

♀ Wespandief op het nest met jongen bij Eindhoven Airport, 24 juli 2024 (Bird Control Unit Eindhoven).

Interpretatie van de overwegend losse waarnemingen leverde rond de 20 territoria op. Ongetwijfeld werden heel wat Wespandiefterritoria niet opgemerkt.

Wespandief: territoria in 2024 (geel = onzeker = 1 waarneming van paar/balts in periode 20 mei-10 aug., of 2 waarnemingen van adult in die periode).

Baltsende vogels werden bijna niet gezien en voor zover bekend werden maar twee bewoonde nesten gevonden.

Op de verspreidingskaart is te zien dat er enkele opvallende gaten in de verspreiding zitten. Of dit een reëel beeld is, is niet te zeggen.

♂ Wespandief boven de Cartierheide, 25 juni 2024 (Bjorn Alards).

Wespandieven zijn voor het voedsel afhankelijk van wespen. Jan Kolsters schrijft: 'Voor de wespesoorten die belangrijk zijn voor de Wespandief, namelijk de Gewone Wesp en de Duitse Wesp, was 2024 net als 2023 geen goed jaar. De winter was mild en maart was een record wat warmte betreft. De wespkenoninginnen komen dan vroeg uit hun overwinteringsplaats en beginnen een nieuwe kolonie te stichten. Een groot deel van april was echter nat en koel en dat is nu net de kritische tijd voor de jonge wesp-kolonie. De koningin moet in het begin alles zelf doen: het nest bouwen, het broed warm

houden en voedsel voor de larven gaan zoeken. Als deze periode koud en nat verloopt, dan treedt er vaak schimmelvorming op en gaat de kolonie verloren. 2024 was zo'n jaar waar veel kolonies in een vroeg stadium verloren zijn gegaan. Dat had ook consequenties voor het broedsucces van de Wespandieven. Ze vangen ook kikkers en andere prooien maar het wespbroed blijft het belangrijkste ingrediënt voor een geslaagd broedsel'.

Wespandief op de Groote Heide, 3 juni 2024 (Bjorn Alards).

In de jaren 2020 t/m 2023 werden resp. 26-37, 16-22, 32-39 en 17-22 territoria op kaart gezet, met daarbij dezelfde kanttekeningen als 2024. Ups-and-downs, vooral gestuurd door variatie in wespanaanbod, daargelaten lijkt er de afgelopen tien jaren geen trend van toe- of afname te zijn.

Bruine Kiekendief: 1 territorium geteld

♂ Bruine Kiekendief boven het Diessens Broek, 28 mei 2024 (Jonathan Verschuuren).

In het Diessens Broek werd een territorium vastgesteld. Het paar was lange tijd aanwezig en er werd prooioverdracht en aflossen van broeden waargenomen. Dit was het eerste territorium in de Kempen sinds 2007.

Op 1 mei werd op de Visvijvers Valkenswaard het transporteren van nestmateriaal gemeld, maar vervolgwaarnemingen die op broeden wijzen ontbreken. Dit geval is daarom niet als territorium aangemerkt.

In de maanden mei en juni werden verspreid in de Kempen pleisterende Bruine Kiekendieven gezien, het meest op de Misperleindse & Neterselse Heide (vrouw; broedvogel van Diessens Broek?) en de Strabrechtse Heide.

Zwarte Wouw: 0 territoria geteld

Zwarte Wouw boven de Klisserbeemden, 1 mei 2024 (Frank van Daal).

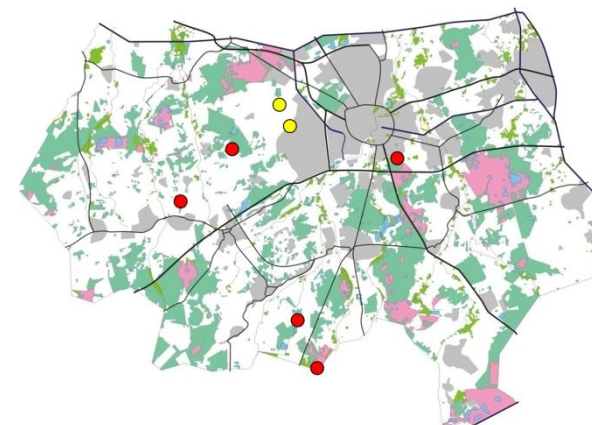
Voor het eerst sinds 2011 was er geen territorium in de Kempen. In het broedgebied bij Valkenswaard werd op 26 en 27 april wel een Zwarte Wouw gezien, maar vervolgwaarnemingen bleven uit.

Ransuil: 5-7 territoria geteld

Jonge Ransuil bij Hapert, 28 mei 2024 (Rien Kelders).

Hoewel veel bossen niet op Ransuilen werden onderzocht, is het opvallend dat er slechts enkele territoria werden gevonden. Tijdens talrijke Oehoe-bezoeken vroeg in het jaar werd maar één zingende Ransuil aangetroffen en de vele avond-/nachtbezoeken in Leenderbos, Groote Heide en andere terreinen leverden geen enkel piepend Ransuiljong op. Voor het eerst werden er meer Oehoe- dan Ransuilterritoria in kaart gebracht.

Ransuil: territoria in 2024 (geel = onzeker = 1 waarneming van adult of paar tussen 15 maart-20 juli).

In de jaren 2020-2023 werden resp. 12-18, 22, 6-10 en 14-15 territoria opgetekend, met daarbij dezelfde kanttekening als 2024. Dat betekent dat de aantallen niet onderling te vergelijken zijn. Desondanks wijzen de cijfers op een verdergaande afname en ziet de toekomst er voor de Ransuil niet florissant uit. Landelijke gegevens ondersteunen deze conclusie.

Oehoe: 9-12 territoria geteld

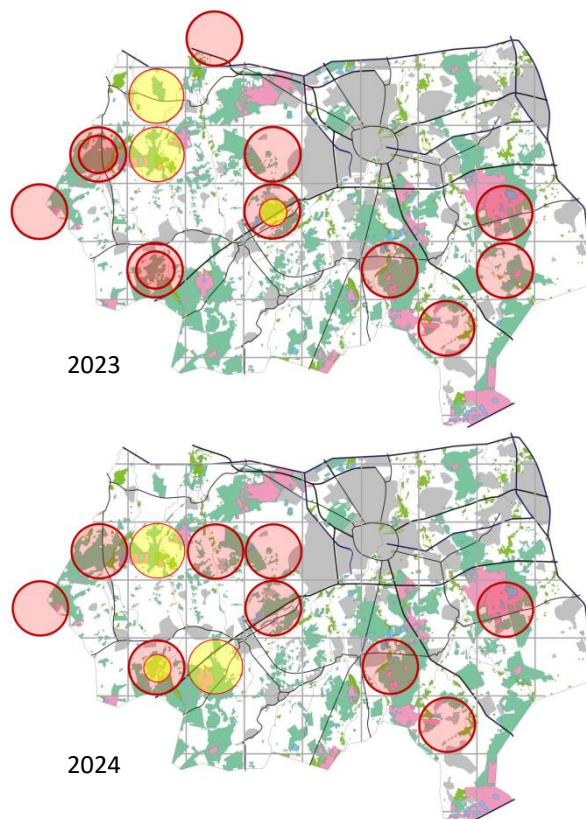

Oehoenest met 3 jongen in de omgeving van Valkenswaard (Bas Verhoeven).

De territoria werden vooral in de westelijke Kempen gevonden, zowel in uitgestrekte bossen (maar zelden ver van de bosrand) als in kleinere naald- en loofbossen. Omdat 2 van de 3 mogelijke territoria in gebieden lagen die in voorgaande jaren bezet waren, zal het minimum aantal territoria eerder 11 dan 9 geweest zijn. Er werden drie nesten gevonden met resp. 1, 3 en 3 jongen.

Onze kennis van Oehoe's is beperkt. Diverse gebieden, vooral die waar in de jaren daarvoor al Oehoe's werden gevonden, werden in januari-maart op Oehoe's afgezocht, maar een zeer groot deel van de Kempen niet. Door het enorme dispersie-vermogen van (jonge) Oehoe's kunnen territoria in alle uithoeken van de Kempen verwacht worden. Desondanks viel het de

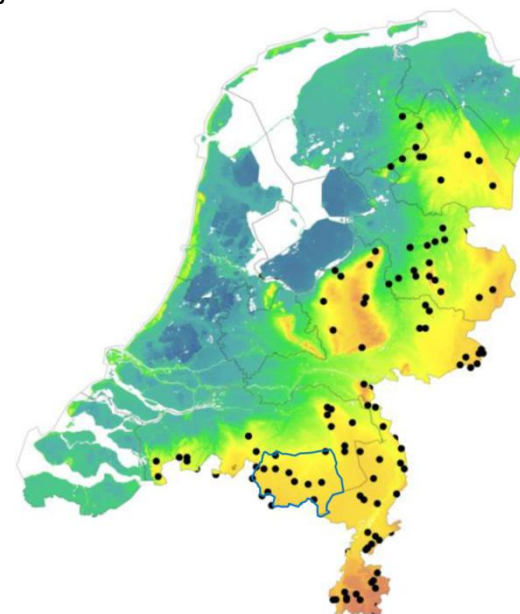
afgelopen jaren niet mee om nieuwe Oehoe-locaties te vinden.

Oehoe: atlasblokken met territoria in 2023 en 2024. Rode cirkel = territorium (2 cirkels = 2 territoria), geel = mogelijk territorium (1 waarneming).

In 2024 werden 103 territoria in Nederland gevonden, 18 meer dan het jaar daarvoor. Een verdere toename in de Kempen is te verwachten, niet alleen omdat de Nederlandse populatie nog groeit en uitdijt, maar ook omdat er nog volop 'ruimte'

(nestelgebieden, eten) in de Kempen lijkt te zijn.

Verspreiding van de Oehoe in 2024 (Wassink 2024). Blauw omlijnd = Kempen.

In de jaren 2020-2024 werden resp. 1, 3-4, 8-11 en 12-14 territoria in de Kempen geregistreerd. In 2022 werd voor het eerst uitgebreider naar Oehoe's gezocht, wat de ogenschijnlijke toename verklaart. In de jaren daarna werd ook actief gezocht naar Oehoe's, maar dat gold voor slechts een klein deel van de Kempen.

[Wassink, G. 2014](#). Dispersie van jonge Oehoes in beeld gebracht met satellietzenders en GPS-loggers. Limosa 87: 91-98.

Wassink, G.J. 2024. De Oehoe *Bubo bubo* in Nederland in 2024. Oehoewerkgroep Nederland.

Hop: ≥2 territoria geteld

Hop op het Kranenveld, 30 april 2024 (Johan Peeters)

Het beeld van de Hop was in 2024 nog verwarrender dan in 2023. Zo werden (buiten het Leenderbos e.o., zie verderop) diverse Hoppen tussen de datumgrenzen gezien of gehoord, maar werd niet voldaan aan het Sovon-criterium van minstens twee waarnemingen:

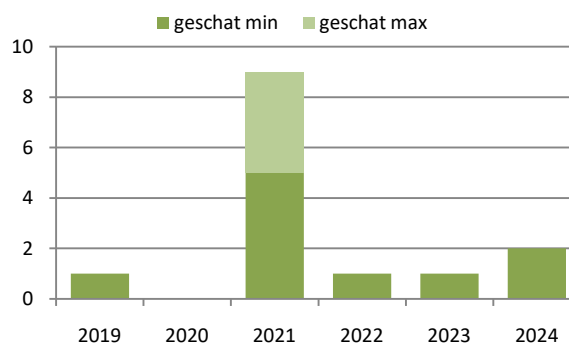
- 18 mei roepend Schoorsveld ten ZO van Heeze
- 21 mei 1 ex De Zegge ten N van Heeze
- 3 juni roepend De Kuilen ten W van Someren
- 5 juni roepend De Pan ten NO van Maarheeze

Zijn dit doortrekkers? Zwervers? Stiekeme broedvogels?

In het Leenderbos e.o. werden op een groot aantal locaties Hoppen gehoord, maar het was onduidelijk om hoeveel vogels c.q. territoria het ging. Een fusieafstand van

1000m. (de Sovon-norm) zou resulteren in 2 nabij elkaar gelegen territoria, plus 6 locaties met eenmalig roepende vogels tussen de datumgrenzen, die vanwege hun onderlinge afstand geen territoria opleveren. Vergroten we de fusieafstand naar 2000m. dan zou dit eveneens resulteren in 2 territoria waarvan één op een heel andere locatie, plus 5 locaties met eenmalig roepende vogels.

Evengoed kon er sprake zijn van méér dan 2 territoria: Hoppen zijn, als ze eenmaal broeden, zeer onopvallend en kunnen dan makkelijk gemist worden. Anderzijds konden de vele locaties ook wijzen op rondzwervende vogels die zich juist *niet* gevestigd hebben; territoria en homeranges van broedende Hoppen zijn namelijk niet bijzonder groot.

In de jaren 2020-2023 werden gewoonlijk 0-2 territoria in de Kempen vastgesteld, met een uitschieter van 5-9 territoria in 2021. In 2022 en 2023 werd met zekerheid gebroed, beide keren in het Leenderbos e.o.

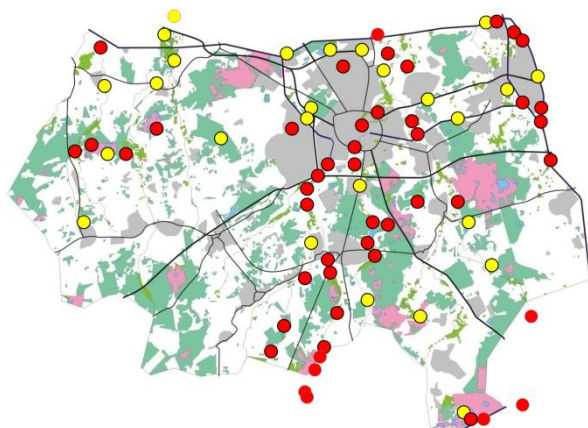
[Barbaro, L. et al. 2008](#). Multi-scale habitat selection and foraging ecology of the eurasian hoopoe (*Upupa epops*) in pine plantations. *Biodivers. & Conserv.* 17: 1073-1087.

IJsvogel: 40-65 territoria geteld

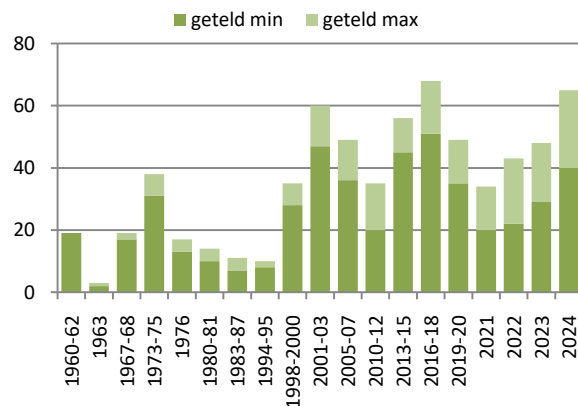
♀ IJsvogel in de Aanshotse Beemden, 2 april 2024 (Dennis Versteeg op [waarneming.nl](#)).

De stippen op de kaart zijn grotendeels gebaseerd op het clusteren van losse waarnemingen en nergens op het systematisch zoeken van nesten in een groter gebied. De aantallen werden daardoor vermoedelijk fors onderschat. De meeste territoria waren te vinden langs de Dommel van de Belgische grens tot het Wilhelminakanaal, langs de Tongelreep, en langs de Zuid-Willemsvaart en Aa bij Helmond. In het zuidwesten en zuidoosten van de Kempen werden bijna geen IJsvogelterritoria opgetekend.

IJsvogel: territoria in 2024 (geel = onzeker = 1 waarneming van paar of adult tussen 20 maart-15 mei).

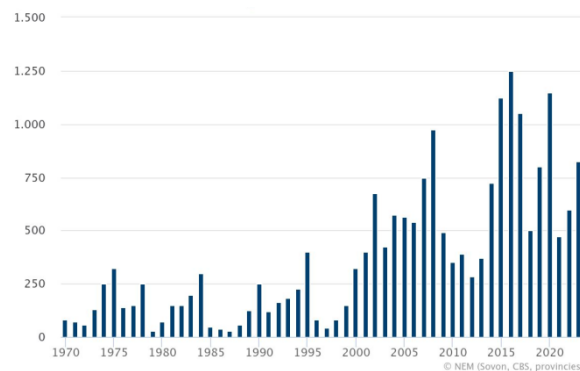
Het aantal IJsvogelterritoria nam vanaf eind jaren 1990 flink toe en schommelde daarna. Het herstel van de dip in 2021, die zich in 2022 en 2023 al aftekende, zette in 2024 door.

IJsvogel: geteld aantal territoria in de Kempen in een aantal jaren en periodes in 1960-2023.

Ondanks alle tekortkomingen in het materiaal kwamen pieken en dalen vaak

overeen met het patroon dat in heel Nederland werd vastgesteld.

IJsvogel: geschat aantal territoria in Nederland in de periode in 1970-2023 (bron: Sovon).

De toename in de afgelopen decennia hing samen met verbeterde waterkwaliteit, meer broedgelegenheid (steile oevers, wortelkluiten) en zachte winters. Bij langere vorstperiodes daalde het aantal door sterfte.

In sommige delen van Nederland nam de IJsvogel spectaculair in aantal toe door het creëren van kunstmatige nestgelegenheid; blijkbaar was het aanbod van geschikte nestplaatsen de beperkende factor. Dit zou in de Kempen ook een impuls kunnen geven aan de IJsvogelstand, maar het vergt wel een team van bevlogen mensen die de wanden aanleggen én onderhouden.

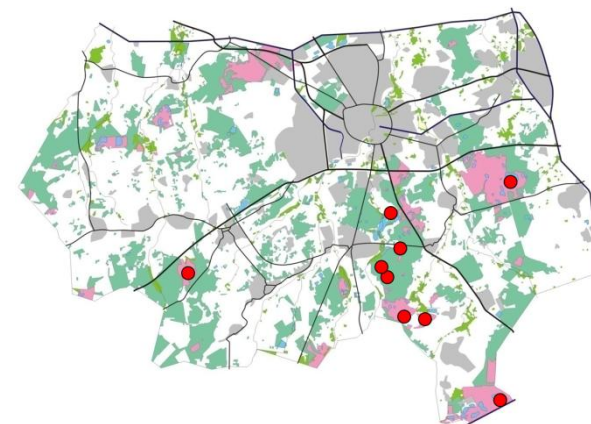
[Harder, J. 2022](#). Spectaculaire toename van IJsvogels in Noord-Holland. De Korhaan 56(1): 10-13.

Draaihals: 9 territoria geteld

Draaihals op het Kranenveld, 22 april 2024 (TH).

Een recordjaar voor de Draaihals: nog nooit werden er zoveel in de Kempen vastgesteld. Drie territoria waren gebaseerd op eenmalige zangwaarnemingen (Achtereinds Laag, noordrand Leenderbos, Groote Heide) maar aan de resterende 6 territoria lagen meerdere dagen met zingende vogels ten grondslag.

Draaihals: territoria in 2024.

De gebieden Valkenhorst en Leenderbos e.o. vormen met 6 territoria een opvallend 'cluster' voor Draaihalzen.

Tot eind jaren 2010 werden lang niet elk jaar territoria van Draaihalzen vastgesteld en ging het om hooguit 2-3 territoria. In de jaren 2019-2023 werden resp. 4, 5, 4, 3 en 5 territoria in kaart gebracht, waarmee de soort tot de vaste broedvogels gerekend kan worden. Wellicht wijst het aantal in 2024 op een verdere, hopelijk structurele, toename.

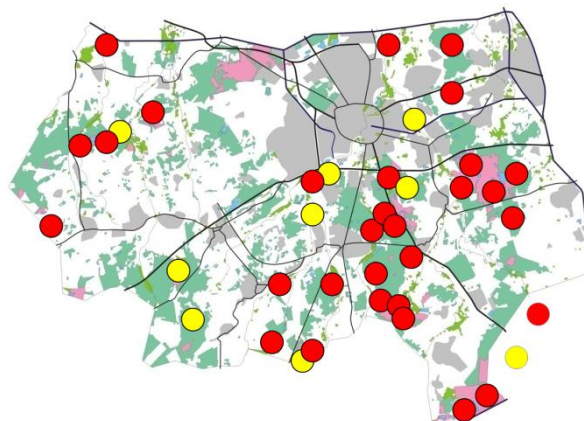
Boomvalk: 29-37 territoria geteld

Boomvalk boven de Loozerheide, 30 april 2024 (René Weenink).

De verspreidingskaart is gebaseerd op het clusteren van overwegend losse waarnemingen van pleisterende Boomvalken. Zowel verspreiding als aantallen moeten daarom met een korrel zout genomen worden. Zo leverde de BMP-inventarisatie op de

westelijke Strabrechtse Heide geen enkel territorium op, maar het interpreteren van de vele losse waarnemingen drie. In gebieden met veel vogelaars (en dus veel waarnemingen) leidt het toepassen van BMP broedvogelcriteria wellicht tot een overschatting van het aantal territoria. Daar staat tegenover dat broedende Boomvalken heel makkelijk gemist kunnen worden. Vooral in weinig bezochte bossen en coulissenlandschappen zullen hierdoor de nodige territoria gemist zijn.

Boomvalk: territoria in 2023 (geel = onzeker = 1 waarneming van zang/balts of 2 waarnemingen van adult/paar tussen 1 mei-31 augustus).

Boomvalken waren vooral te vinden op en rond heidevelden met vennen, zoals de Mispelendse Heide, Landschotse Heide, Valkenhorst, Leenderbos, Groote Heide, Strabrechtse Heide en Ringselvennen-Loozerheide. Dat zal enerzijds te maken hebben met het voedselaanbod (vooral

libellen) en anderzijds met de grotere kans op ontdekking, ook omdat open terreinen favoriet onder vogelaars zijn.

Het is opvallend dat naar verhouding weinig Boomvalken geregistreerd werden in de westelijke Kempen. In het verleden werden hier regelmatig Boomvalken in de beekdalen aangetroffen, maar dat was mede dankzij een aantal broedvogelkarteringen in die tijd.

In de jaren 2020-2023 leverde het clusteren van waarnemingen resp. 17-26, 19-33, 21-28 en 22-28 territoria op. Door de beperkingen van het materiaal is het niet mogelijk om hieruit te concluderen of de Boomvalk als broedvogel voor- of achteruit is gegaan.

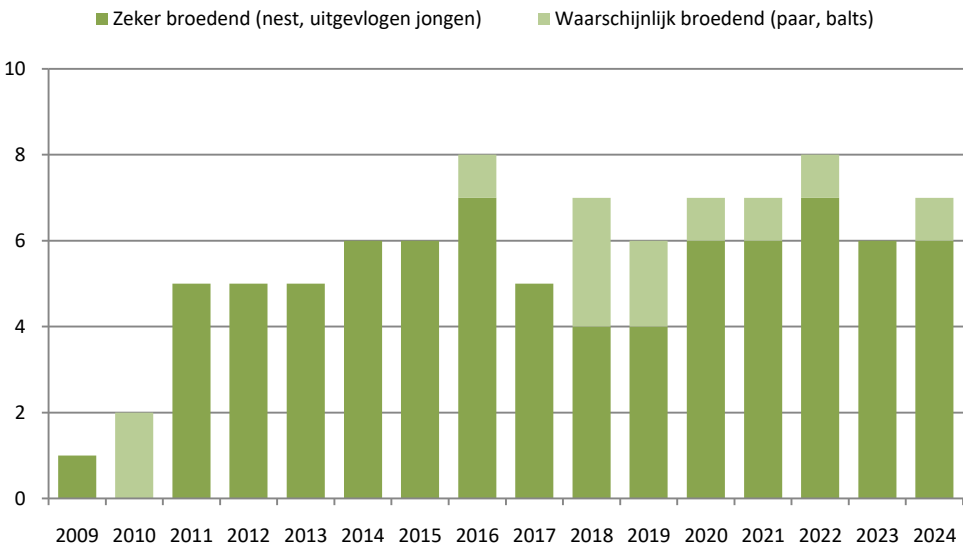
Slechtvalk: 7 territoria geteld

Jonge Slechtvalken bij de Catharinakerk in Eindhoven, mei 2024 (L. Mulkens).

Slechtvalk: broedcode per locatie in 2009-2024. Betekenis broedcodes: 3 = paar, 5 = baltsend paar, 6 = bezoek waarschijnlijke nestplaats, 12 = pas uitgevlogen jongen, 13 = bewoond nest, 15 = nest met eieren, 16 = nest met jongen. In de laatste kolom staat het aantal uitgevlogen jongen in 2024.

Locatie	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Juv. 2024
Budel-Dorplein Nystar	16	5	16	16	16	16	16	15	15	3	6	16	16	16	16	16	4
Veldhoven ASML/MMC		5	16	16	15	16	16	16		3	15	16		3		16	3
Eindhoven Techn. Dienst			16	16	16	16		5	12								
Helmond Hoogeind			16	16	16		16	16	12	15	16	16	15	16		16	4
Mierlo TV-toren			16	16	16		16	16	12	16	?	16	13	16	16	3	0
Eindhoven Incassu Unie						15											
Nederwetten Hooidonk						16											
Eindhoven Catharinakerk							16	16	12	16	16	15	16	16	16	16	2
Eindhoven Evoluon							16	16		16	16	16	16	16	16	16	3
Geldrop St. Bridgdakerk								13			3	3	3	16	16	16	2
Eindhoven stationsgebied										3							
Eindhoven Hightech Campus													16	15	16		
Zeker broedend (nest, uitgevlogen jongen)	1	0	5	5	5	6	6	7	5	4	4	6	6	7	6	6	
Waarschijnlijk broedend (paar, balts)	0	2	0	0	0	0	0	1	0	3	2	1	1	1	0	1	
Totaal aantal territoria	1	2	5	5	5	6	6	8	5	7	6	7	7	8	6	7	

Slechtvalk: aantal territoria per jaar in 2009-2024.

Slechtvalkengezin, Evoluon in Eindhoven, 24 april 2024 (webcam).

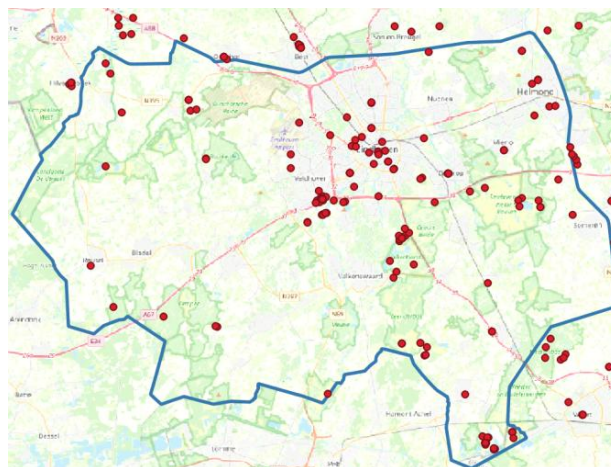

Frans Hijnen met een jonge Slechtvalk, Evoluon in Eindhoven, 28 mei 2024 (J. Kuipers).

Er werden zeven territoria in kaart gebracht, waarvan zes met een nest (allemaal in een nestkast) en één zonder. In de zes nesten werden 18 jongen grootgebracht wat neerkomt op gemiddeld 3 jongen per nest, een goed resultaat vergeleken met het gemiddelde van 2,33 in 2023.

Het kaartje met alle waarnemingen van Slechtvalken in de maanden februari t/m juni toont uiteraard clusters rond de nestplaatsen, maar er waren ook gebieden

die wat verder weg lagen van de dichtstbijzijnde nestplaats, zoals het Achtereinds Laag e.o. en de Groote Heide.

Slechtvalk: waarnemingen in de periode 1 februari - 30 juni 2024.

De Slechtvalk broedt vanaf 2009 met zekerheid in de Kempen. Het aantal territoria nam snel toe en schommelde vanaf 2014 rond 6 territoria, met af en toe een piek van 7-8.

Vestiging en toename in de Kempen passen binnen de uitbreiding in Nederland, die is te danken aan een sterke toename in Duitsland. Het aanbieden van nestkasten heeft de soort daarbij enorm geholpen.

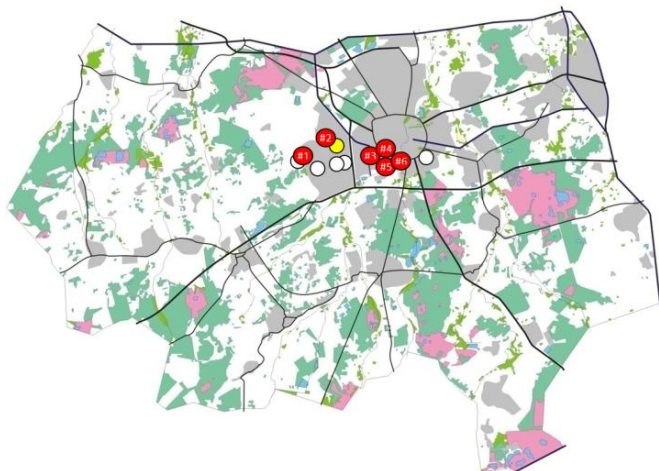
Halsbandparkiet: 5-10(?) territoria geteld

Groep van 34 Halsbandparkieten over Berkt in Veldhoven, 13 augustus 2024 (TH).

Het was erg lastig om uit de beschikbare gegevens territoria af te leiden. Zo werden geen nesten gevonden en waren waarnemingen van baltsende/zingende vogels op één hand te tellen. Clusters van waarnemingen die binnen de datumgrenzen vielen, zijn rood op de kaart aangeven en voorzien van een nummer:

- #1 (Berkt): max. 18 ex (1 juni) en 13 ex (8 juni); 3 maart en 10 april 1 ex baltsend/zingend
- #2 (Park Meerland): max. 7 ex (28 maart) en 6 ex (13 maart); 13 maart 1 ex baltsend/zingend
- #3 (Severijnpark): max. 6 ex (op 25 januari en 27 maart)
- #4 (Schrijversbuurt): max. 4 ex (9 februari) en 3 ex (9 en 13 juni), meestal 1-2 ex
- #5 (Frater Simon Deltour Heempark): max. 5 ex (28 februari) en 4 ex (27 februari, 10 juni)
- #6 (Ton Smitspark): max. 4 ex (13 mei), meestal 1-2 ex

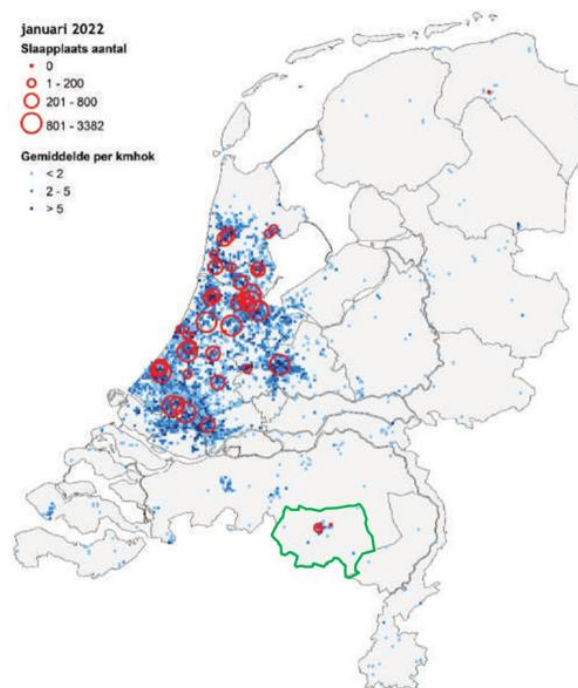
Halsbandparkiet: territoria in 2024 (geel = onzeker = 1 waarneming van paar, balts en/of zang tussen 1 februari-30 juni; wit = nog onzekerder = 1 waarneming van een individu of groepje tussen 1 februari-30 juni).

Omdat groepjes zowel op semi-koloniaal broedende vogels als op niet-broedende vogels kunnen wijzen, zijn uit deze gegevens geen aantallen territoria af te leiden. Een slag in de lucht: gaat het wellicht in totaal om 5-10 territoria?

Na de broedtijd waren Halsbandparkieten ook ver buiten de (mogelijke) broedgebieden te vinden, zoals in het noorden van Eindhoven (Blixembosch, Vaartbroek), Nuenen en de Meelakkers ten W van Heeze.

Na incidentele broedgevallen in 1974 en 1975 in Bergeijk werden Halsbandparkieten pas vanaf 2015 regelmatig in de Kempen gezien, in eerste instantie bijna alleen in Veldhoven (broedgeval in 2016), vooral in de

Heikant rond Berkt. Daarna waaierden de vogels uit naar wijken in het zuidwesten van Eindhoven. Park Meerland, op slechts 1-1,5 km van de Heikant, werd in 2020 bezet.

Verspreiding van Halsbandparkiet in Nederland (blauw), met slaappleatsen weergegeven als rode ringen (uit: van Els 2022). Groen omlijnd = Kempen.

Het gros van de Nederlandse Halsbandparkieten zit in de randstad. Uit slaappleats-tellingen blijkt dat het om forse aantallen gaat. Hoog Nederland wordt relatief spaarzaam bewoond.

[Els, P. van 2022](#). Parkieten in Nederland: recente forse populatietoename. Kijk op Exoten 39: 14-15.

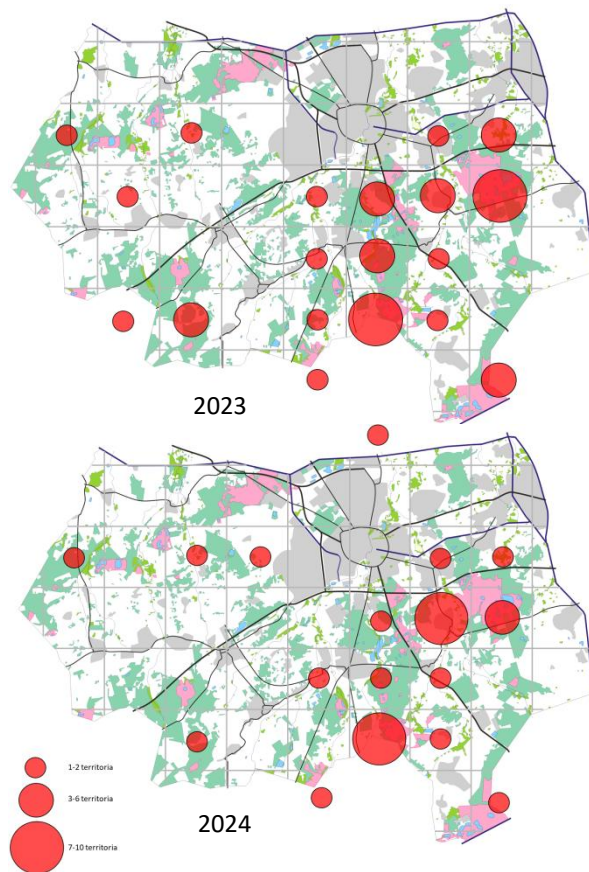
Grauwe Klauwier: 54-62 territoria geteld

Grauwe Klauwierenpaar op de Patersgronden, 30 april 2024 (TH).

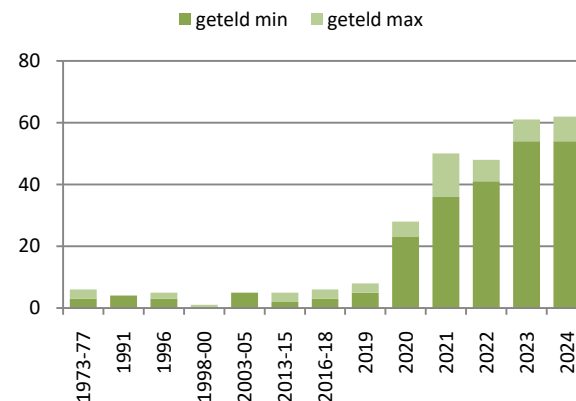
Net als 2023 werd het tellen van Grauwe Klauwieren in 2024 niet gecoördineerd. Daardoor werden sommige gebieden minder vaak of minder intensief onderzocht, zoals De Pielis bij Luyksgestel en het Dommeldal tussen Belgische grens en Borkel.

Van de 54 territoria waren er 21 gebaseerd op waarnemingen van uitgevlogen jongen. De meeste territoria waren te vinden in het beekdal van de Kleine Dommel tussen Geldrop en Heeze, op en aan de randen van de Strabrechtse Heide en in het beekdal van de Tongelreep ten zuiden van Valkenswaard. In andere delen van de Kempen bleven verspreiding en aantallen flink achter bij deze gebieden. Het aanbod aan geschikte habitats is hier geringer.

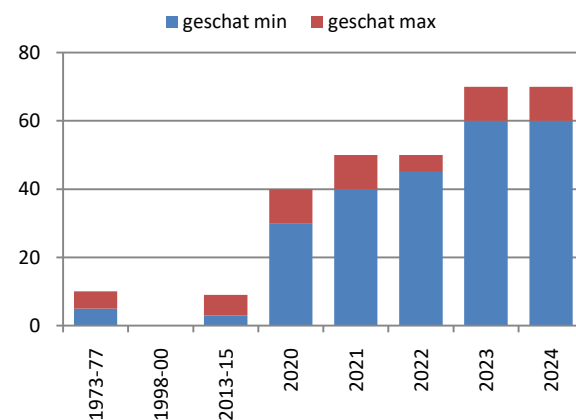
Grauwe Klauwier: aantal territoria per atlasblok in 2023 (boven) en 2024.

Vanaf eind jaren '10 nam het aantal Grauwe Klauwierterritoria in de Kempen gestaag toe. Het aanleggen en beheren van zgn. kruiden- en faunarijke graslanden speelde hier een grote rol bij. In gebieden met intensieve landbouw werden geen Grauwe Klauwieren aangetroffen.

Grauwe Klauwier: geteld aantal territoria in een aantal jaren en periodes in 1973-2024.

Het totaal aantal territoria was in 2024 hetzelfde als in 2023. Zou dit er op wijzen dat het plafond al bereikt is? Of nam het aantal niet toe door de extreem natte omstandigheden waardoor er minder geschikte gebieden waren?

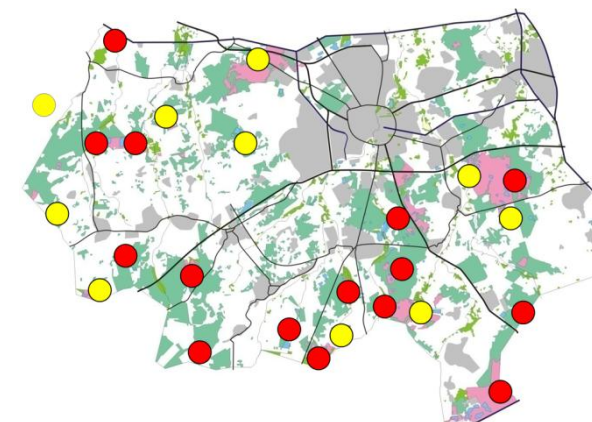
Grauwe Klauwier: geschat aantal territoria in een aantal jaren en periodes in 1973-2024.

Raaf: 15-24 territoria geteld

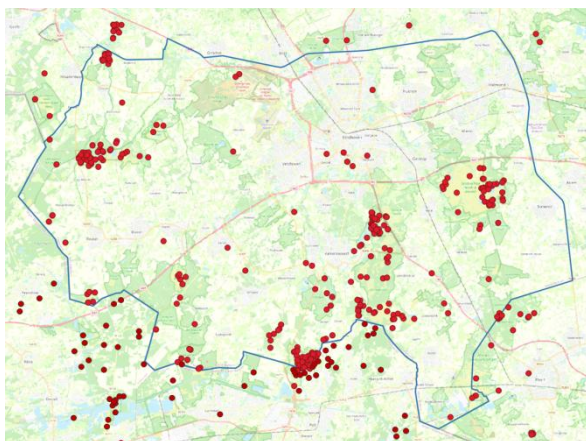

Raaf bij de Visvijvers Valkenswaard, 23 april 2024 (TH).

Uit de vele losse waarnemingen werden, net als vorige jaren, territoria 'geconstrueerd'. Het is niet bekend in hoeverre dit een getrouwe afspiegeling is van werkelijke territoria en broedparen. Er waren maar twee nestvondsten.

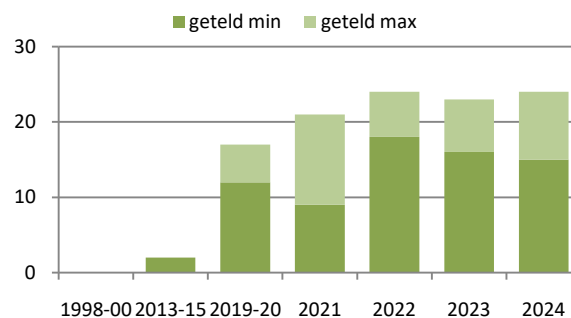
Raaf: territoria in 2024 bij een clusterafstand van 3 km (geel = onzeker = 2 of meer waarnemingen van een adult binnen datumgrenzen of 1 waarneming van een paar/zang/balts binnen de datumgrenzen). Aanname: waarneming van 2 ex = paar.

Raaf: waarnemingslocaties in de maanden februari t/m mei 2024.

Raven werden vooral gezien in grotere bos- en heidegebieden zoals Landgoed De Utrecht (met name het oostelijke deel), Boswachterij De Kempen, Valkenhorst, Leenderbos, Plateaux-Hageven en Strabrechtse Heide. Er waren ook gebieden waar de soort afwezig was, of althans niet gezien werd, zoals de Peelsche en Kroonvensche Heide, Buikheide, Oostelbeerse Heide, bossen tussen Aalst-Waalre en Valkenswaard, Meelakkers, Budeler Bergen, Vrolijke Jager en Boksenberg, en bossen in de noordoosthoek van de Kempen.

Er lijkt dus nog veel ruimte te zijn voor groei, maar zoals in het vorige jaaroverzicht al werd opgemerkt lijken verspreiding en aantallen eerder te stabiliseren dan toe te nemen.

Raaf: geteld aantal territoria in een aantal periodes en jaren.

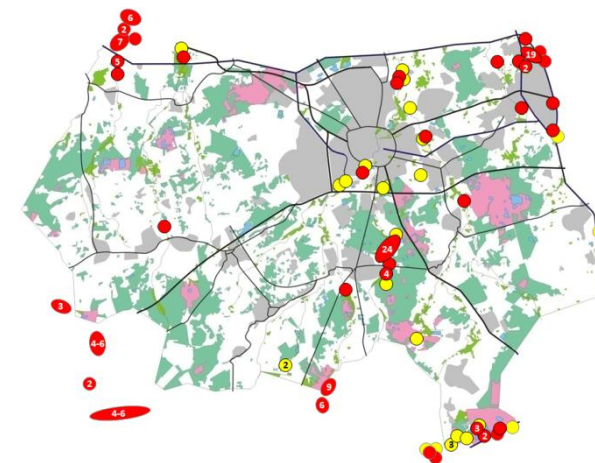
Cetti's Zanger: 76-97 territoria geteld

Cetti's Zanger bij de Ringselvennen, 25 augustus 2024 (Hennie Lammers).

Cetti's Zangers werden vooral aangetroffen in riet en/of ruigten langs beken, kanalen en plassen. De grootste concentraties waren aanwezig in het Diessens Broek met 6 territoria (plus in de aangrenzende Den Opslag en De Gement, net buiten de Kempen, nog eens 17), De Bundertjes en

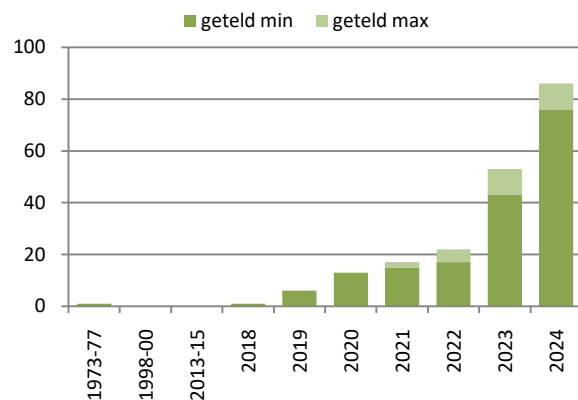
omgeving RWZI Aarle-Rixtel met 22 territoria (plus 2 net buiten de Kempen), de Visvijvers Valkenswaard en Visvijvers Driebruggen met 29-31 territoria, en de Ringselvennen en omgeving met 6-12 territoria (plus 1-2 net buiten de Kempen).

Cetti's Zanger: territoria in 2024 (geel = onzeker = 1 waarneming van zang en/of balts tussen de datumgrenzen).

Er waren veel mogelijke territoria (eenmalige zangwaarnemingen tussen de datumgrenzen) die wellicht deels betrekking hadden op zwervers en deels op territoria. Er zijn daarnaast ongetwijfeld de nodige territoria gemist omdat veel gebieden niet of weinig bezocht werden. Het totaal aantal territoria bedroeg wellicht ca 100. Het is in ieder geval duidelijk dat de Cetti's Zanger niet meer tot de zeldzame broedvogels in de Kempen behoort.

Het aantal territoria is de afgelopen jaren spectaculair toegenomen, met vanaf 2022 zelfs een exponentieel verloop waarbij de totale populatie ieder jaar verdubbelde. De milde winters en natte omstandigheden droegen daar vermoedelijk aan bij.

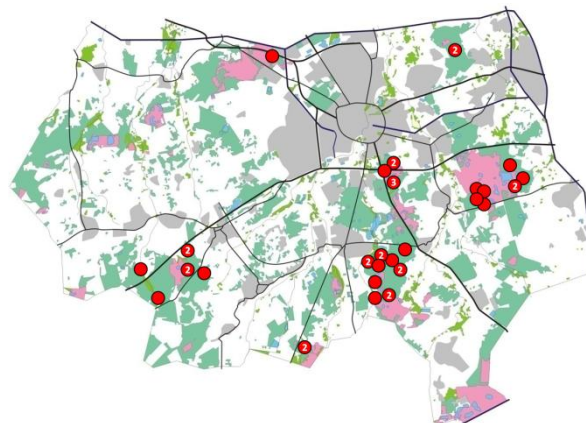

Cetti's Zanger: geteld aantal territoria in de Kempen in een aantal periodes en jaren in 1973-2024.

Kijkend naar de habitatkeuze lijken er in de Kempen nog talrijke gebieden te zijn voor verdere uitbreiding. Het is interessant om te volgen wanneer het aantal gaat afvlakken en stabiliseren.

Fluiter: 39 territoria geteld

Omdat veel bossen niet of onvoldoende op Fluiters onderzocht zijn, geeft de kaart een verre van compleet beeld. Net als in voorgaande jaren staan de stippen vooral in een aantal redelijk tot goed onderzochte bosgebieden.

Fluiter: territoria in 2024.

Bossen met meerdere territoria waren Boswachterij De Kempen, Plateaux, Leenderbos, Stratumse Heide, Leenderheide, Kasteelbos Heeze (Hubertusbossen), de bossen aan de rand van het Beuven en de Geeneindsche Heide. Ondanks de eerdere kanttekeningen is het opmerkelijk dat in een groot deel van de Kempen geen Fluiters werden gehoord.

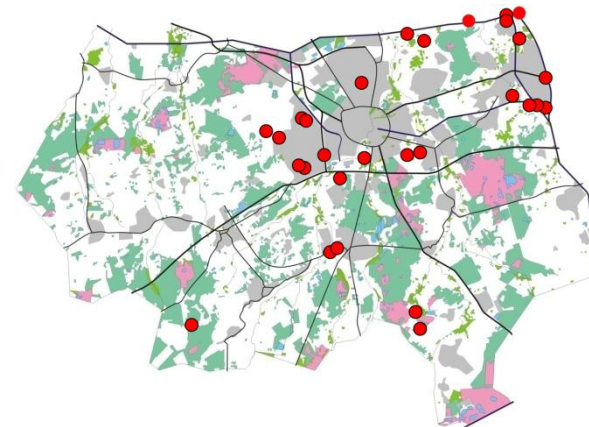

Fluiter in het Leenderbos, 20 mei 2024 (Hennie Lammers).

In de jaren 2020-2023 werden resp. 25, 42, 36 en 47 territoria geregistreerd. Deze cijfers zijn vanwege de vele tekortkomingen in het materiaal niet onderling vergelijkbaar.

Braamsluiper: 27 territoria geteld

In stedelijk gebied, waar de meeste Braamsluiers zitten, zijn over het algemeen weinig vogelaars actief en de kaart is dan ook verre van compleet. Territoria werden vooral gevonden in de stedelijke gebieden van Veldhoven, Eindhoven en in en rond Helmond.

Braamsluiper: territoria in 2024.

In de jaren 2020-2023 werden resp. 44, 33, 32 en 38 territoria ingetekend. Deze cijfers zijn onderling niet vergelijkbaar vanwege de tekortkomingen in het materiaal. Desondanks is het opvallend dat de verspreiding in grote lijnen hetzelfde was, al lijkt het er wel op dat de westelijke Kempen (westelijk van Veldhoven) steeds leger wordt.

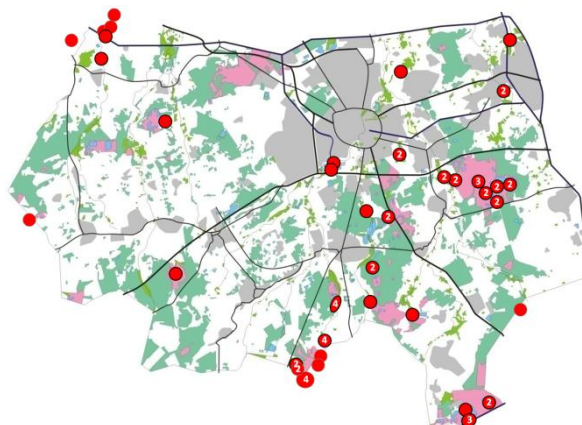
Sprinkhaanzanger: 50 territoria geteld

Sprinkhaanzanger in de Goorloop, Boswachterij De Kempen, 25 juni 2024 (Bjorn Alards).

De kaart geeft een vrij goed beeld van verspreiding en aantallen dankzij een aantal gebiedsinventarisaties, zoals van het Diessens Broek en de Strabechtse Heide. Twee factoren zijn wel van belang om te noemen en dat zijn de natte omstandigheden in de voorjaars- en zomermaanden, waardoor veel gebieden niet of minder toegankelijk waren, en de (stijgende) gemiddelde leeftijd van vogelaars waardoor zingende vogels (steeds meer) gemist zullen worden.

De beste gebieden waren de Strabrechtse Heide met aangrenzend Kleine Dommeldal, het Dommeldal tussen Belgische grens van Malpieheide en de Ringselvennen.

Sprinkhaanzanger: territoria in 2024.

In de jaren 2020-2023 werden resp. 32, 36, 33 en 59 territoria vastgesteld. Aan verschillen kan niet veel betekenis gehecht worden omdat het basismateriaal onvolledig is én jaarlijks in volledigheid varieert, al valt het hoge aantal in 2023 wel op tussen de andere jaren.

Snor: 0 territoria geteld

In tegenstelling tot voorgaande jaren was er in 2024 geen enkele waarneming. In de jaren 2020 t/m 2023 werden resp. 1, 2, 0 en 2 territoria geregistreerd.

N.b.: Als gevolg van een wijziging van de datumgrenzen waren er in 2021 2 territoria (Diessens Broek en Ringselvennen) i.p.v. 1.

Orpheusspotvogel: 0-2 territoria geteld

Orpheusspotvogel in het Leenderbos, 30 mei 2024 (Bjorn Alards).

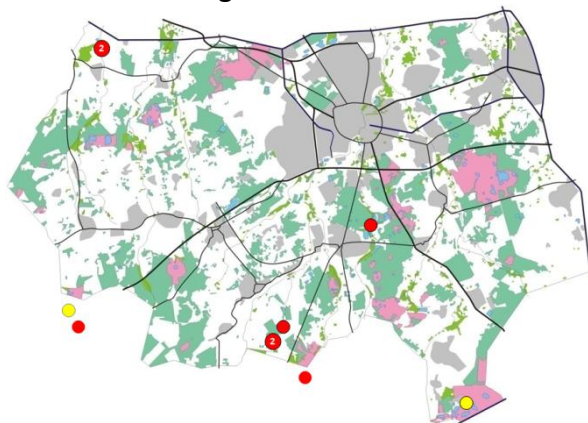
Er waren in 2024 twee waarnemingen, beide tussen de datumgrenzen, maar beide eenmalig en daarom onvoldoende voor een territorium. In Gijzenrooi zong er eentje op 11 mei 2024 en in het Leenderbos (bij het Klein Hasselsven) op 30 mei.

Grote Karekiet: 6-7 territoria geteld

Grote Karekiet in het Diessens Broek, 10 mei 2024 (Jeroen Stevens).

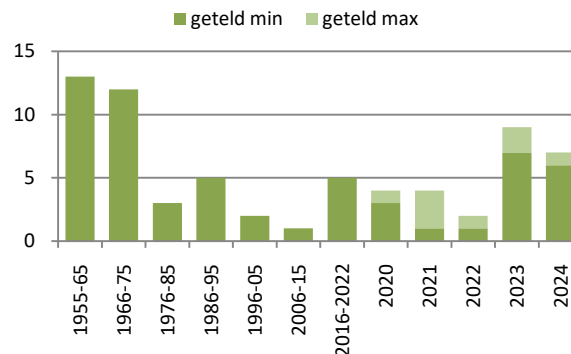
In het Diessens Broek waren 2 territoria aanwezig, op de Visvijvers Valkenswaard 1, Pastoorsweijers 1 en Visvijvers Bergeijk 2. Op de Ringselvennen werd op 5 mei een zingende vogel gehoord, maar dat was buiten de datumgrenzen.

Grote Karekiet: territoria in 2024 (geel = onzeker = 1 waarneming van zang en/of balts tussen de datumgrenzen).

Op de Visvijvers Bergeijk werd in één territorium regelmatig de *short song* gehoord, wat wijst op daadwerkelijk broeden. De vogels in het Diessens Broek en Pastoorsweijers zongen gedurende een periode van meerdere weken fanatiek en waren vermoedelijk ongepaard, al werd in het Diessens Broek bezoek aan een waarschijnlijke nestplaats genoteerd.

De Grote Karekiet was medio vorige eeuw een zeldzame maar niet ongewone broedvogel die met name op de Visvijvers Valkenswaard en het Beuven voorkwam.

Grote Karekiet: geteld aantal territoria in de Kempen in een aantal periodes en jaren in 1955-2024.

Daarna nam het aantal territoria af en kwam het tot 2023 niet meer boven 5 uit. In 2023 en 2024 werd die 'grens' doorbroken maar de populatie blijft klein en daardoor kwetsbaar.

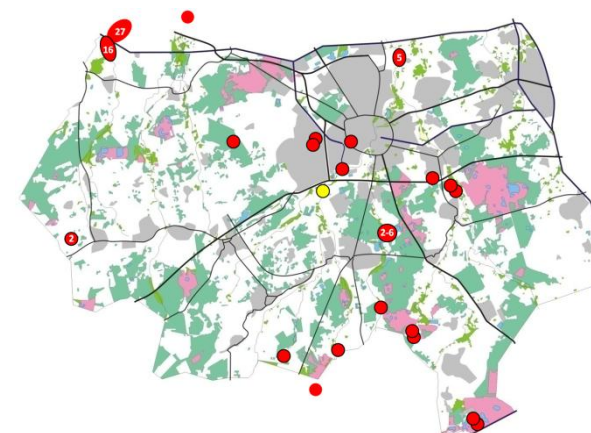
N.b.: In 2023 waren op de Visvijvers Bergeijk twee territoria en niet één zoals genoemd in het verslag over de zeldzame broedvogels in 2023.

Rietzanger: 40-45 territoria geteld

Rietzanger in het Diessens Broek, 10 mei 2024 (Jeroen Stevens).

In het Diessens Broek en de aansluitende, maar buiten de Kempen gelegen Opslag en Gement werd een ongekend groot aantal Rietzangers in kaart gebracht: 43, waarvan 16 in het Diessens Broek. In het Dommeldal bij Bokt-Nederwetten werden 5 territoria gemeld. Verspreid in de Kempen waren kleinere aantallen present, waaronder diverse in parken met waterpartijen en/of beek in Veldhoven en Eindhoven.

Rietzanger: territoria in 2024 (geel = onzeker = onvoldoende waarnemingen bij BMP-inventarisatie).

In 2020-2023 werden resp. 20-22, 35, 21 en 21 territoria geteld, waarvan steeds ≥ 10 territoria in het Diessens Broek. Rietzangers zijn lastig te tellen en lang niet alle potentiële habitats werden intensief onderzocht. Desondanks is het hoge aantal in 2024 opmerkelijk, onder meer dankzij de vele territoria in het Diessens Broek dat al jarenlang volgens BMP-A geïnventariseerd wordt.

Graszanger: 1-2 territoria geteld

Graszanger bij Dommelen, 21 april 2024 (Paul van Pelt)

Bij Dommelen was een territorium aanwezig: van 21 april t/m 18 mei was er een territoriale vogel te bewonderen. Op 14 augustus was een zingend exemplaar present in de Malpiebeemden ten NO van Borkel; wel binnen de datumgrenzen maar omdat een tweede waarneming ontbrak was dit niet genoeg voor een territorium.

In 2023 werd in hetzelfde gebied bij Dommelen ook al een territorium aangetroffen, het eerste in de Kempen.

[Heijnen, T. 2024](#). Graszanger ook in 2023 aanwezig bij Dommelen. *Blauwe Klauwier* 50(3): 39-40.

[Pelt, P. van 2024](#). Bijzondere ontmoeting bij een BMP-telling. *Blauwe Klauwier* 50(2): 24-26.

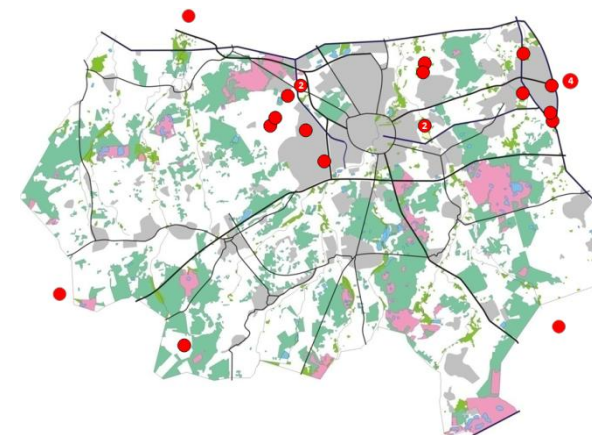
Nachtegaal: 17 territoria geteld

Nachtegaal in Gijzenrooij bij Eindhoven, 5 mei 2011 (Henk Hendriks).

In het noordelijke en noordoostelijke deel van de Kempen werden verrassend veel territoria in kaart gebracht. Miniclusters van twee of meer territoria waren te vinden op Eindhoven Airport, langs het Beatrixkanaal bij de Oirschotse Dijk in Eindhoven, in het Nuenens Broek, in de Collse Zegge, en bij de kanaalsplitsing te Stipdonk. Door het weinige telwerk in bossen is het kaartbeeld echter onvolledig.

In de jaren 2020-2023 werden resp. 11, 5 en 9 territoria geregistreerd. Deze aantallen zijn overigens gebaseerd op de meest recente datumgrenzen en die wijken iets af van de datumgrenzen die in eerdere jaaroverzichten gebruikt zijn.

Nachtegaal: territoria in 2024.

Vergeleken met 2020-2023 lijkt 2024 een relatief goed jaar te zijn geweest, maar ten opzichte van enkele decennia terug is maar een fractie over. Zo waren er in de Kempen in de periode 1973-1981 naar schatting 400-600 territoria.

Paapje: 0 territoria geteld

Er werden geen territoria vastgesteld. In 2023 werden in de periode 25 mei t/m 10 juli diverse individuen gezien, maar in 2024 bleef het bij twee meldingen: 26 mei 1 ex Loozerheide en 4 juni 1 ex Diessens Broek.

In de afgelopen jaren werd alleen in 2021 een territorium opgetekend.

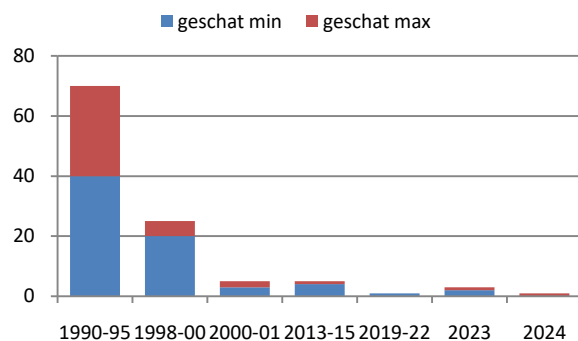

Tapuit: 0-1 territorium geteld

♂ Tapuit op de Groote Heide, 22 april 2024 (TH).

Er was één verdachte waarneming: op 19 juni werd een zingende vogel op de Neterselse Heide gemeld. Omdat vervolgwarnemingen ontbraken werd niet voldaan aan de Sovon broedvogelcriteria.

Tapuit: geschat aantal territoria in een aantal jaren en periodes in 1990-2024.

In de jaren 2019-2023 waren er resp. 1, 1, 1, 0-1 en 2-3 territoria, maar het was zeer

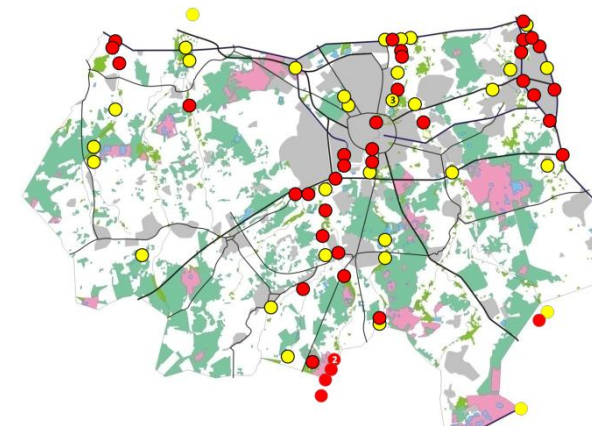
twijfelachtig of het wel broedvogels betrof. Vermoedelijk was het doek voor de Tapuit als broedvogel in de Kempen al enkele jaren geleden gevallen. Tot eind jaren 1990 kwamen nog tientallen territoria voor.

Grote Gele Kwikstaart: 34-65 territoria geteld

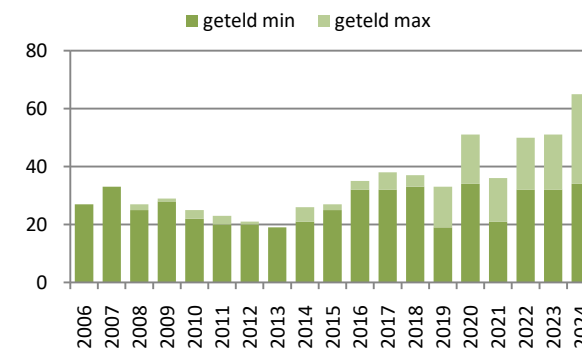
Grote Gele Kwikstaart op de Tipmast bij Bladel, 7 juni 2024 (Cor van Pelt).

Grote delen van de beken en kanalen werden niet speciaal op Grote Gele Kwikken onderzocht en dus geeft de kaart een onvolledig beeld. Dit wordt benadrukt door het grote aantal onzekere territoria (gele stippen op de kaart) wat late doortrekkers geweest kunnen zijn, maar net zo goed territoriale vogels. De drie territoria op de RWZI Eindhoven staan als mogelijk op de kaart omdat er (zoals ieder jaar) maar één bezoek wordt gebracht; het gaat echter met grote zekerheid om territoria.

Grote Gele Kwikstaart: territoria in 2024 (geel = onzeker = 1 waarneming binnen de datumgrenzen).

De meeste territoria werden aangetroffen langs de Dommel (van Belgische grens tot Wilhelminakanaal) en de kanalen en Aa bij Helmond. In andere jaren was ook de Kleine Dommel vaak goed bezet, maar wellicht was de onderzoeksinspanning hier in 2024 te gering. De beekdalen in de westelijke en zuidoostelijke Kempen kwamen er bekaaid van af.

Grote Gele Kwikstaart: geteld aantal territoria in de periode 2006-2024.

Met alle tekortkomingen in het materiaal in het achterhoofd, is het lastig om uit het waargenomen aantalsverloop een duidelijke trend te halen.

Engelse Kwikstaart: 0 territoria geteld

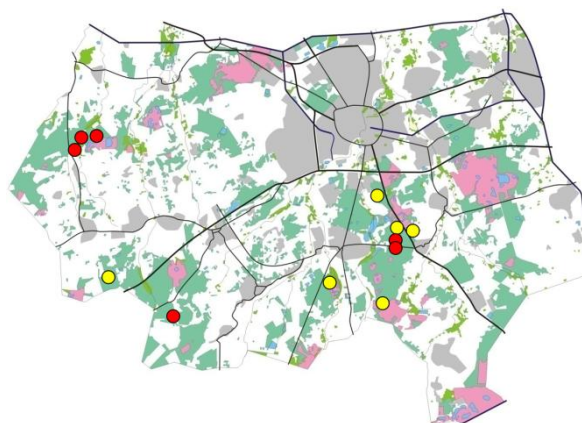
♂ Engelse Kwikstaart in het Achtereinds Laag, 13 mei 2024 (Remco Seuntjens)

In het Achtereinds Laag werd een ♂ gezien van 6 april t/m 13 mei. Hoewel de vogel lange tijd aanwezig was, werd niet voldaan aan de broedvogelcriteria omdat de datumgrenzen voor een individu 25 mei t/m 15 juli zijn en er verder geen verdacht gedrag werd waargenomen.

Het is frappant dat in dit gebied in 2023 een succesvol broedgeval was van een ♂ Engelse gepaard met een 'gele' kwikstaart.

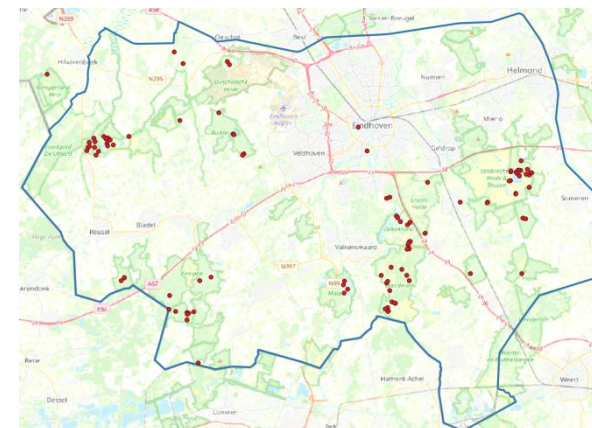
Kruisbek: 6-12 territoria geteld

De opgetekende territoria bevonden zich op Landgoed De Utrecht (bij Wellenseind en de Flaes), Boswachterij De Kempen en Valkenhorst-Leenderbos. Daarnaast waren er diverse waarnemingen die op territoria konden wijzen (gele stippen op de kaart).

Kruisbek: territoria in 2024 (geel = onzeker = 1 waarneming van paar etc. of 2 of meer waarnemingen van adult tussen de 1 januari-15 mei).

Kruisbekken zijn extreem lastig in kaart te brengen: ze broeden vroeg in het jaar (Sovon datumgrens vanaf 1 januari!), zingen niet heel luid en tussen groepen Kruisbekken valt het niet mee om broedende individuen te onderscheiden. Bovendien werden de meeste naaldbossen nauwelijks door vogelaars bezocht, vooral niet zo vroeg in het jaar. Daardoor is het niet mogelijk om te zeggen hoeveel territoria er in werkelijkheid geweest zullen zijn.

Kruisbek: waarnemingslocaties (ongeacht het aantal) in de maanden januari t/m mei 2024.

Wat op de kaart met waarnemingslocaties opvalt, is dat er op redelijk wat plekken Kruisbekken werden gezien (vaak in groepen, tot maximaal 30) waar vervolgens geen (mogelijke) territoria werden geregistreerd. Dit gold bijv. voor de Oostelbeerse Heide, Buikheide, grote delen van Boswachterij De Kempen, Malpie, grote delen van Valkenhorst en Leenderbos en, als meest in het oog springend ten opzichte van de kaart met territoria, de Strabrechtse Heide met omgeving.

In de jaren 2020-2023 werden resp. 27-39, 11-15, 16-31 en 3-7 territoria in kaart gebracht. Ondanks alle mitsen en maren leek het erop dat 2024 met 6-12 territoria een zeer matig jaar voor Kruisbekken was.

Sijs: 0 territoria geteld

Er werden geen territoria vastgesteld, wat niet wil zeggen dat er geen Sijzen voorkwamen omdat het gros van de bossen niet werd onderzocht. In 2020 werden 3-4, in 2021 2-10, in 2022 0 en in 2023 1 territoria in kaart gebracht. Hoeveel territoria er in werkelijkheid waren is niet bekend.

Dankwoord

Ik bedank Henk Sierdsema voor de databestanden met gegevens uit Avimap, eBird, Kolonievogels, LiveAtlas, NDFF en waarneming.nl. Die gegevens werden verzameld door tientallen vogelaars die de moeite namen om hun waarnemingen digitaal vastlegden. Hulde!

Dank aan Piet Peijs (Natuur- en Weidevogelvereniging Reusel-De Mierden) voor gegevens over de Blauwe Reigerkolonie bij Reusel, Jos Aarts voor gegevens over Grauwe Klauwieren in de omgeving van Geldrop en Heeze, Wil Beeren voor gegevens over de Ringselvennen en het fabrieksterrein Budel-Dorplein, Frans Hijnen voor gegevens over broedende Slechtvalken in de Kempen, Roel van den Heuvel voor gegevens over Nachtegalen en Cetti's Zangers bij Helmond en zeldzame en schaarse broedvogels op en rond het Beuven, Jan Kolsters voor informatie over

wespen, Rien Kelders voor aanvullingen over Ransuilen en Pieter Wouters voor gegevens over Oehoe's in de Kempen. Dank aan de fotografen voor het beschikbaar stellen van hun foto's. ■

Overige literatuur

Braak, M.-J. van den 2024. Keersopperbeemden - Inventarisatie broedvogels BMP-A 2024. VWG IVN Valkenswaard-Waalre.

[Busink, P. 2024](#). Inventarisatieverslag 2024 Territoriumkartering Broedvogels in Natuurnetwerk Brabant De Hilver. VWG Midden-Brabant.

[Engels, G. 2024](#). Broedvogelkartering Strabrechtse en Lieropse Heide 2024. Staatsbosbeheer.

[Heijnen, T. 2024](#). Impressie broedvogels 2024 op oostelijke Visvijvers Valkenswaard. Blauwe Klauwier 50(4): 16-27.

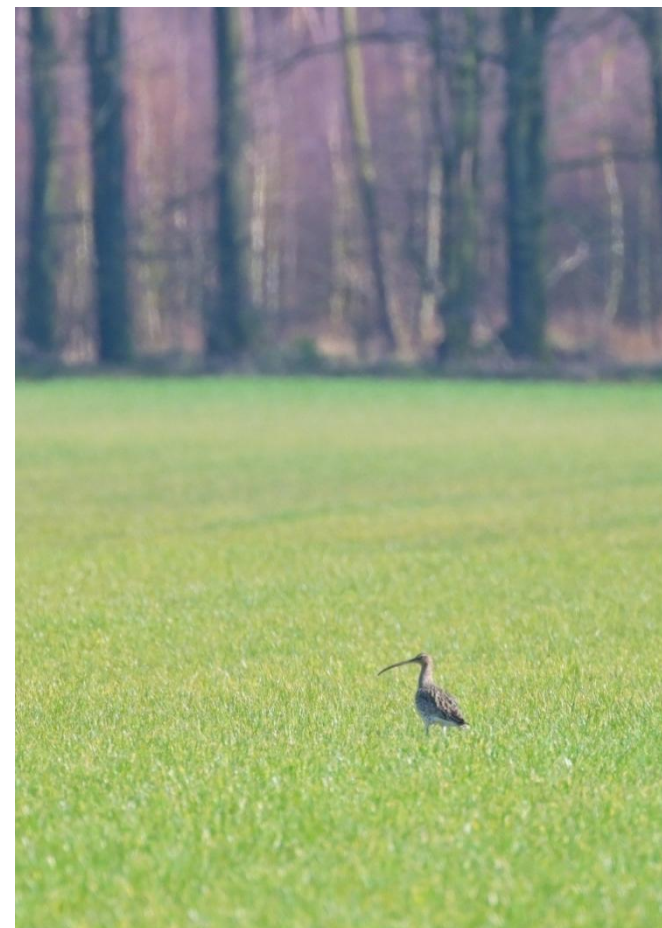
[Jong A. de et al. 2024](#). Vogelbalans 2024. Sovon.

[Kessel, J. van 2024](#). Broedvogels en niet-broedvogels Landschotse Heide Middelbeers 2024. VWG De Kempen.

[Maar, H. van 2024](#). Broedvogelinventarisatie 2024 Dommelbeemden en de Wilderen in Veldhoven en Waalre. IVN Veldhoven-Eindhoven-Vessem.

[Maar, H. van 2024](#). Broedvogelinventarisatie 2024 Klotputten in Eindhoven. IVN Veldhoven-Eindhoven-Vessem.

[Sovon 2024](#). Soortinformatie op de Sovon website.

Wulp op de Maaijerheide, 8 maart 2024 (TH)

*Wim Deeben en Harold Bierens tijdens een broedvogelinventarisatie
van de Visvijvers Valkenswaard, 5 april 2015 (Tom Heijnen)*

Chris Sandkuijl

Onze vogelwerkgroep bestaat dit jaar een halve eeuw. Door de vele activiteiten hebben we een schat aan informatie opgebouwd en veel kennis gedeeld met andere partijen. In deze serie gaan we met hen in gesprek. Zij delen hun ervaringen en blikken met ons terug op 50 jaar VWG de Kempen. In deze aflevering zijn we in gesprek met enkele (oud-)medewerkers van Brabants Landschap, namelijk Nick Jeurissen en Mari de Bijl.

Hoe kijkt Brabants Landschap naar de VWG?

Mari is blij met de aanwezigheid en betrokkenheid van onze Vogelwerkgroep. Zo worden de visvijvers bij Valkenhorst al jarenlang geïnventariseerd door leden van de VWG. Dit geeft hele mooie reeksen aan gegevens. Opgeleverd door goede veldmensen die de inventarisaties vertalen in mooie, professionele rapporten, aldus Mari.

Vanwege die kwalificaties en deskundigheid krijgen sommige VWG leden ook toestemming om specifiek onderzoek te

doen naar bijvoorbeeld Nachtzwaluw of om jongen te ringen van de Zwarte Wouw die in het gebied heeft gebroed.

Wil Beeren en Jan Wouters† ringen jonge Zwarte Wouwen bij Valkenswaard, 11 juni 2021 (TH).

Wat zijn je ervaringen met de VWG?

Nick is de opvolger van Mari en heeft nog niet zo heel lang contact met leden van onze Vogelwerkgroep. Hij is wel al lid van enkele app-groepen en leert de VWG op die manier steeds beter kennen. Dat leden van de VWG meekijken in de gebieden van Brabants Landschap ervaart hij als positief. VWG-leden signaleren veranderingen, delen die

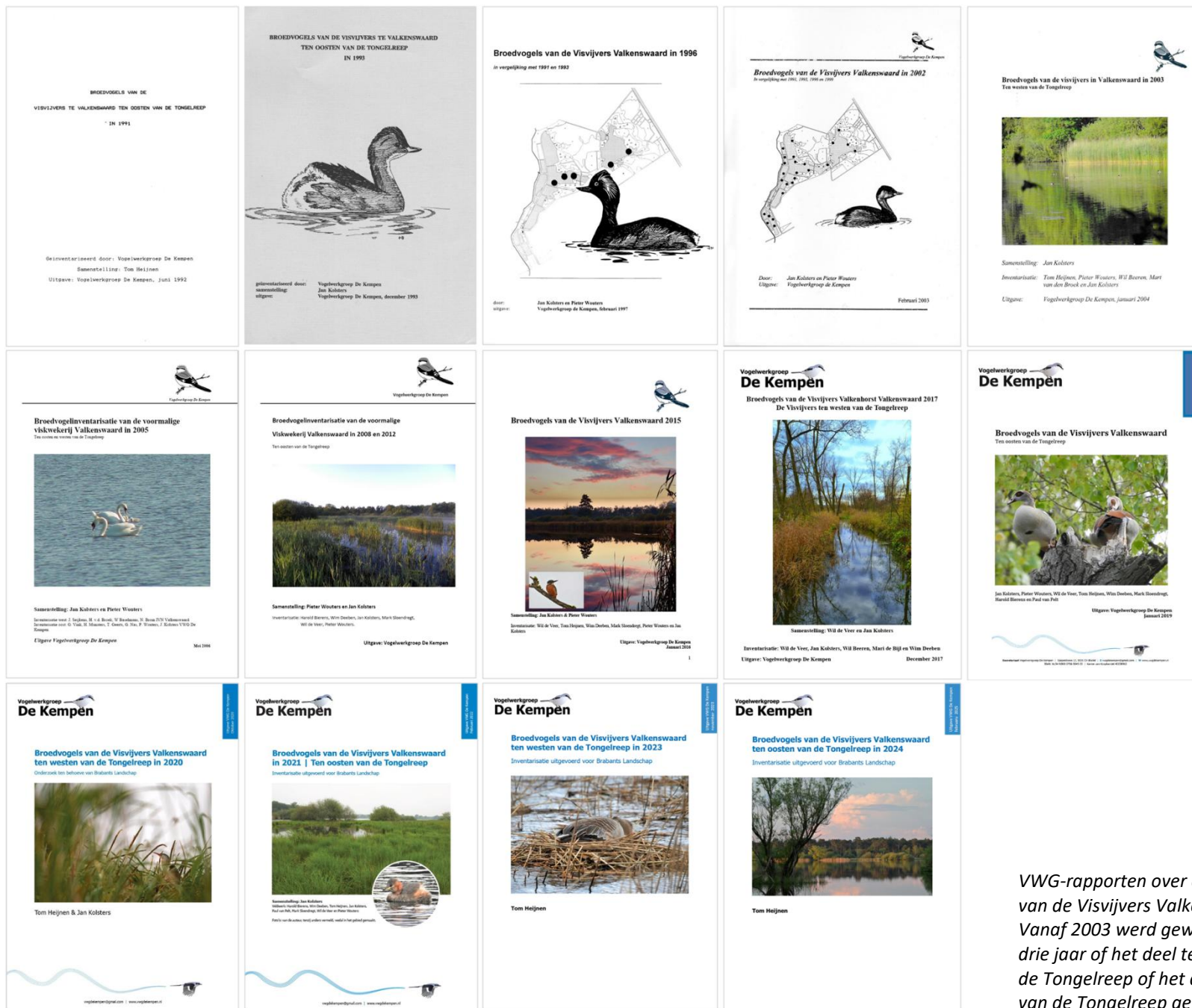
informatie en doen ook aanbevelingen. Dit is waardevol.

Enkele leden van de VWG hebben aangegeven dat het fijn zou zijn om eenmaal per jaar ervaringen, ontwikkelingen en/of specifieke vragen met elkaar uit te wisselen en te bespreken. Ook dat beschouwd Nick als een welkome aanvulling op het reeds bestaande contact.

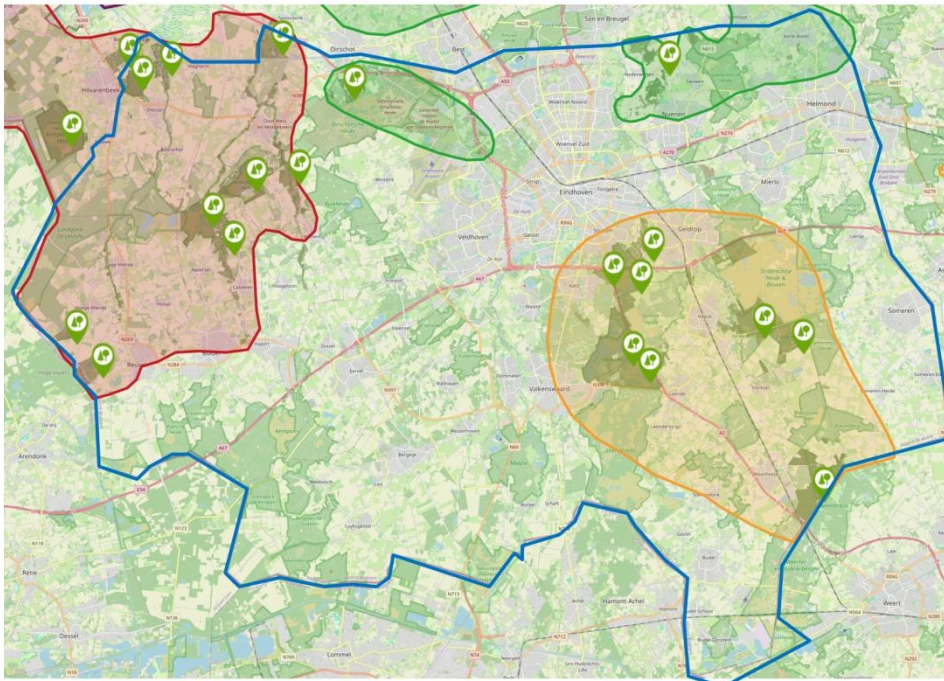
Mari herinnert zich nog een ledenavond van de VWG waar hij uitleg gaf over de plannen van Brabants Landschap om in het Achtereinds Laag landbouwgrond om te vormen naar natuur. Hij denkt met een goed gevoel aan terug aan die bijeenkomst.

Achtereinds Laag in ontwikkeling, 22 december 2021 (TH).

VWG-rapporten over de broedvogels van de Visvijvers Valkenswaard. Vanaf 2003 werd gewoonlijk iedere drie jaar of het deel ten oosten van de Tongelreep of het deel ten westen van de Tongelreep geïnventariseerd.

Terreinen die door Brabants Landschap worden beheerd (bron: [website BL](#)).

Wat heeft de VWG voor je betekend?

De doelstellingen in de gebieden van Brabants Landschap zijn o.a. gebaseerd op de aanwezige vogels. Bij de Valkenswaardse visvijvers en Valkenhorst speelt dit in het bijzonder omdat daar best veel verschillende vogelsoorten worden aangetroffen. Goede gegevens van de VWG vormen dan ook zeer belangrijke informatie en die worden betrokken bij het dagelijkse beheer van dit mooie, unieke gebied.

Wat ook opvalt dat er in al die jaren van inventariseren ook altijd wel aparte soorten opduiken tijdens de inventarisatierondes,

zoals Woudaap, Cetti's Zanger, Kleinst Waterhoen, Grote Karekiet en ga zo maar door. Maakt het natuurlijk ook extra leuk om in die gebieden te komen.

Wat heeft Brabants Landschap gedaan met de inspanningen van de VWG?

De gegevens van de VWG worden zeer serieus genomen en ook de aanbevelingen die worden gedaan. Nick

en Mari denken bij deze vraag o.a. aan de discussie over ganzen die in het Valkenswaardse visvijvercomplex vreten aan rijnmet. Hierdoor komen andere vogels wellicht in het gedrang. Ganzen verdienen een plek in het gebied, maar brengen met hun gedrag en uitwerpselen ook bepaalde nadelen met zich mee. Hoe ga je hiermee om? Hoe erg is het probleem? Wat kun je doen? Vragen die besproken zijn met de VWG naar aanleiding van waarnemingen en die soms leiden tot 'aanpassingen op maat'.

Hoe zie je de samenwerking met de VWG in de komende jaren?

Nick hoopt dat het contact nog lang mag blijven voortduren en dat de inventarisaties ook doorgaan. De aanhoudende reeks aan gegevens die zo ontstaat is van onschatbare waarde.

Misschien is het ook interessant om het nieuw ingerichte gebied 'Achtereinds Laag' te betrekken bij onderzoek door de VWG. Monitoren van gebieden wordt steeds belangrijker. Nick heeft het beeld dat inventariseren in de lift zit. Er zijn best wel vrijwilligers te vinden die een steentje willen bijdragen. Of zou de goeie BBQ van Brabants Landschap (als dank aan de vrijwilligers) daar doorslaggevend voor zijn 😊.

BBQ Brabants Landschap in het Kasteelbos bij Heeze, 20 juni 2015 (TH).

Maar een ding is zeker, Brabants Landschap en VWG De Kempen hebben genoeg met elkaar te bespreken de komende jaren. ■

*Ringstaart Blauwe Kiekendief op de Neterselse Heide,
27 maart 2025 (Jos van Gool)*

Blauwe Kiekendieven op slaapplaats Groote Heide in twee winters

Robbert van Hiele

Net als twee winters geleden ben ik verschillende malen op de Groote Heide geweest om te zien of er nog steeds Blauwe Kiekendieven slapen. Wat een enorme lap grond is het toch. Elke keer vraag ik me weer af of ik wel echt alle individuen heb gezien. Regelmatig sta ik ook weer helemaal aan een andere kant te wachten, wat dichterbij de vorige slaapplek maar dat heeft geen enkele zin. De slaapplekken variëren zo sterk. Ik sta er altijd net iets te ver van af maar gezien de erg constante aantallen door het seizoen heen is het misschien, hopelijk, waarschijnlijk toch vrij betrouwbaar.

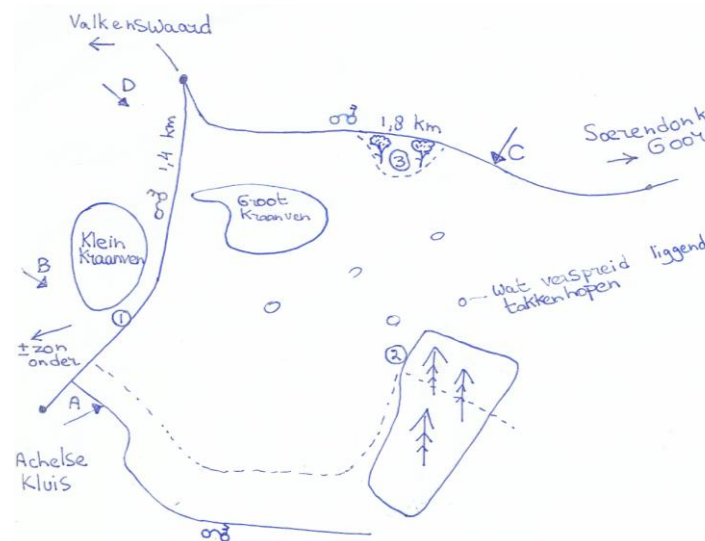
Methode

Het gebied

Op het kaartje zie je dat de afstand tot de vliegende Blauwe Kiekendieven makkelijk een kilometer kan zijn, soms wat meer (tot 1,5 kilometer) en soms wat minder. Als ik geluk heb vliegen ze vlak langs. De plekken waar ik heb gepost zijn met een cijfer aangegeven. Onhandig is dat ze elke keer weer van andere richtingen binnen komen vliegen. Die invliegplekken vind je op het

kaartje met een pijl en een hoofdletter. Ze zijn daardoor zo enorm makkelijk te missen vooral omdat de vuistregel is dat ik altijd aan de verkeerde kant sta te posten.

Dit betekent dat ik echt heel erg moet blijven opletten. Continu scan ik de horizon met de verrekijker en dat levert af en toe een uit de verre verte aanzwevende Blauwe Kiekendief op. Altijd weer een magisch gezicht.

Groote Heide met aanduiding van de telposten (1-3) en invliegplekken (A-C) met vliegrichting (pijlen).

Tellen op de slaapplaats

Voor wie het interessant vindt: in april 2023 stond er al een [Blauwe Kiekendief-artikel](#) in de Blauwe Klauwier van mijn hand. Maar voor wie dat niet meteen erbij pakt, nog even een lijstje met feiten die te maken hebben met Blauwe Kiekendieven en slaapplekken. Je kunt de "feiten" in je achterhoofd houden als je ook eens naar een (mogelijke) slaapplek gaat kijken:

- Slaapplekken zijn hoogvenen, natte heidevelden, rietvelden, kwelders, braakliggende akkers.
- De vogels op de slaapplekken komen vaak uit Scandinavië en Rusland.
- Hun jachtgebieden liggen binnen een straal van 15 kilometer.
- Vrouwtjes zijn groter dan mannetjes.
- Vrouwtjes komen vaak eerder op een slaapplek aan (behalve bij mij dan).
- Vrouwtjes worden vaak ringtail of ringstaart genoemd aangezien je nooit zeker weet of het een volwassen of bijna volwassen vrouwtje is of een eerste winter mannetje. Zeker niet wanneer je op zo'n hopeloze afstand staat als ik en de zon recht in je gezicht schijnt.

- Elke nacht veranderen ze van slaapplek. Vaak wel steeds in ongeveer hetzelfde gebied.
- Op veel plekken in Nederland schijnen hun aantallen per nacht erg te variëren. Bij mij is dat weer helemaal niet zo. Het is juist buitengewoon constant door het seizoen heen.
- Mannetjes zijn wendbaarder en daardoor beter in staat andere prooien dan muizen te vangen. Vogels bijvoorbeeld. Veldmuizen zitten ruwweg meer in het westen en noorden van het land en dat betekent dat je daar meer vrouwtjes treft op slaapplekken. Ook veel grotere aantallen slapers trouwens. Tot wel 60 individuen.
- In het oosten van het land (dus bij ons) slapen juist meer mannetjes. Waarschijnlijk worden die door de grotere vrouwtjes uit het noorden en westen verdrongen richting ons oosten.

In de Sovon [handleiding](#) voor het tellen van slaapplekken van Blauwe Kiekendieven staan verschillende tips en feiten. Ik neem er enkele over en geef bij sommige aan of dat ook bij mij het geval was.

Slaapplekken van Blauwe Kiekendieven worden vaak jarenlang gebruikt, soms tientallen jaren. Dat weet ik nog niet, ik tel pas mijn derde winter maar voorlopig klopt het.

Ze komen meestal solitair binnen. Klopt maar soms schelen ze maar enkele tientallen meters.

Het aanvliegen is vaak op boomtophoogte. Klopt.

Op zonnige dagen komen ze vaak later. Dat lijkt te kloppen.

Vogels die vroeg arriveren foerageren vaak nog op de slaapplek of gaan nog ergens een tijdje zitten. Ze vliegen regelmatig nog wel wat rond. Maar om dat nou foerageren te noemen gaat wat ver. Het lijkt er inderdaad op maar betekent niet zoveel. Er is op de heide in de winter tegenwoordig immers amper eten te vinden. Wat zeker klopt is dat ze soms al een hele tijd voor zonsondergang ergens hun veren poetsen of wat voor zich uit zitten te staren.

Tegen de zon inkijken heeft als voordeel dat inkomende vogels als silhouet veel beter zichtbaar blijven. Aha, stond ik toch niet zo dom, deed ik het onbewust goed.

Dan nu over naar mijn cijfers. Bij het weer zie je vaak windstil staan. Waait het dan nooit in de winter? Ja wel, hoor. Maar dan heb ik geen zin om te gaan. Ik ga er maar even vanuit dat dat geen invloed op de cijfers heeft. Wie het leuk vindt om dat te checken mag de volgende winters met

sneeuw en harde wind gaan posten. Het lijkt me heel interessant om dan de cijfers naast elkaar te leggen.

Ringstaart Blauwe Kiekendief op de Gastelse Heide, 12 maart 2022 (Jules Andela).

En nog een klein dingetje: ik kom er achter dat ik soms vrouwtje zeg en soms ringtail. Dat ik niet consequent ben, vind ik zelf niet zo erg. Het doet mij (ons) realiseren dat wat ik gemakshalve voor een vrouwtje Blauwe Kiekendief houd niet persé ook een vrouwtje hoeft te zijn. Het kan een eerste-winter mannetje Blauwe Kiekendief zijn die nog geen tekenen van rui vertoont richting volwassen klee. Pas tijdens de lente van het tweede kalenderjaar zal de rui voor hem aanvangen.

Resultaten

Winter 2023/2024

Telling 1: 17 december 2023. Zon onder om 16.29 uur, grijs, weinig wind.

Totaal: 3 mannetjes en 1 ringtail.
15.30 uur, al 1 mannetje tp in heide
16.00 uur, 1 ringtail en 2 mannetjes kwamen aanvliegen
16.28 uur, laatste moment dat ik nog een Blauwe Kiekendief vliegend zag

Bijzonderheden. Tussen 16.00 en 16.28 was er sprake van een gezamenlijk rondvlucht. De vogels vlogen erg hoog, mijn schatting is tussen 100 en 150 meter hoog. Dit als ik aanneem dat de bomen in het bos tussen de 25 en 30 meter hoog zijn. Vooral de mannetjes vlogen gelijk op en het hoogst. Het vrouwtje cirkelde er onder, soms recht eronder soms wat verder van de mannetjes verwijderd.

Dit is de enige keer in drie jaar tijd dat ik ze geluid hoorde maken. Geweldig om mee te maken. Een soort krr-krr-geluiden (beetje kramsvogel-achtig om er maar een naam aan te geven). Ik weet niet of het een mannetje of het vrouwtje was. Het geluid klonk als [deze opname](#) op Xeno Canto. Bij de opname staat alarmroep maar die term lijkt me niet juist. Zoals bij zoveel websites

maken de gebruikers zelf de inhoud. Dus die termen hoeven niet te kloppen. Het moet een soort contactroep zijn geweest maar wat ze ermee wilden uitdrukken?

Ringstaart Blauwe Kiekendief op de Gastelse Heide, 12 maart 2022 (Jules Andela).

Datzelfde geluid wordt ook genoemd bij de prooioverdracht van het mannetje aan het vrouwtje. Maar het vrouwtje schijnt dan een hoog klee-geluid te maken, dat heb ik niet gehoord.

Elkaar aanraken of klauwen in elkaar heb ik allemaal niet gezien. De mannetjes hoog en het vrouwtje laag, vlogen een soort van samen. Toch heb ik op geen enkele manier gezien dat ze zich van elkaar bewust waren. Wel nam ik in de vlucht van de mannetjes regelmatig een wat trage, vreemde vleugelslag waar. Een soort dansende vlucht die ik ook wel bij de Havik, de Buizerd en de Wespindief heb gezien. En die ik associeer met baltsgedrag.

Telling 2: 18 januari 2024. Zon onder om 17.02 uur, zonnig, net onder nul.

Totaal: 1 mannetje en 1 ringtail.
16.00 uur, vrouwtje, kwam ongeveer uit het westen.
16.30 uur, mannetje, kwam uit WNW.
17.16 uur, laatste moment dat ik nog een Blauwe Kiekendief vliegend zag.

Bijzonderheden. Het vrouwtje leek een volwassen vogel. De onderkleur van de buik en borst leek meer wit/licht dan geelachtig-bruin. De ondervleugel had veel licht- en donker-contrasten. Bij goed zicht had ik de meer druppelvormige tekening op de borst moeten kunnen zien in plaats van de meer dun gestreepte tekening van jongere vogels. Maar helaas.

Ringstaart Blauwe Kiekendief op de Gastelse Heide, 27 januari 2024 (TH).

Ik zag de vrouwtjesvogel opeens boven de heide in het westen. Leek even te jagen, was kwijt en even later dicht langs mij en toen weer kwijt. Niet in het gras zien duiken naar de definitieve slaapplek. Er was geen interactie met het later binnenkomende mannetje.

Het mannetje kwam uit de richting van de Tongelreep waar ik weleens mannetjes heb zien jagen overdag. De vogel maakte een heel kort rondje en ging daarna op een tak een half uur veren poetsen. Daarna bleef de vogel wat rond kijken tot zeker zonsondergang. Ging om 17.05 uur vliegen. Vloog ver van me weg en ging in een boom zitten op 4 meter hoogte. Voor mij is dat een gek gezicht, een Blauwe Kiekendief in een boom. Om 17.16 uur verdween de vogel in de heide na een kort rondje.

Telling 3: 17 februari 2024. Zon onder om 17.56 uur, zacht (10 graden), windstil.

Totaal: 3 mannetjes en 1 ringtail.
17.19 uur, aankomst mannetje 1.
17.34 uur, aankomst mannetje 2.
18.10 uur, aankomst mannetje 3.
18.15 uur, aankomst ringtail.
18.18 uur, laatste moment dat ik nog een Blauwe Kiekendief vliegend zag.

Bijzonderheden. Het eerste mannetje maakte een rondje en dook om 17.24 uur in

de heide. Het tweede mannetje ging over de heide en ging op een tak zitten op vier meter hoogte. Vloog daarna vrij snel naar een paal op 1,5 meter hoogte. Bleef er zitten, ver weg voor mij tot 17.56 uur. Gevolgd, rondje maar vrij gericht naar slaapplek. Dook op karakteristieke wijze de heide in, steeg toch weer op. De derde keer de heide in leek de definitieve duik. Aangezien ik dit mannetje probeerde te volgen kon ik niet goed om me heen kijken. Er verscheen in mijn beeld opeens een tweede mannetje. Was dit toch dat eerste mannetje of was het een derde mannetje wat net pas aankwam? Het leek even of de rug wat bruiner was. Dan zou het een 2^e of 3^e k zijn maar ik kan me vergissen. Misschien het waarschijnlijkst dat dit toch dat eerste mannetje was wat weer aan het vliegen sloeg. Deze twee mannetjes zaten uiteindelijk heel dicht bij elkaar. Het derde mannetje kwam in rechte lijn aanvliegen. Zwevend, langzaam dalend helemaal naar het oostelijk gedeelte. Direct naar een plek in de heide, weer opstijgen, weer in heide, even weer opstijgen en dan toch weg. In een minuut was alles gebeurd van aanvliegen tot wegduiken. Enorm makkelijk te missen.

Toen kwam om 18.15 uur het vrouwtje, misschien hetzelfde als de vorige avonden. Kwam iets noordelijker als nr. 3 dus tussen 1 en 2 en 3 in. Rechtstreeks naar plek van nr. 3, een rondje makend en gelijk weg de heide in. Maar toen in beeld toch weer een

mannetje. Die zou dan mannetje 3 kunnen zijn. Helemaal zeker ben ik er niet van.

Nog even in het kort, minimaal drie mannetjes, maximaal vijf mannetjes maar ik denk toch gewoon drie. En 1 vrouwtje/ringtail. Dus dan zou het gelijk zijn aan telling 1. En die telling 2, zou ik toch niet lang genoeg hebben gestaan? Want je zag wel, 20 minuten na zonsondergang kwamen ze nog binnen en het was ook zo weer voorbij.

Man Blauwe Kiekendief boven de Groote Heide, 30 januari 2025 (Bjorn Alards).

Winter 2024/2025

Telling 1: 13 januari 2025. Zon onder om 16.55 uur, windstil, zonnig, rond de nul.

Totaal: 2 mannetjes en een ringtail.
16.59 uur, aankomst mannetje 1.
17.05 uur, aankomst mannetje 2.

17.06 uur, aankomst ringtail.

17.10 uur, ongeveer laatste moment dat ik een Blauwe Kiekendief zag.

Bijzonderheden. De vorige winter was ik steeds gaan staan op het fietspad in de buurt van het Klein Kraanven. Het is een relatief drukke plek maar rond zonsondergang wordt het gewoonlijk al snel rustig. Maar het punt is, meestal maken de kiekendieven een rondje in de buurt, als je geluk hebt, maar gaan dan vaak aan de rustige achterkant slapen. Dat is behoorlijk ver weg. Daarom had ik deze middag gekozen voor een andere plek, net voor een dennenbos, in de oostelijke hoek, in een bocht van het zandpad. Iets van het pad gaan staan. Heerlijk rustig. Nog een Houtsnip opgejaagd, een paar Putters over zien vliegen, een Rietgors en wat Toendra-rietganzen vlogen over. Goudhaantjes en Kuifmezen waren te horen. Een Grote Bonte Specht timmerde in dennenappels.

Het bleek dat ze nu helemaal in de noordelijke hoek aankwamen. Gelukkig dat ik continu scande. Om 16.59 uur zag ik het eerste mannetje. Maar erg kort gezien tot die al snel in de heide verdween. Daarna nog een mannetje om 17.05 uur. Na een klein rondje, ver van mij, gevlogen te hebben, ging hij bovenin een alleenstaande grove den zitten. En een minuutje later kwam er nog een ringtail aanvliegen. Die ging ook op

hetzelfde boompje af. Ik dacht dat zij die topplaats wel ging opeisen maar dat was niet zo. Ze ging op een tak net ernaast, ook aan de bovenkant zitten. Daar zaten ze een paar minuten. Onder de hand scande ik de rest van het terrein. Van links naar rechts en naar de boom met de twee Blauwe Kiekendieven. Na enkele keren kwam ik weer bij de boom, voor de zoveelste keer. Weg! Ai, waar waren ze heen. Ze waren slechts enkele seconden niet gezien door mij. Ze moesten nog ergens rondvliegen. Misschien was dat zo maar ik heb ze niet meer gezien. Ongetwijfeld snel in de heide gedoken.

Telling 2: 25 februari 2025. Zon onder om 18.12 uur, windstil, bewolkt, 8 graden.

Totaal: 2 mannetjes en een ringtail.

16.05 uur: vrouwtje al aanwezig.

17.12 uur: 2 mannetjes arriveren tegelijkertijd.

17.48 uur: laatste moment dat ik een Blauwe Kiekendief zag.

Bijzonderheden. Deze keer stond ik op een andere plek. Bij het fietspad richting Soerendonks Goor. Uiteindelijk ook weer ver weg. Het eerste vrouwtje was al om 16.05 uur te zien. Meer dan twee uur voor zonsondergang. Vloog naar takkenbos en ging daar zitten. Tot 17.10 amper bewogen. Een Zwarte Kraai ging naast haar zitten,

geen enkele reactie, ook niet van de kraai. Er werden geen veren gepoetst of wat dan ook. 1 grote knal van een straaljager. Genoeg om een Blauwe Reiger te laten opvliegen maar bij het vrouwtje was geen beweging te bespeuren.

Om 17.12 uur kwamen 2 mannetjes ook uit OZO. Er zat ongeveer 30 meter verschil en ze vlogen ongeveer over het vrouwtje heen maar die gaf nog steeds geen reactie. Toch steeg ze kort daarna op en vloog erachteraan en landde kort daarna in de heide. Vervolgens heb ik haar niet meer gezien. De mannetjes vlogen iets langer rond maar zeker minder dan een minuut en waren ook weg.

Ringstaart Blauwe Kiekendief bij Spekdonken, Vesseem, 29 maart 2025 (TH).

Rond 17.30 uur waren er toch weer 2 mannetjes in de lucht (dezelfde ws), rondje 1 minuut, en toen weer neer. Eén van de 2

vloog veel hoger en was ik kwijt. Ik nam aan dat die ook weer geland was maar om 17.35 uur zag ik ver weg een Blauwe Kiekendief in een boom zitten op 8 meter hoogte. Was dat die nr. 2 die net nog , hoog, aan het vliegen was. Waarschijnlijk wel. In ieder geval heb ik nooit 3 mannetjes tegelijk zien vliegen. Om 17.45 uur vliegt de boomzitter weg en maakt een rondje, opeens zijn er weer 2 in de lucht. Ze vliegen 3 minuten vrij ruime rondjes, 17.48 uur gedaald en niet meer gezien die avond.

In de omgeving waren 4 Grote Zilverreigers op weg naar hun slaappleats in het Soerendonks Goor. Daarna nog een individu en nog een losse vogel. Grauwe Ganzen gingen naar het water om te slapen, vaak in twee-tallen. Graspiepers waren in kleine groepjes op de heide te vinden, waarschijnlijk rond een slaappleats. Maximaal 10 vogels. Ver weg zong een Grote Lijster en een Houtduif maar dichtbij in de heide gebeurde amper iets.

Telling 3: 10 maart 2025. Zon onder om 18.32 uur, windstil, zonnig, eerst 15 later 5 graden.

Totaal: 2 mannetjes.
18.42 uur: aankomst mannetje 1 en 2.
18.47 uur: geen Blauwe Kiekendief meer gezien.

Bijzonderheden. Dezelfde plek als bij telling 2. Heel lang niks. Ik dacht al dat er geen één meer zou komen. Pas om 18.42 uur dus 10 minuten na zonsondergang zijn er opeens 2 mannetjes in de lucht. Komen zeer waarschijnlijk helemaal van de andere kant. Ik zag ze helemaal niet aankomen. Ze vliegen rondjes rond elkaar als in een soort ballet. Daarna gaan ze op honderden meters van elkaar in de heide zitten. Was dit het? Nee, nummer 2 komt weer tevoorschijn en vliegt naar waar nummer 1 ongeveer verdwenen was. Vanaf 18.47 uur is het echt gebeurd. Deze keer geen vrouwtje gezien.

Overal zingende Roodborsttapuiten om me heen, er vallen wat Graspiepers in en ver weg hoor ik nog de Grote Lijster. Overvliegend zie ik enkele Blauwe Reigers, een Grote Zilverreiger, enkele Grauwe Ganzen en een Casarca.

Bespreking aanvullende literatuur

Muizenetende overwinteraars in Nederland in 2024 en 2025

Het Grauwe Kiekendief Kenniscentrum Akkervogels ([website](#)) heeft een kleine update gewijd aan verschillende aantallen roofvogels en uilen. Ze tellen die sinds de winter van 2012 elk jaar op twee telmomenten namelijk december en februari. Flevoland, de kuststreek van

Friesland, delen van Groningen maar ook vaste gebieden in Noord-Holland, Zuid-Holland, Drenthe, Overijssel en Gelderland zijn bezocht. Niet alle aantallen neem ik over maar dit zijn wat cijfers die ik wel overgenomen heb:

Soort	dec. 2023	feb. 2024	dec. 2024	feb. 2025
Blauwe Kiekendief	91	107	65	26
Bruine Kiekendief	13	14	4	2
Buizerd	768	1024	549	641
Ruigpootbuizerd	8	6	2	1
Torenvalk	257	359	120	67
Velduil	0	2	3	7

De cijfers spreken redelijk voor zich. Het geeft aan dat de ene winter de andere niet is. En dat de lage aantallen veldmuizen hun weerslag hebben op verschillende soorten muizeneters. De Ruigpootbuizerd wordt al veel langer steeds zeldzamer in Nederland dus wat die cijfers aangeven is niet zo duidelijk. Maar de cijfers van Blauwe Kiekendief en Torenvalk zijn overduidelijk. Een flinke teruggang, zeker in februari van dit jaar. Gebrek aan muizen waarschijnlijk. Uit mijn cijfers blijkt het aantal Blauwe Kiekendieven wat minder te zijn teruglopen maar ja, ik heb ook een veel groter aandeel mannetjes. Die zouden volgens de literatuur minder muizen en meer vogels vangen.

Man Blauwe Kiekendief bij het Beleven, 19 februari 2025 (Cor van Pelt).

De Buizerd is flexibel in zijn voedselkeuze dus de achteruitgang is wat minder duidelijk en misschien minder verbonden met de muizenachteruitgang. De Velduil gaat weliswaar vooruit maar in zulke lage aantallen zijn conclusies moeilijk te trekken.

Broedende Blauwe Kiekendieven in Nederland

Raymond Klaassen heeft afgelopen Sovon-dag in Ede een lezing gehouden over broedende Blauwe Kiekendieven op eigen bodem. Hij vertelde dat hij tien jaar gelden nog enigszins optimistisch was maar dat zijn optimisme geheel was vervlogen. In 2024 waren er nog maar 3 succesvolle nesten in ons land te vinden. In het kader van Wij en Wadvogels zijn er sinds 2019 38 juveniele vogels gezenderd. Tot op heden is nog geen enkele van deze vogels tot broeden gekomen. Nog erger, de meeste van deze vogels halen de eerste winter niet eens.

Het lijkt erop dat ze niet genoeg voedsel vinden om de eerste winter te overleven. Een beetje vreemd is wel dat ze met een goed gewicht het nest verlaten. Blijkbaar vinden de oudere vogels wel genoeg voedsel om hen een goede start te bezorgen. Waarom zichzelf dan niet? Wat hem betreft staat onze minuscule kleine populatie op het punt van verdwijnen.

Wat heeft de Blauwe Kiekendief nodig om als broedvogel in Nederland behouden te blijven

Vogelbescherming heeft een [actieplan](#) gemaakt. Raymond Klaassen refereerde daar al aan tijdens zijn lezing. Hij had niet het idee dat daar al veel van terecht gekomen was. Tsja, dat ligt natuurlijk niet alleen aan Vogelbescherming. Was dat maar zo, dan waren we waarschijnlijk een stuk verder geweest. Belangrijke punten die hierin staan zijn:

- Het belangrijkste broedgebied, de Waddeneilanden, moet aantrekkelijker worden om te broeden door middel van een uitgebalanceerd mozaïek aan landschappen.
- In landbouwgebieden door Nederland heen moeten reservaten van enkele tientallen hectares groot worden ingericht. Een beetje naar het voorbeeld van de hamsterreservaten. Ze moeten gericht zijn op het maximaal kunnen voorkomen van voornamelijk

Veldmuizen. Dit zal ook zijn weerslag hebben op de aantallen Grauwe Kiekendieven, Torenvalken en Veldleeuweriken.

- De grootste populatie buiten Rusland in Europa is te vinden in Frankrijk. Ook Finland heeft nog aardig wat broedparen, evenals Zweden, Spanje en het Verenigd Koninkrijk. Voor de rest van de landen gaat het om marginale populaties die overal afnemen.
- Mannetjes voorzien het vrouwtje, dat op het nest zit, van voedsel. Bijzonder is dat er regelmatig het verschijnsel polygynie optreedt. Dat betekent dat één mannetje meerdere vrouwtjes bevrucht en van voedsel voorziet. Dat gaat natuurlijk alleen maar goed als er voldoende voedsel is. Eerst zal hij het alpha-vrouwtje en de jongen die daarbij horen van voedsel voorzien, vervolgens komt het bèta-vrouwtje en de bijbehorende jongen aan de beurt en als laatste de gamma-vrouw. Slechts in topjaren kunnen bij dat laatste nest jongen opgroeien.
- Door een EU-regeling voor vrijwillige braaklegging ontstonden in de jaren negentig grassteppen in Groningen. Vooral vanaf het tweede jaar braak liggen ontstond er een situatie met een enorm voedselaanbod. Reigers, roofvogels en uilen profiteerden hiervan. Dit zorgde voor de eerste

Man Blauwe Kiekendief op de Gastelse Heide, 2 februari 2025 (Saskia Verberne).

broedgevallen in Groningen van Blauwe Kiekendieven. Helaas veranderde de regeling na 1993 in een éénjarige braaklegging. De veldmuizenpopulatie stortte in en daarmee ook de kansen voor de Blauwe Kiekendief.

In dit actieplan staan nog veel meer interessante feiten. Vooral over de Blauwe Kiekendief zelf. Echt interessant om door te lezen. Dat kan gelukkig door het plan te downloaden met [deze link](#). ■

En de winnaar is...

Vrijdag 28 maart gaf Harvey van Diek op onze maandelijkse bijeenkomst een mooie lezing over albinisme, en meer, bij vogels. Na een serie fraaie foto's vol met intrigerende kleurafwijkingen was het tijd voor Harvey's quiz. Er werden tien foto's getoond en iedereen werd gevraagd om te noteren welke vogelsoort het betrof.

In de pauze werd de eindstand opgemaakt en daarna maakte Harvey de resultaten bekend. Mart van den Broek en Tom Heijnen hadden allebei de hoogste score en daarom volgde een *shoot-out*: wie het beste het aantal Kraanvogels op een foto wist te schatten werd winnaar. En dat was Mart. De prijs bestond uit een mooi boek van Harvey en Hein van Grouw. Nogmaals proficiat Mart! ■

Harvey (links) feliciteert Mart (foto Harold Bierens).

Vurgoudhaan bij de Klotputten in Eindhoven,
1 maart 2025 (Wim Deeben)

Waar zijn in de winter Vuurgoudhanen in de Kempen te vinden?

Rob Aarts

Tussen giganten als Oehoes, Kraanvogels en Zeearenden verdient ook de Vuurgoudhaan als minivogeltje eens onze aandacht, vind ik. Hoe klein ze ook zijn, ze kijken je woest aan met die prachtige kruin en dreigende witte wenkbrauwstreep.

Dit artikel bevat een beschouwing uit de literatuur over de verspreiding van de Vuurgoudhaan, aangevuld met een klein eigen onderzoek dat zich richt op de vraag: waar bevinden de Vuurgoudhanen zich in de Kempen in de winter?

Vuurgoudhaan in de Heikant, Veldhoven, 2 februari 2025 (Ludy Aarts).

Beschouwing uit de literatuur

In Limosa vind je een uitstekend en zeer lezenswaardig [artikel](#) van de hand van Fred Hustings (20027) over de historie van de uitbreiding van de Vuurgoudhaan in Nederland als broedvogel. Wat opvalt is dat met name in Zuid-Limburg de broedhabitat afwijkt van die in de rest van Nederland. In andere delen van Nederland bestaat deze broedhabitat voornamelijk uit sparren. In Zuid-Limburg maakt de Vuurgoudhaan ook gebruik van loofbomen met sterke begroeiing van *Hedera helix* (klimop, een autochtone klimplant in Nederland). In zuidelijkere broedgebieden als Eifel en Ardennen is dat niet vreemd. In de rest van Nederland komt dit in ieder geval veel minder voor.

Ik trof overigens in 1980 een broedgeval aan in een met *Hedera* begroeide boom in Landgoed de Utrecht, waar geen spar te vinden was. Tijdens de eerste Kempen Big Day in 2022 troffen wij een territorium aan in bomen met sterke *Hedera* begroeiing langs het Boswegje in Veldhoven, een van de bezochte onderzoeksplekken. Ook een habitat zonder een enkele spar. Al enkele jaren op rij is een *Hedera* Vuurgoudhaan

territorium te vinden in Halfmijl te Veldhoven. Ook zonder een enkele spar.

Bomen met Hedera in De Geelders, 14 maart 2025 (Ludy Aarts).

Veel sparrenbos is verloren gegaan of gaat nog verloren door enerzijds droogte en ziekte en anderzijds overdadige nattigheid. In veel natuurgebieden op de zandgronden is en wordt veel naaldbos en dus ook spar vervangen door autochtoon loofhout.

Vuurgoudhaan in Valkenswaard, 23 januari 2024 (Roel Verbraak).

Volgens de [Sovon-informatie](#) namen de aantallen Vuurgoudhanen tot rond 2000 toe, waarna tot 2013 een scherpe daling van de index van 30% optrad. Te wijten aan de omvorming van naald- naar loofhout is de gebruikelijke hypothese. Na 2013 zien we de aantallen en dus de index weer toenemen. Sovon stelt dat zachte winters kunnen verklaren waardoor dit verschijnsel optreedt.

De vraag is nu hoe het verdwijnen van broedhabitat als negatieve ontwikkeling zich verhoudt tot de zachtere winters als

positieve ontwikkeling. Zou het zo kunnen zijn, dat de Vuurgoudhanen hun broedhabitat in de Kempen verplaatsen van sparrenbos naar loofbos met *Hedera* of mogelijk andere wintergroene vegetatie?

Interessant is trouwens de discrepantie tussen de habitatbeschrijving in Lars Svenssons' Vogelgids en het kennelijke belang van naaldbos in Nederland. In Svenssons' Vogelgids bestaat die broedhabitat vooral uit loof- en gemengd bos met in dit laatste een groot aandeel loofhout. Dat geldt ook voor de biotoop beschrijving uit de Atlas van Europese Vogels van Voous (1960).

De vraag is dus of dat naaldbos als broedhabitat wel zo belangrijk is. Ik vermoed van niet. In Nederland, België en Midden-Europa is naaldbos geen natuurlijke broedhabitat voor de Vuurgoudhaan. Oorspronkelijke naaldbossen vinden we in boreale noordelijke streken en vormen daar de Taiga. Daar leven geen Vuurgoudhanen en de verspreiding van de soort kan dus niet vanuit de noordelijke Taiga hebben plaats gevonden. Vermoedelijk vormen dus de autochtone midden Europese loof- en gemengde bossen de oorspronkelijke broedhabitat, en heeft de soort zich door de enorme naaldbosaanplant in Europa en Nederland (en de Kempen) weten aan te passen aan deze mogelijk tijdelijke habitat.

Volgens Sovon zijn in het oosten tijdens de winter Vuurgoudhaantjes in de broedgebieden 'met een lampje te vinden', terwijl in het westen, waar veel minder Vuurgoudhaantjes broeden, de aantallen veel ruimer zijn. Bekend is dat Vuurgoudhanen korte afstand trekkers zijn. Betekent dit dan dat de oostelijke populaties, dus ook die uit de Kempen, richting het westen vertrekken omdat daar mogelijk meer voedsel te vinden is, of omdat ze gewoon stoppen met de trek omdat ze niet anders kunnen gezien hun energiehuishouding en relatief grote voedselbehoefte? En zijn er ook Vuurgoudhanen te vinden uit midden Europese populaties? Of blijven die hier bijvoorbeeld in de Kempen hangen?

Vuurgoudhaan op de Heezerheide bij Aalst, 4 januari 2025 (Marc Koetse).

Werkwijze

Om meer licht uit dat lampje te krijgen heb ik een klein onderzoekje gedaan naar het voorkomen in de winter van Vuurgoudhanen in de Kempen in *Hedera* vegetatie, om vervolgens in het voorjaar te controleren of er in die habitat op diezelfde plaatsen ook broedterritoria aanwezig zijn.

In de maand februari heb ik gekeken en geluisterd bij *Hedera* opstanden van enige omvang tegen bomen groeiend. Vuurgoudhaan op niet al te grote afstand is voor mij hoorbaar met gehoorapparaten. In geen enkel geval was er een roepende Vuurgoudhaan hoorbaar of zichtbaar. Je hoort ze niet en je ziet ze niet, maar ze zijn er wel die kleine duvels, meestal hoog in de begroeiing verscholen tussen dicht *Hedera* gebladerte.

Vuurgoudhaan in De Baest, 10 april 2024 (Rolf Veenhuizen).

Bij negatief resultaat liet ik via de app *BirdSounds Europe* zang en roep van de soort zo kort mogelijk horen. Vuurgoudhanen reageren direct bij het horen van roep of zang. Ze komen onmiddellijk uit de begroeiing naar beneden en beginnen vaak direct te zingen, vrouwtjes zingen echter niet (literatuur). De kans deze te missen is echter klein. Direct na vaststelling van aanwezigheid is gestopt met tapen. Ze blijven nog even aanwezig en zoeken b.v. voedsel alvorens weer in de begroeiing onzichtbaar te verdwijnen.

Ik noteerde bij positief resultaat de coördinaten van de plek, zodat ik voor het onderzoek naar aanwezigheid in het broedseizoen de winterplaatsen makkelijk kan terugvinden.

Verder heb ik random in andersoortige vegetatie gezocht naar Vuurgoudhanen, echter niet in dezelfde mate als in de *Hedera* bomen. Deze resultaten waren negatief, echter in mijn Sovon-plot bij Halfmijl bleek in 3 verschillende territoria in sparren in het voorjaar op dezelfde plaatsen ook in de winter een Vuurgoudhaan aanwezig. Hoe moeilijk kunnen die beesten het maken!

Het lokken van vogels in de broedperiode t.b.v. bijvoorbeeld tellingen wordt overigens niet aanbevolen door Sovon. In dit geval betreft het echter wintervogels. Ook heb ik

tijdens lage temperaturen dit onderzoek niet gedaan. Vuurgoudhanen, Goudhanen en andere kleine vogels moeten voortdurend voedsel zoeken om hun lichaamstemperatuur op peil te houden. Hun relatieve warmte uitstralend oppervlak is veel groter dan dat van grotere soorten. Dodelijke hypothermie 's nachts ligt alleen op de loer als onvoldoende voedsel overdag kan worden ingenomen. Ze kunnen overdag geen uur zonder voedsel. Dan moet er dus niet al te veel worden gevlogen. Ongelofelijk bij een lichaamstemperatuur van 41°C en bv -10°C vorst.

Het is bekend dat de beestjes tegen elkaar slapend de nacht doorbrengen. Ik heb niet de indruk, dat de beestjes van het onderzoek hebben geleden. Ook zijn ze er niet vandoor gegaan. Een kleine herhaling van het onderzoek op een enkele plaats liet dit zien: men was nog steeds aanwezig.

Dat het onderzoek zeker niet aan alle statistische eisen voldoet is mij bekend. Het is bedoeld als eerste voorzichtige aanzet.

Resultaten

In de tabel op de volgende pagina worden de aangetroffen Vuurgoudhanen vermeld.

Tabel 1. Aangetroffen Vuurgoudhanen in februari 2025 in de Kempen (enkele locaties buiten de Kempen). + = Vuurgoudhaan aanwezig.

Plaats	Coördinaten		Locatie	Aanwezigheid Vuurgoudhaan
Veldhoven	51.419433	5.385080	Look	+
Veldhoven	51.417560	5.380363	Look	+
Veldhoven	51.418038	5.375460	Look	+
Veldhoven	51.416024	5.382864	Look	+
Veldhoven	51.415817	5.382899	Look	+
Veldhoven	51.412961	5.378437	Antwerpse baan	+
Veldhoven	51.412694	5.365676	Crematorium boswegje	+ 2 ex, paar?
Veldhoven	51.419001	5.327708	Halfmijl	+
Veldhoven	51.423956	5.337409	Grote vliet/bosvijver	+
Veldhoven	51.250786	5.225490	Look	+
Veldhoven	51.423889	5.347685	Kleine vliet	+
Veldhoven	51.424866	5.355256	Wintelrese dijk	+
Veldhoven	51.424015	5.352436	Kleine vliet	+
Veldhoven	51.413103	5.361195	Zandoerle	+
Veldhoven	51.421098	5.382907	Bij milleniumbos	+
Veldhoven	51.417617	5.354070	Naast camping	+ 2 ex, paar?
Veldhoven	51.418038	5.350919	Terrein naast links naast camping	+
Veldhoven	51.250239	5.225745	Look Ingang bos ambachtslaan	+ 2 ex, paar?
Boxtel	51.553697	5.269656	Brinksdijk/Beerze	+
Eindhoven	51.462991	5.397213	Oude camping EHV Langs Beatrixkanaal	+
Eindhoven Dommeldal/Bokt	51.284953	5.301791	Langs fietspad Dommeldal	Van de 6 locaties 3 positief
Dommeldal/Bokt	51.284500	5.301801	Langs fietspad Dommeldal	+
Dommeldal/Bokt	51.284957	5.301784	Langs fietspad Dommeldal	+
Wintelre	51.430895	5.346477	Wintelre, Kerkheide	+
Wintelre	51.430159	5.347918	Wintelre, Kerkheide	+
Vessem	51.427867	5.276044	Brug over kl. Beerze	+
Middelbeers	51.450794	5.249863	Oude vuilnisberg	+ Foerageerde in braam, wel <i>Hedera</i> op terrein
Vessem	51.251900	5.174024	Den Groote aard	+
Vessem	51.420486	5.309923	Lille, bos langs Hazenloop	+ Vuurgoudhaan in de enige <i>Hedera</i> opstand, Goudhaan ruim in grove den
Liempde/ST Oedenrode	51.589888	5.378838	Geelders	+
Liempde/ST Oedenrode	51.593923	5.373438	Geelders	+
Liempde/ST Oedenrode	51.593388	5.390293	Geelders	+

Vuurgoudhaan in Veldhoven, 2 februari 2025 (Ludy Aarts).

Habitatkeuze

Tot mijn verbazing bleken op het terrein van de kinderboerderij in de wijk Het Look zeker 5 Vuurgoudhanen in de *Hedera* te verblijven.

Hedera vegetaties zijn uitiem geschikt als winterverblijf voor Vuurgoudhanen en andere kleine vogels. Het bladerdek biedt veel bescherming tegen wind en regen. Ook bieden *Hedera* bladen bescherming tegen afkoeling in de koude nachten.

Niet iedere begroeiing met *Hedera* leverde echter resultaat op, want dan zou het wemelen van de Vuurgoudhanen. Het lijkt erop dat de begroeiing een relatie moet hebben met bos in de directe omgeving. Geïsoleerde opstanden leveren geen resultaat op. De begroeiing moet een zekere omvang bezitten en rondom de bomen moet ook een zeker volume aan begroeiing aanwezig zijn.

Bijzonderheden

Tot mijn grote ergernis is bij twee rijk met *Hedera* begroeide bomen de hoofdstam van de *Hedera* vermoedelijk door de Gemeente doorgezaagd. *Net op die plek bevond zich een Vuurgoudhaan!* Daar doe je het dus voor. Er wordt navraag gedaan naar de gang van zaken. Ik ken de smoes al: veiligheid.

Vuurgoudhaan in Budel-Dorplein, 9 maart 2024 (Hennie Lammers).

Conclusies

Terug naar de vraag 'Waar blijven Vuurgoudhanen in de Kempen in de winter?'. In ieder geval, om voorzichtig te concluderen: ook in specifieke *Hedera* vegetaties.

Waar zouden die Vuurgoudhanen toch vandaan komen, standvogels of toch wintergasten uit het oosten? En ik ben zeer benieuwd of ik in het voorjaar broedgevallen kan optekenen in de onderzochte locaties. Dat zou toch heel mooi zijn. ■

